

tong tong

KERSTNUMMER 1975

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD 20e Jaargang nrs. 11/12 - *f* 3,—

BIJ DE VOORPLAAT

Gekozen en gedeeld

Als ik dit schrijf is het herfst, als u dit leest is het winter. Zo ligt het gebeuren waarover ik schrijf in hetzelfde tijdsvlak als het moment waarop U onder het lezen misschien herinneringen te binnen schieten uit een heel andere tijd. Dit is uiterst zeldzaam want haast nooit kiezen we onze eigen tijd en kunnen we die delen naar eigen verlangen. Het gebeurt voor ons. Nooit heb ik er zo bij stil gestaan als die ochtend dat we door het herfstbos wandelden.

De dichte groene bladerenkoepel van een week geleden is verdwenen en een grijze lucht, doorstreept met het bruin en zwart van kale takken is er voor in de plaats gekomen. Alle bladeren liggen aan mijn voeten. Tweehonderdmillioen en nog een paar duizend, allemaal tegelijk afgevallen. Een kamerbreed tapijt van Groningen tot Limburg, van de Noordzee tot de Duitse grens, gratis gelegd. Het weergaloze palet van herfstkleuren geeft me altijd een steek in het hart. Een stervende die zich voor het laatst opmaakt in het aanschijn van de dood. Het heeft lang geduurd voor ik kon houden van de herfst, een houden-van gebaseerd op medelijden. Wie uit de tropen komt en van de tropen blijft houden kan nooit wennen aan de tijdsindeling van deze natuur. Er is een tijd om te sterven en een tijd om geboren te worden, maar moet het zo snel, van de ene week op de andere? Ik denk nog altijd aan die vreemde, dode boom in Borneo. We maakten een doorsteek door onontgonnen terrein. Naar boven keek je amper meer, alleen als je geluiden hoorde. Je had genoeg aan wat op ooghoogte en op de grond lag, stond of slingerde. Opeens was er een open plek, geen varens of lage struiken, er stond een boom. Alleen, en dood. Een staande dode boom. Elk blad verdord, verschrompeld maar nog aan de takken. De stam grijzig ingedroogd, vreemd. "Waarom?" vroeg ik aan de gids. De man liep naar de boom toe, duwde tegen de stam. "Ziek," zei hij eenvoudig, "er zit iets in de grond misschien, de wortels zijn allang dood." We liepen verder. Ik keek nog een paar keer om naar die boom, die daar in zijn eentje staande stond te sterven, compleet, met al zijn bladeren en takken. Steeds denk ik aan het verschil tussen sterven in de tropen en sterven in de herfst.

"We gaan een wandeling maken, ga je mee?"
"Nemen we dan brood mee voor de eendjes?"
Het kind loopt op haar houten klompjes, ze wil persé de laarzen niet aan. "Het moet," zeg je tegen haar, "je kousen zullen nat worden, je wordt verkouden en zult wekenlang hoesten." Het nationale, traditionele schrikbeeld. "Ik wil geen laarzen!" "Schoenen dan?" Ook niet. Goed, dan niet. Je zult wel anders piepen straks met je koude natte tenen.
Maar het kind piept niet, ze wordt alleen heel boos, als ze merkt dat we stilletjes toch de laarzen hebben meegenomen en nog kwader als we haar telkens proberen te overreden. Ze rent met klepperende klompjes door de herfstbladeren. De lucht van natte bladeren en aarde, het ritselen van een vogel die opvliegt. De bank is nat, met een zakdoek maak je hem zitbaar. Maar zo stilzittend, voel je toch dat het koud is, en waait. Altijd die wind, altijd die koude wind.

Nooit vergeten die kou op Lali Djiwo. Windstil. Volle maan, daarom zo koud. Om 10 uur 's avonds kwamen we aan, 5 uur lopen vanaf Trètès. Die laatste 100 meter, het bultige bergpad zich langzaam verbredend tot een effener laantje en dan...... de pondok Lali Djiwo. Als de herberg in het Spessart gebergte, of het marsepeinen huisje van Hans en Grietje, het eindpunt. Een kidang steekt dwars de tuin over, kijkt met ogen als karbonkels in onze flashlights, verdwijnt in het tjemarabos, dat maanlicht overgoten, de pondok omarmt.
Mijn vingers zijn verkleumd, ontdooien pas weer als ze de gloeiende kop chocola die de mandoer voor ons gemaakt heeft, omklemmen. Het is zo goed hier, er gebeurt niets, er is niets. En toch is het alles wat de mens nodig heeft.

Er is zoveel gebeurd dat je niet gekozen hebt. Je hebt zoveel leed gedeeld met anderen, moeten delen en toch is het voor ieder weer anders geweest. De tijd heelt alle wonden zegt men. Zou het? Wat weet je van anderen, in deze tijd? Hier? Samen onder een dak in een bejaardenhuis, in een flat, in een pension. Of op een bank in een park. Maar je bent maar een mens alleen. Het grootste verdriet, de werkelijke pijn draag je alleen. Dat is goed. Elk mens moet zijn trots hebben, wie klaagt zal steeds meer te klagen hebben. Op gegeven moment moet je daar toch te oud voor worden.
Ze kwetsen je vaak. Niet eens door een verkeerde daad, maar door een achteloos gesproken woord, een fout gebaar. De mens is zo kwetsbaar op ongedachte punten en hij kwetst bewust of onbewust op een wijze die alleen de mens eigen is. Je kunt een mens niet anders maken, alleen wat bijleren. Afleren misschien ook nog, niet veel.

Je zegt het kind dat ze de eenden niet teveel brood moet geven, dat geeft voedingsstoornissen. Je kunt haar net zo goed de latijnse naam daarvan

zeggen, want begrijpen doet ze het toch niet. Dus zeg je gewoon: "Geef nu het brood maar hier, de eendjes hebben genoeg gehad." "Dan geef ik het aan de hond," zegt het kind. "Brood is ook slecht voor de hond," zeg je, "ze worden er veel te dik van. Zie je niet hoe dik deze hond trouwens al is, door al die stiekeme boterhamresten?"
De uitdrukking in de blauwe kinderogen wordt steeds somberder en je voelt je ineens schuldig aan het vernietigen van levensvreugde. Iemand zei laatst: het afschuwelijke van Holland is, dat je hier zoveel MOET. Nooit kan iets, omdat je het zomaar WILT.
Ze zeggen ook: het is kiezen of delen. Fout, dat moet zijn kiezen e n delen. Je huwelijk, je kinderen, je positie of dispositie, er is zoveel dat je immers zelf gekozen hebt en dat je in vreugde of verdriet deelt met je persoonlijke vrijheid. De vrijheid zit bij elk mens maar in een klein onbereikbaar plekje verstopt. Bij iedereen ergens anders. Bij het kind misschien in haar houten klompjes.

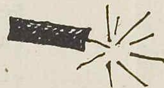
Ze pruilt met een snee brood in de hand.
"Geef het toch maar aan de hond," zeg je. Kindje blij, hondje blij.
"Wil je nu je laarzen aantrekken?" vraag je hoopvol. "Neen," zegt ze, "morgen maar".
Morgen zal ze leren kiezen en delen. Morgen, als het nieuwe jaar er is.

L.D.

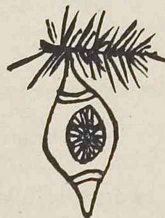
(foto's voorplaat en pag. 2/3 Lucian Boon)

Behalve de leden van de vaste redactie werkten aan dit Kerstnummer mee :

VINCENT MAHIEU †
DR. H. J. DE GRAAF
HARRYET MARSMAN-VAN DEVENTER
RINI CARPENTIER ALTING
ROSALIE GROOSS
HELLY VAN BRINK-EWEG
MR. J. L. G. TICHELAAR
ROB VAN MEERTEN
F. CRAMER
AGUS DARUCH
DICK VISKER
JOHN M. KNAUD
POIRRIÉ
LUCIAN BOON
RIJKLOF VAN GOENS
DR. IR. R. R. VIERHOUT
XANTIPPE
ESJE PEER
E. VAN ZANTEN-HASSELMEIJER
P. JÜCH-ARNOLD
BENITA NAGEL-NEIJS
LOUISA BOURDIL-ROTTEVEEL
MEJ. A. ENGELBERT
JUUL LENTZE
LIESBETH VAN BALGOOY

tong tong

Opgericht en geleid door

TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 20e JAARG. No. 11/12
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54.55.00/54.55.01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, Ch. J. A. Manders, Rogier, G. H. Bartman, L. Ducelle.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 2,—. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 11,—, halfj. *f* 22,—; jaar *f* 44,—. Abt. Europa: jaar *f* 44,—.
Buiten Europa: jaar *f* 52,—.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 92,—; Indonesië *f* 76,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 76,—; Canada en Ver. Staten *f* 64,—; Maleisië, Singapore en India *f* 76,— Suriname en Antillen *f* 64,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beeindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

1976

Het is traditie bij krant en tijdschrift de jaarwisseling in te luiden met een bemoedigend woord. Het afgelopen jaar was (meestal) niet zo best: het komende zal "naar wij hopen" beter zijn. Alles sal reg kom, zei immers Paul Krüger al (maar nu zitten wij toch maar met de apartheid opgescheept!)
Waarmee wij maar zeggen willen, dat wij er helemaal niet zo zeker van zijn dat 1976 zoveel beter (wat dat dan ook zijn moge) zal zijn dan 1975, of welk naar jaar ook. Er staan internationaal gesproken enige potjes te vuur, die dreigen over te koken. De economische toestand is verre van schitterend en heeft zelfs het kabinet onder leiding van de heer Den Uyl ertoe gebracht maatregelen voor te stellen die het Kamerlid Den Uyl nog maar kort geleden als een misdaad tegen de arbeidersklasse beschouwde. Internationaal en nationaal bevinden we ons op een steil pad, met een diepe afgrond naast ons.
Dit alles bedenkende schijnt er weinig reden tot het uiten van het bemoedigende woord, dat meer lijkt op een infantiele dooddoener: het zal zo'n vaart niet lopen! De wereld is toch nog niet vergaan!?
Toch, ondanks alles, blijven wij de toekomst met vertrouwen tegemoet zien, vreemd als het moge klinken. In het besef dat de "goeie ouwe tijd" eigenlijk nooit bestaan heeft. Maar nauwelijks een eeuw geleden wisten wij maar heel oppervlakkig wat er bijv. in het buitenland omging. Nu kan er ergens ter wereld geen mus van het dak vallen of wij worden door de ons omringende nieuwsbronnen ingelicht. En dat is ook het merkwaardige van nieuws: het is altijd slecht nieuws. Net zo min als het gelukkige huwelijk zijn de goede dingen op deze wereld nieuws. Pas wanneer vliegende schoteltjes met luid gekraak aan diggelen vallen wordt een huwelijk nieuws. Onze geest heeft de niet genoeg te waarderen eigenschap ondergaan leed in het verleden te vergeten en de dierbare ervaringen goed vast te houden. Daarom is de dagelijkse confrontatie met hetgeen men nieuws belieft te noemen zo pijnlijk. Maar daarom ook mogen wij bedenken, dat er niet zo heel veel is veranderd in de loop der eeuwen. Wij zijn alleen over alle narigheid in deze wereld zoveel beter dan vroeger geinformeerd!
En vergeet niet:

De mens lijdt meestal 't meest
Door 't lijden dat hij vreest
En dat niet op komt dagen.
Zo heeft hij meer te dragen,
Dan God te dragen geeft.

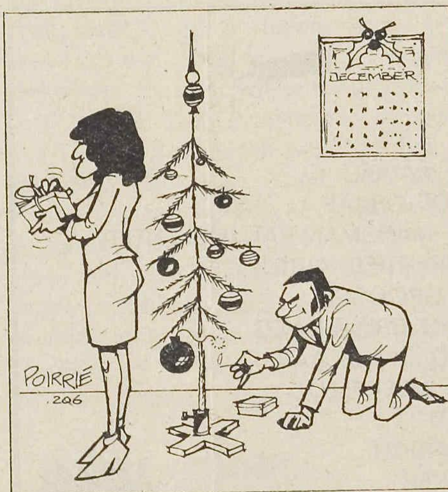
Kop op! Poekoel Teroes!

JHR.

POEKOEL TEROES POT

Hieronder laten wij, onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong Tong over November 1975.

Juch Arnold 25,—; F. Adriaanse 11,30; A. Ahrens 6,—; F. van Bartheld 40,—; J. R. Blanche Manche 6,—; Mevr. Beckering-Roelfsema 25,—; A. Burg 10,—; C. H. G. H. Brakkee 3,—; R. A. Bieri 10,—; A. v.d. Bossche 10,—; Drs. F. H. C. Bruins 10,—; W. F. B. Bangert 56,—; Dr. Cramer 60,—; Mevr. J. C. van Dijk 16,—; C. Diederich-van Rijn 5,—; C. F. Douwes 15,—; R. H. de Frétes 31,—; L. C. F. de Graaff 25,—; W. v. Hoboken 30,—; Victor Huitink 10,58; B. Klein-v.d. Puil 10,—; L. Th. A. Kaulbach 15,—; J. Ch. Keasberry-Harms 20,—; R. E. de Looff 7,50; J. B. Loveriks 10,—; L. v.d. Meeren 5,—; R. Mariouw 10,—; J. A. L. Meuleman-de Wit 25,—; N.N. 10,—; N.N. 2,36; N.N. 5,—; N.N. 31,—; L. F. Ost 20,—; F. L. van Oosten 16,—; M. A. Panhuyzen 5,—; K. A. Pfennigwerth 31,—; H. van Rooyen 10,—; G. Rochemont 29,16; G. C. F. Rugebregt 15,—; H. D. Steenhouwer 25,—; O. L. Schwab 6,—; E. & H. S. 15,—; W. Ch. Slooff 3,—; G. L. E. F. van Swieten 18,85; G. H. Struwe 26,—; R. N. Soute 5,—; M. Sirag Nobel 15,—; A. Velthoven 10,—; F. L. Venema 3,50; C. Verbeet-Courant 10,—; J. J. van Vrijberghe-de Coningh 22,—; J. Willemsen Sterkx 10,—; Mevr. v.d. Wal 5,—; A. J. C. Weydemuller 15,—; Ir. J. F. Wolterson 26,—; E. A. Ph. Ziesel Schmidhamer 5,—.
Binnengekomen in November
totaal *f* 927,75

ALSTUBLIEFT . . .

betaal Uw abonnementsgeld op tijd. Wij weten, het is in deze tijd van denken-aan-dit, denken-aan-dat, een toer om ook nog iets te onthouden waar je geen schriftelijke herinnering voor krijgt. Maar als U dan een herinnering van ons krijgt en uit Uw aantekeningen blijkt dat U inderdaad nog niet betaald hebt, doet U dat dan direct?
Want wij moeten vanaf heden werkelijk de regel invoeren: wie binnen een maand niet gereageerd heeft op onze herinnering, wordt afgevoerd.
Tong Tong blijkt nog honderden zwart-lezers te hebben. Wij kunnen ons dat niet veroorloven. Het is unfair tegenover de lezers die met hun extra bijdragen ons blad steunen, om het in leven te houden. Altijd valt er te praten over een schappelijke betalingsregeling, er is altijd nog een potje voor de gratis abonnementen, maar niet-betalers zijn voor ons (en ieder ander bedrijf) een strop. Als U ons blad nu een keer niet ontvangen hebt en U hebt 'n rein geweten, denkt U dan niet "Ze hebben me afgevoerd!" De oorzaak moet dan ergens anders liggen: de expeditie, de post. Maar als U een herinnering hebt gehad en U betaalt of reageert niet, dan...... verdwijnen we. Met bloedend hart en een financiële strop. Laat U het niet zo ver komen? ALSTUBLIEFT?

Tong Tong Administratie

Het KERSTNUMMER van Tong Tong is een DUBBELNUMMER (Nr. 11/12)

Het nummer van 1 JANUARI VERVALT!

Het eerstkomende nummer NA het Kestnummer verschijnt dus pas op 15 JAUNARI.

Toko-, Boekhandel en Kantoor zijn wegens INVENTARISATIE GESLOTEN van 22 DECEMBER tot vrijdag 2 JANUARI 1976.

Wet uitkering Vervolgingsslachtoffers in Indonesië niets waard

Sinds juli van dit jaar is de W.U.V. ook van toepassing verklaard op Indonesische Staatsburgers, ex-Nederlanders. Ten behoeve van een bedlegerige W.N.I. ex-Nederlander, ex-landstormer, ex krijgsgevangene van de welvaartbrengers van Hiro Hito en thans verpleegd in het Tehuis voor Ouden van Dagen "Pniel" te Djakarta, heb ik mijn licht opgestoken bij de bevoegde instanties van de Nederl. Ambassade omtrent de mogelijkheid dat ook deze oude man een uitkering ingevolge de W.U.V. zou ontvangen. Aangetekend worde hier dat bedoelde ex-krijgsgevangene, ex-landstormer, ex-Nederlander in het Jappen-kamp een kwaal heeft opgelopen (liesbreuk) die nu na 30 jaar zo verergerd is, dat hij zijn huis, zelfs zijn bed niet meer uitkomt. Conclusie: De mogelijkheid bestaat wel, althans theoretisch. Maar realisatie in de praktijk zal niet zo vlot verlopen. Niet alleen voor hem, maar voor alle verzoekers. Er zijn nl. twee barricades die verzoekers moeten overwinnen alvorens zij een greep in de schatkist van het Koninkrijk der Nederlanden kunnen doen. Allereerst moeten zij bewijzen dat zij vóór hun optie-verklaring Nederlanders waren. De vermelding daarvan op hun optie-verklaring, hier te lande afgegeven door de Pengadilan Negeri (voorheen: Landraad) wordt niet als afdoend wettig bewijs aanvaard. Daargelaten dat het niet aanvaarden als wettig bewijs van een officiële ambtelijke verklaring van een Indonesische rechterlijke instantie tot een chaos in het internationale rechtsverkeer kan leiden (huwelijk, geboorte, echtscheiding, etc., etc.) rijst de vraag: Wat is dan wel een bewijs? Het destijds eventueel bezeten paspoort? Een paspoort is op zich zelf geen bewijs van Nederlanderschap (stel dat betrokkene zich het nummer van zijn ruim 10, 20 of meer jaren geleden ingeleverde paspoort nog herinneren kan).

Het gediend hebben als milicien of landstormer is helemaal geen bewijs. Dat werd mij al dadelijk duidelijk gemaakt. Een verklaring onder ede afgelegd door lieden die verzoeker vroeger gekend hebben? Wie kan nu onder ede verklaren dat een kennis een bepaalde nationaliteit bezit of bezeten heeft? Hoe zou men dat kunnen weten? Wat moeten degenen beginnen die nooit een paspoort bezaten omdat zij nooit buitenlands waren? Een geboorte-acte? Daar werd vroeger nooit een nationaliteit in vermeld. Nogmaals: wat is dan wel een afdoend wettig bewijs? Er is m.i. helemaal geen mogelijkheid om dat bewijs te leveren, behalve de aanvaarding van de ambtelijke verklaring van een Indonesische autoriteit. De m.i. enige logische oplossing (tevens in alle gevallen ambtelijk en politisch verantwoord) dat verzoeker geen voormalig Ned. Ind. ambtenaar is. Want dan staat op diens dienst-staat (kaart) de nationaliteit bij dienst-aanvaarding vermeld. Aannemende dat men nu na zovele tientallen jaren nog een foto-copie van die dienst-staat zou kunnen krijgen. Een gewaarmerkt afschrift (stel dat het origineel er nog is) kan m.i. ook niet als wettig bewijs dienen, redenerende volgens de richtlijnen van bovengenoemde bevoegde instantie, omdat de waarmerking ook geschiedt door een Indon. autoriteit.

Bij het voormalige Hoge Commissariaat te Djakarta en ook in 1963 bij de Ambassade bestond, als ik mij niet vergis, een kaartsysteem inzake de W.N.I.'s ex-Nederlanders. Maar dat schijnt er nu niet meer te zijn. Anders behoefde men over die vroegere nationaliteit nu zo'n drukte niet te maken. Tweede barricade: Verzoeker moet een medische verklaring overleggen, dat zijn kwaal in en door de internering ontstaan is. Vraag: Welke medicus kan zo'n verklaring medisch verantwoord afleggen, behalve de arts die de lijder tijdens diens internering behandelde? Waar is die man? In Indonesië zeker niet meer. Leeft hij nog? Zo niet, wat dan? Geen enkele medicus kan nu nog verklaren, dat een kwaal ontstond tussen 30 en 33 jaar geleden (internering 1942 t/m 1945) en bijv. niet 34 of 29 jaar geleden (want dan is het alzo mis). En wat omtrent degenen die buiten kamp of gevangenis van honger en gebrek een ongeneeslijke kwaal opliepen? Zijn dat dan geen slachtoffers van het Japanse geweld?
U ziet wel, zo vlot verloopt het allemaal niet! Vraag: Heeft de Nederlandse wetgever die uitvoering ook zo bedoeld?
Nu iets omtrent de uitkering. Maar dat heb ik van "terzijde". Alhoewel van een "terzijde" die het verduiveld goed weten kan (k a n). De uitkering zou ten hoogste Rp. 30.000,— bedragen. Dat is volgens de huidige koers Nfl. 200,—. Eventueel pensioen wordt in mindering gebracht. Maar dat kan wel kletspraat zijn, want mij is een geval bekend van een spijtoptant, ex-Nederlander en nu weer Nederlander, die ingevolge de W.U.V. in Nederland Nfl. 50.000,— cash ontving en een maandelijkse uitkering ad Nfl. 2.000,— ruim. Althans dat vertelde de gelukkige mij toen hij tijdens een "sentimental journey" vroegere vrienden en kennissen hier bezocht. Ik gun hem dat van harte na ruim 30 jaar ellende (want de oorlog eindigde voor de werkelijke slachtoffers niet in 1945). Maar als dat waar is en van die Nfl. 200,— ook waar is, dan zou het toch wel erg zijn!

AGUS DARUCH

VOL BLOED

Wij hebben nogal wat reacties ontvangen op het stukje van de heer E. P. H. van Doornum in TT van 15 nov. die het zo belangrijk vond dat in vier geslachten van het verblijf van zijn familie in Nederlands-Indië geen bloedmenging plaats heeft gehad. Wij plaatsen die reacties niet. Het onderschrift dat Tong Tong bij die ingezonden brief plaatste laat, dunkt ons, aan duidelijkheid over ons standpunt niets te wensen over.
Maar wel brachten die protesten van verscheidene lezers ons een grapje in herinnering - al oud, ja! - dat nog eens bewijst hoe zot de onderscheiding is waarop de inzender zo trots is. Daar gaat-ie dan:
Een oud heertje wandelt op straat, struikelt en valt op zijn gezicht. Voorbijgangers snellen toe. Zijn gelaat is ernstig beschadigd. Zegt de eerste, die op de plaats des onheils is aangekomen tegen een tweede voorbijganger, die is toegesneld:
"Kijk eens, vol bloed!"
Waarop de tweede:
"Welnee, Indo!"
Tableau - en het gekke is, dat niemand aan dat bloed kon zien waar het vandaan gekomen is. Alle bloed is rood, vrienden! Daar verander je niets aan!
JHR.

ER WAS EENS EEN MAN

door Vincent Mahieu

Er was eens een man in Tanger. Hij woonde er niet of misschien toch wel. Wat is wonen? Maar hij was er in elk geval. En hij zocht iets. Alle mensen zoeken iets. Deze man zocht nu eens systematisch en dan weer op goed geluk. En wat hij zocht wist hij eigenlijk zelf niet goed. Soms had hij een onrustig gevoel als hij bedacht dat hij wel eens zou kunnen vinden wat hij zocht. En wat dan? Ermee stil zitten en gelukkig zijn? Of opnieuw iets anders zoeken? Liever dacht hij daar dus niet aan. Ook meende hij vaak dat juist omdat hij niet wilde vinden het zoeken nooit resultaat zou hebben. Hij zwierf dus maar door de stad rond en zag veel merkwaardige dingen. En ontdekte dat de mensen over de hele wereld weliswaar elkaar gelijk waren, maar toch ook weer essentieel anders. Bruine mensen bijvoorbeeld waren zeker heel anders dan blanke mensen, ook al stalen zij of waren eerlijk, hoopvol of ongelukkig. Ook zochten zij iets onvindbaars vaak en vonden zij eveneens niets. Het was toch eigenlijk wel vreemd om in de wereld te zijn en te leven zo maar voor een onbepaalde tijd zonder enige zin. De man had vaak vlagen van grote wanhoop, want geen enkele filosofie, geen enkel geloof gaf hem enige bevrediging of uitzicht. Alles was niets en eindigde in niets. Niets was zeker. En het grootste raadsel van alles was: hoewel hij niets was, was hij er toch.

Omdat hij niets erkende, geen waardeverschil kon vinden tussen rijk en arm, goed en slecht, lelijk en mooi (alles was immers niets?) keek de man met gelijke aandacht naar de waardeloze en waardevolle zaken in de wereld volgens de bestaande maatschappelijke maatstaven althans). Hij stond soms een uur lang voor de uitstalkast van een rijke winkel, maar hij stond ook wel een uur lang stil bij een vuilnishoop. Deze vreemde stad Tanger passeerde zijn ogen als een landschap aan een man in een trein: hij ziet alles, maar heeft er niets mee te maken omdat hij er toch voorbij gaat. En wie is wel eens uit een rijdende trein gesprongen of heeft met de noodrem deze trein tot stilstand gebracht omdat hij iets zag dat hij werkelijk hebben moest en waardoor de rest van de treinreis volkomen waardeloos werd? Zoiets gebeurt nooit. Dus schuifelde de man door de vreemde stad en zag alles en zag dat ene niet.

Maar eens, toen hij langs een vuilnishoop kwam, een vormloze, kleurloze, onbestemd ruikende massa, zag zijn oog iets bijzonders. De man was al enkele stappen verder gelopen, voor zijn gedachten de waarneming van het oog opvingen. Hij keerde op zijn schreden terug en schoof met zijn voet de vuilmassa uiteen. Hij zag een verkreukelde kleurenplaat of liever een afgescheurd stuk ervan. Het was een glanzende chromolitho met goedkope aansprekende kleuren, zoals alle chromolitho's. Deze plaat stelde Christus voor aan het kruis. De man was op een verwarde wijze getroffen, geroerd. Duizend en één gedachten vlogen door zijn hoofd: hoe kon hij Christus vinden in een Mohamedaanse stad? Hoe kon hij de verhevenste gedachte sedert vele eeuwen terugvinden in een hoop vuilnis? Een boodschap in het verworpene?

Hij streek de plaat glad en bekeek de voorstelling met 'n gemengde aandacht voor de echte en toevallige artistieke verdiensten en voor de boodschap die zij ongetwijfeld bracht. Deze Christus was uitgebeeld schuins opzij. Hij was met grote werkelijkheidszin uitgebeeld en zonder enige romantiek: geen nobel gelaat, geen aureool, neen een haast somber en zwart gelaat met ruige baard en ontdaan over het voorhoofd vallend haar. De achtergrond was een zwarte hemel over een woestijnig rotsachtig gebied zonder enig teken van leven. Ter linkerzijde gloorde iets als een verwachting van licht. Dit was de eerste Christus-voorstelling die hij zag van een beklemmende verlatenheid en hoopverlorenheid. Of had hij Christus voordien nooit zo gezien? Dit was het absolute einde van het leven, van alle leven. Nu was alles te laat. Voor iedere mens komt dit onverbiddelijke einde. Wij hebben allemaal maar één korte kans: een levensduur om iets te doen tot voorbij de grens van onze beperktheid. Dit was de zin van het leven: dat wij leven kunnen tot voorbij onze dood. Niet alleen deze Christus kan leven tot voorbij Zijn dood: wij allemaal kunnen het, de één meer dan de ander, ieder mens naar zijn vermogen, maar wij allemaal kunnen het. Inderdaad: "Ik ben de weg, de waarheid en het leven."

Met een wonderbaarlijke klaarheid sprong de boodschap, het symbool tot leven in al zijn handelingen. Hij liep niet meer rond als buitengeslotene van het leven. Hij zag alles met een mogelijkheid voor hem om eraan deel te nemen, om het te verrijken met een stukje van zijn persoonlijkheid. En het kostte hem moeite om niet dadelijk spontaan zijn aanwezigheid en zijn hulp aan iedereen op te dringen. Hij had winkels kunnen binnengaan om de winkelier te tonen hoe hij nuttiger kon etaleren. Of om het werk te doen van de verkoper die gevraagd werd door

(lees verder volgende pagina)

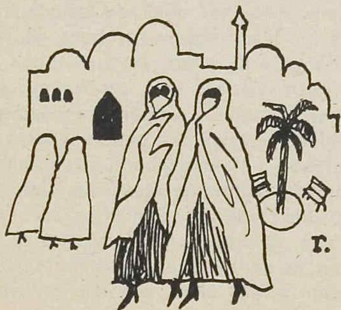
het kartonnen bordje voor het raam. Hij kon de veel te vol geladen marktvrouwtjes helpen in de bus te komen en hij kon gepofte kastanjes kopen van die ene kerel op de hoek, die maar steeds geen klanten kreeg. Zeker deed hij die dingen niet, want diezelfde boodschap bracht hem de genade om de zaken ook te zien zoals zij gezien moesten worden, namelijk dat helpen niet betekent werk of verantwoordelijkheid uit handen nemen, maar alleen steun om de voltrekking te bewerkstelligen. Dus was vaak de belangstelling alleen al in de vorm van een goedkeurend knikje of een ernstige en begrijpende be-toeschouwing genoeg.
Maar hij kon blijven stilstaan bij de bedelares op de hoek van de Straat van het Bad, haar lang bekijken en luisteren naar haar klagend "adarse, adarse" en weten dat hij haar wat geven moest. En hij zocht nu geen tien centimestuk in zijn jaszak, maar gaf de eerste grote munt, die zijn vingers voelden: een vijf peseta-stuk. En hij betreurde het dat hij altijd zulke vorstelijke fooien gegeven had aan Pépè van de Bar Romero en trouwens alle welvarende kellners van alle restaurants. Hij ontdekte dat hij altijd veel te weelderig at en dat het volksvoedsel voor hem genoeg kon zijn en moest zijn. Hij zou voortaan eten bij Mohamed Larbi of bij Layachi.
Waarom zou hij zoveel verkeren in de Europeanenstad aan het rijke Place de France? En waarom niet meer in de Kasbah, aan de markt Zoco Grande of in de randgemeente om de Zoco Chico? Hij merkte dat de doolhof van zigzaggende weggetjes en trappen en poortjes en tunnels hem niet meer beangstigde en geen gevoel meer gaf van verdwaald te zijn en verloren. Want er was geen doel meer, geen zoektocht. Elke meter die hij aflegde was doel, elk plekje grond, waarop hij stond. Zelfs zonder dat hij een woord Arabisch of Spaans sprak of verstond kon hij de blinde helpen, die alleen door de onzichtbare stad liep. En hij kocht toch maar een lot van de beenloze oude man, die in zijn invalidenwagentje zat in de Straat van het Postkantoor en met een kwaadaardige stem altijd riep: "Cinquo milliones! Cinquo milliones!" tot de gehaaste en onverschillige voorbijgangers, die weigerden stil te staan om het geluk hier te vinden in plaats van het dáár te zoeken. Hij tracteerde het gidsje Abdel-Kadr op een vorstelijke maaltijd van Iham patatas met ketib en hete thee met geurige nana-bladeren en leerde te kaarten en gebarentaal te spreken met de doofstomme Moestafa.
Het leven kreeg een volheid die de man nooit gekend had. 's Avonds ver na twaalven zocht hij pas zijn bed op en hij merkte zonder verwondering dat hij nooit bad, hoewel hij Christus teruggevonden had: hij had het zó druk met te handelen dat er geen tijd meer over was om te bidden. Ook was hij soms verbaasd dat hij geen angst meer had voor zijn bestaan. Hij maakte zijn geld zorgeloos op, geen moment denkend aan de noodzaak om nieuw geld te zoeken en te winnen. Als hij niets had, zou hij ook bedelaar zijn. Er waren toch overal bedelaars op de wereld en overal barmhartige mensen? uit zichzelf voltrokken had moeten zijn: het overbrengen van het teveel naar het te weinig. Hoe zou het eigenlijk ook anders kunnen? Al zo lang zat de man nu in allerlei obscure eethuisjes waar dieven, rovers, moordenaars en hasjiesj-rokers kwamen, die hij beschouwde als zijn medemens, dat zijn juiste oordeel over goed en slecht, mijn en dijn, wel verzwakken moest. Ja toch?
Op een dag was er plotselinge grote commotie in de stad. Midden op de dag sloten alle winkels en kantoren. Iedereen verdween van de straten. Er waarde plotseling een grote vrees door de stad rond. De man begreep niet waarom. Hij ging naar zijn hotel terug en vernam dat er een algemene staking afgekondigd was en dat er anti-Europese stemming heerste in de stad, zodat 't gevaarlijk was zich op straat te begeven. Wat erger was: de hoteleigenaar grendelde zijn deuren en stond zijn gasten niet meer toe op straat te gaan. De man betreurde het dat zijn leven op straat tijdelijk onmogelijk was gemaakt, maar hij legde zich bij de toestand neer. Later keek hij vrij onbewogen uit het venster neer op de optochten van fanatieken, die hun antikoloniale leuzen uitschreeuwden in eindeloos herhaalde slagzinnen, die dreigend en moordlustig klonken. Zulke benden, dacht hij, hebben ook Christus vermoord. Dat zijn dus de benden van Layachi en Abdel-Kadr en Mohamed en Moestafa. Die niet slecht zijn. Zij zijn niet veroordeelbaar. Zij

VINCENT ALIAS TJALIE

Vincent Mahieu werd in 1948, dus 5 jaar eerder "geboren" dan Tjalie Robinson. Hij was de literaire broeder van de journalist Tjalie die hem 10 jaar overleefde. Vincent trok zich bewust en zonder wrok terug om baan te maken voor de schepper van Tong Tong en hij leefde toen, door weinigen herkend, en wat eigenlijk triester is, erkend verder. Zijn boeken "Tjies" en "Tjoek" staan nog steeds op de literatuurlijst van sommige scholen, de verhalen daarin worden zo af en toe in het buitenland vertaald en voor de radio voorgedragen. Prachtige verhalen die bekroond zijn. Men bewonderde Vincent Mahieu, men begreep en hield van Tjalie. Dat zou geen reden moeten zijn voor Vincent om nooit meer te schrijven. De werkelijke reden was voor hem w e l voldoende en ik kon het alleen volledig met hem eens zijn.
Eens liepen we tussen de zwaar overladen tafels van de boekenafdeling van een groot warenhuis, altijd zoekend naar hèt goede boek. Toen hoorde ik Tjalie zacht voor zich heen zeggen: "Wat ben ik blij dat ik niet meer besta, dat ik hier niet meer hoef te liggen". Hij wilde bewust geen deel meer uitmaken van een literair gezelschap waar hij geen waardering meer vooor had. Ik kon alleen blij zijn om dit besluit en dankbaar dat Tjalie Robinson bleef leven.
Er liggen nog een aantal ongepubliceerde korte verhalen van Vincent Mahieu, werk dat hij misschien niet goed genoeg vond, of dat had willen bijschaven. Maar om dat hij persé niets meer wilde uitgeven, bleef deze bundel liggen. "Er was eens een man" is een van deze verhalen. Een vreemd gegeven, moeilijk te begrijpen misschien. Ik herinner me dat hij het schreef in 1956, toen hij in een roerig Algerije rondzwierf en in de buurt van Marakesch nauwelijks aan de dood ontsnapte.
"Ik pieker teveel," zuchtte Tjalie altijd. En aangezien het jaareinde welhaast iedereen aan het piekeren brengt, laten we Vincent Mahieu in dit nummer herleven. Bovendien, Tjalie is tenslotte toch Vincent geworden.
L.D.

De Christusplaat had hij in zijn schamele hotelkamer opgehangen. Alleen heel soms keek hij ernaar, een enkel maal met een knipoog van verstandhouding: ook hij had het eeuwige leven gevonden. Hij maakte zich nooit meer druk of kwaad om de verkeerde dingen die gebeurden op de wereld, maar hij trachtte elke minuut van de dag te vullen met het doen van goede dingen: de dingen die hij kon en moest doen. Soms betrapte hij er zichzelf op, dat hij verlangde rijkdommen van de één te nemen en te geven aan de ander. Zoiets is diefstal, dat had hij geleerd. Maar zo slecht zag hij nog bezit als werkelijk eigendom van de mens, zo zeer wist hij dat mensen die te veel hebben, alleen maar blind zijn dat hij het beschouwde als een plicht van hem als ziende om te voltrekken wat

(lees verder volgende pagina)

(Vervolg: Er was eens een man)

zijn in de greep van iets onbegrijpelijks voor ons nu, maar begrijpelijk voor de historie als de noodzakelijke voltrekking van nieuwe gebeurtenissen, die hun gang moeten hebben.

Hij peinsde er voortdurend over en waarde daarbij door het hotel, want het stilzitten lag hem slecht. Hij liep maar steeds weer trappen op en af en door gangen en galerijen. Of hij zat te denken in de stille en halfdonkere patio en dan liep hij weer. Soms bij het passeren van een openstaande deur, keek hij even zonder nieuwsgierigheid naar binnen. En wederom werd hij plotseling door zijn oog gevangen en omvergeworpen.

Want hij zag in één van die kamers dezelfde Christusplaat, die hij gevonden had, maar nu niet als afgescheurd stuk. En hij zag dat het stuk dat hij in zijn kamer had niet Christus was, maar de misdadiger aan Christus' linkerzijde. Christus zelf was afgebeeld zoals op alle soortgelijke voorstellingen: stralend in het licht der genade, waartegen de duisternis rondom de misdadigers des te zwarter en genadelozer afstak.

De man bleef als versteend staan, de plaat ziend en niet ziend. Ook zag hij de man niet, die plotseling in de deuropening verscheen, hem vragend aankeek en toen ontsteld de blik van zijn ogen volgde, maar dan verbijsterd de deur weer sloot. De deur was groen geschilderd met een gele bies en met een gele 8 in het vierkantje. Het was een gewone, onverschillige hoteldeur. De man liep naar zijn kamer terug en ging op de rand van zijn bed zitten. Zijn brein schoot als bij een vuurwerk bonte banen en regens van gedachten door de duisternis van zijn bewustzijn. Zonder richting, zonder bestaanskracht en zonder vat. Sommige vuurwerkfiguren kwamen herhaaldelijk terug. Zoals:

"Ik dacht dat ik Christus diende, maar ik diende de misdadiger."

"Elke misdadiger is goed genoeg om Christus te zijn voor een mens, die het niet weet."

"Elke misdadiger verwerft aan Christus zijde de eeuwigheid."

"Hoe vreselijk dat tesamen met Christus een kindje geboren moet worden,

alleen maar voorbestemd om Christus gezelschap te houden in Zijn laatste ogenblikken en om verder alle eeuwen door tot heilzaam afschrikwekkend voorbeeld te dienen voor alle zaligheid zoekenden."

"Wie ben ik? Christus of de man die aanzit aan tafel en te horen krijgt, dat hij de verrader zijn zal? Wij worden aangewezen of wij willen of niet. Wij worden er speciaal voor geboren. Wij ontkomen er niet aan en met onze boete boeten wij voor eeuwen."

En nog veel meer gedachten. Want aangezien hij maar een gewoon mens was (hij heette misschien J. Jansen of zo) was hij natuurlijk niet zó ontdaan en verscheurd door ellende dat hij zelfmoord pleegde. Of besloot hij een zo zondig leven te leiden (naar de "Christus" die hij aanbad) dat hij aan een kruis zou genageld worden. Er was feitelijk helemaal niets aan hem te merken. Hij stak een sigaret op, bekeek dromerig de Christusprent aan zijn muur en stond dan op om bij het raam te staan. De dag was bijna om. In de verte klonk het dreigend geroep van horden demonstranten. Ergens vlakbij begon een Islamiet te bidden monotoon half zingend, dreigend, wanhopig, berustend, extatisch, vredig, woest, smekend, tartend, snikkend, op en neer en op en neer, God is God en God is God en God is God:

"Allah-il-Allah, Allah-il-Allah, Allah-il-Allah, Allah-il-Allah, Allah-il-Allah!"

VINCENT MAHIEU

P.S. Pas veel later - hij zat toen achter een café chico aan de José Antonio in Madrid en voelde zich een echt wijze en wijsneuzige tourist - dacht hij opeens aan het lot. Hij zocht al zijn zakken na, maar hij was het lot op de een of andere verwenste manier kwijt geraakt. En dus ook de vijf millioen. Of niets? Wat weten wij nou, zelfs onze verhevenste gedachten, onze subliemste ontdekkingen, zijn niets, niets, niets.

HET OUDE JAAR

Hoe het oude jaar bijna driekwart eeuw geleden werd uitgeluid in de De Echo, Weekblad voor Dames in Indië, kan men lezen in het nummer van 29 december 1901 van dat weekblad. Wij nemen het volgende citaat uit het artikel en handhaven daarbij de toen geldende spelling. Zij sluit wonderwel aan bij de plechtige, verheven taal, waarin men in die tijd zijn gedachten goot...... Veel is er veranderd in die 74 jaar. Wie van ons zou nu het oude jaar nog dank brengen "voor alles wat gij ons hebt gebracht"!?

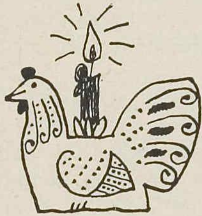
"Veel goeds hebt gij ons willen schenken, waarvoor ons hart helaas gesloten bleef en die ongenoten en ongewaardeerd aan ons voorbijgingen!

Maar ook hebt gij smart, lijden en beproeving gebracht als strenge dwangmiddelen, om ons terug te voeren op den engen weg van plicht, om ons terug te brengen op het pad, dat leidt naar het grootste doel des levens, om ons te maken beter, reiner en volmaakter. Gij hebt ons gezien in dagen van strijd, van vallen en weer opstaan, gij hebt ons gezien moedeloos en in bangen twijfel, maar gij weet het zoo goed, daar wordt minder uit boosheid dan uit zwakheid misdreven. Gij hebt ons zwak gezien en klein, maar trouw en met oneindig geduld en liefde hebt gij ons telkens de hand gereikt tot opstaan en vooruitgaan, gij hebt ons vertroost en verblijd met groote liefde en vriendschap, bemoedigd door goeden uitslag op ons werk, door vrede en voldoening van overwinning in den strijd. En voor dat alles voelen wij eene groote, teedere dankbaarheid voor U, scheidende vriend! Ik voel, dat ook uw hart vol droefheid is en toch met trillende stem spreekt gij ons nog moed en troost toe; wekt gij ons op om den nieuwen gast, die voor de deur staat, met blijdschap te begroeten in ons midden. Nog één laatste blik op de bladzij van het levensboek, door ons dit jaar volgeschreven! Daar staan zij opgeteekend onze daden van egoïsme, liefdeloosheid, hardheid, onverschilligheid, daden, getuigende hoezeer wij te kort schoten in de vervulling onzer plichten in geduld, verdraagzaamheid, maar vooral in liefde en langzaam druppelen daarop neer tranen van diep berouw, van bitter zelfverwijt, ze druppelen neer telkens en telkens weer tot bijna de aanklacht is uitgewischt. Maar daaronder hebt gij neer gegrift in gulden letters alles wat ons ten goede komt daden van opoffering, toewijding en liefde. En met een bemoedigenden glimlach slaat gij om, het volbeschreven blad en reikt het levensboek over aan uw opvolger, die achter u staat. En dan voor 't laatst klinkt ons uw vaarwel in de ooren; het zij zoo, ga heen, trouwe vriend om uit te rusten in de rij uwer voorgangers. Heb dank voor alles, alles wat gij ons hebt gebracht!"

GEWONE MENSEN

De oorlog woedde in alle hevigheid. Bij 't uitbreken waren wij de eenzaamheid van onze "pondok" op Bermé, waar we ons in die dagen bevonden, min of meer ontvlucht. Man weg, toen auto ook weg. Bermé was een verrukkelijk plekje, maar erg geisoleerd en zonder auto nauwelijks te bereiken. Na allerlei omzwervingen met als eindpunt Malang, waar we een enerverende tijd meemaakten, keerden we naar huis terug. Het was een verademing.

Kent u Bermé? (Afk. van Soem**ber**ra**mé** = vrolijke, gezellige bron.) Hoog op de hellingen van de Argapoera. Dicht bij God in de Hemel; daarom bleef 't zo lang Paradijs.
Geen brallende loudspeakers op kruispunten, die melding maakten van overwinningen aan alle fronten, totale vernietiging van de "moesoeh", de vijand. Waar of niét waar? Waarschijnlijk niet waar, maar ze maakten ons tóch bang. Geen schildwachten die je moest groeten met een diepe buiging; schoppen tegen je schenen of een slag met de botte kant van de sabel, als je 't een keertje vergat of de vent eenvoudig niet zág, zo verdekt stond hij dikwijls opgesteld.

Geen ruw soldatenvolk, waarvoor je de jonge dochters van de weg hield.
Op Bermé was één Japanner, de beheerder van Aër-dingin, een onderneming vlakbij. Nishida was ongevaarlijk. Hij had zich nl. bereids een gade gekozen en de schone Corrie had hem ferm onder de kleine duim. Ze was zo verguld uitverkoren te zijn, dat ze zelfs met haar domme nekje de kleine gemeenschap niet langer bekeek. Nishida en ook zijn gasten uit de stad, gedroegen zich als zij "boven" waren voor een koude neus, niet anders dan behoorlijk. Als 't hoofden waren van bedrijven, brachten zij de enkele Europese gezinnen wat mee. Suiker, olie, stangen zeep. De Kempei-tai ging op jacht, we kregen een bout om te "bagi", verdelen. Eén van mijn meisjes kreeg vreselijke kiespijn, ze liep met anderhalf gezicht. Hoe moest ze naar de stad? De verhuizing, een martelgang te voet lag nog vers in 't geheugen.
't Hoofd van de Kempei bracht ons een soort bergeend die hij aan 't meer geschoten had. "Heeft u een adres in de stad (Probolinggo) waar ze logeren kan? Dan neem ik haar mee". Méé met een Jáp!
Hij las de vertwijfeling op mijn gezicht, legde een hand op mijn schouder en zei: "Djangan koe'atir." Heb geen zorg. De volgende dag bracht de chauffeur haar weer thuis; zonder kiespijn.
In de stad werden jongens zodra ze om op verlaten ondernemingen bomen te rooien. Als ze doodziek waren van 't slechte, onvoldoende eten, kregen de moeders ze thuis om op te peppen. Dan werden ze opnieuw weggehaald. Ónze grote jongens werkten bij Nishida op de onderneming, de meisjes moesten spinnen. Jonge mensen hóórden wat om handen te hebben, vond de Jap; helemaal geen rare instelling. Ze aten en sliepen gewoon thuis.
Was 't het vriendelijke karakter van Bermé dat 't hardste hart week maakte, van de gemeenste beul, een zachtmoedig man? Of waren 't toch mensen als wij; alleen maar in oorlog.
Dr. Cramer zegt in zijn brief uit Malaga: "Ik heb respect voor de Jap gekregen, wat niet 't zelfde is als liefde." (T.T. no. 6). Wij, plukje vrouwen in de eenzaamheid hadden alle redenen tot erkentelijkheid, meerdere malen. En ook dát is niet 't zelfde als liefde.
En toen was 't Kerstmis; voor de derde keer na 't uitbreken van de oorlog. Twee jaar hadden we 't stilletjes voorbij laten gaan. Deze keer zochten we in 't dennebos, naast-, een mooi boompje uit. Een beetje waren ze toch altijd nog van ons, vond ik.
De doos met spullen kwam tevoorschijn, engelenhaar, zilveren slingers, gouden bollen; en zowaar nog een hele boel kleine stompjes kaars. We gingen altijd vroeg slapen, omdat er geen olie was voor de lampen, maar vanavond zouden er lichtjes branden. Soewarni beloofde zalige tapé-bollen te bakken en wedang-djahé vonden we allemaal erg lekker. Gemberdrank met glibbertjes.
Terwijl 't buiten zachtjes regende, de hele dag al, waren we binnen bezig de boom op te tuigen, toen er hoefslagen naderden op 't grind. Even later stond Nishida voor de open deur. Op 't veel te hoge paard van de echte baas van Aër-dingin. Hij moest vooroverbuigen om onder de deurpost naar binnen te kunnen kijken. Drijfnat, de haren geplakt op 't lage voorhoofd, knipperend met de bijziende ogen. Ik schrok me 'n hoedje. Overvloeien van vriendelijkheid deed hij nooit, zou hij 't doorgeven van 't boompje. Hij zei er niets over.
Alleen kortaf, als gewoonlijk: "Tabeh." En dan: "Pista?" Feest? Hij bleef zitten op 't paard en wij vroegen hem niet binnen te komen. Helemaal waren we toch nog niet aan elkaar gewend. Stilte. Na enige tijd: "Bagoes kah." Mooi. Ik dacht: "Dadelijk komt hij meehelpen, bollen ophangen." Maar hij keek alleen maar, ver voorover gebogen. Toen, een beetje triest: "Saja taoe, Santa Klaus." Knikkend met zijn natte koppie.
"Betoel, Santa Klaus." beaamde ik.
Dan, terwijl hij overeind kwam op 't paard, een beetje verlegen: "Saja boleh dateng?" Daar had je 't al; of hij ook komen mocht. Kon ik zeggen: "Neen".
Langzaam reed hij weg: grijnzend. Rare; zo'n rare...... stakker eigenlijk. Hij kwam niét. Wij prezen de mooie ogen van Corriepollie-San. Wel liet hij een fles afschuwelijk zure wijn brengen, die we graag ruilden tegen Soewarni's warme gemberdrank. "Djadi obat, ndoro." - Medicijn.
't Werd een mooie lange avond; met kaarsjes die we twee aan twee lieten branden om 't feest zo lang mogelijk te rekken. Toen de laatste gedoofd waren maakten we ons klaar naar bed te gaan. Ik deed mijn ronde voor deuren en ramen.
Vóór, heel in de verte keek de Lamongan als een trouwe wachter om zich heen. 't Regende niet meer, de maan hing als een halve kaas tegen de hoge hemel. En wat rook 't lekker. Naar ketjoeboeng. De witte bazuinen voor de engelen, die beneden, aan de "vrolijke bron" hun zoete geuren verdeelden over de hele omtrek.
Ik ademde diep, mijn gedachten bij allen die me dierbaar waren; man, vader, zusters, broer, ergens... ergens ......ja, waar......? Lieve Jezus, nog hoeveel keer Kerstmis?

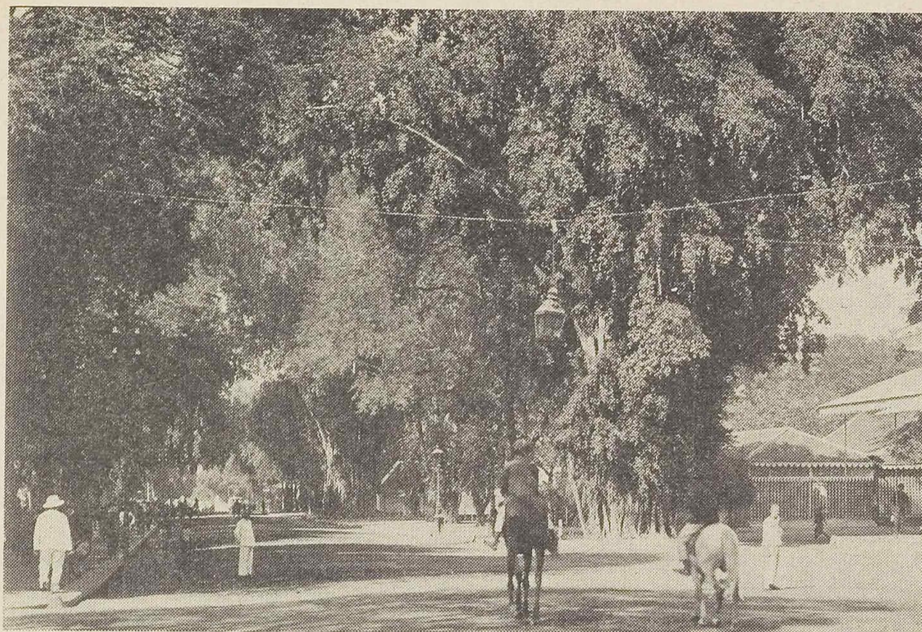
PLANTERSVROUW

KERSTMIS

Wat zegt het ons eigenlijk nog? Na bijna 2000 jaar? Hetgeen slechts gisteren gebeurde, was of leefde, ach, als het ons niet direct raakt, dat zijn we nu, vandaag reeds vergeten. De tijd gaat snel. Mensen verzinnen dingen om alles sneller te doen gaan. We willen sneller lopen, werken, verdienen, ajo hantem teroes, tot opeens...... kan niet meer!
Moe, doodmoe, ziek, arm geworden naar lichaam en geest. Lichaam en geest gaan samen; alleen de geest moet helder blijven. Het licht moet blijven schijnen, wil het niet helemaal "habis" zijn.
Zijn wij moe, gewoon "op" van alles en nog wat, dan schittert en glanst ons toe, nu nóg, na 2000 jaar, het LICHT VAN BETHLEHEM !
Dat LICHT straalt van verre. Wij dobberen moeizaam op onze levenszee. Roei dat LICHT tegemoet!
Roei, zeeman, roei !

P. JÜCH-ARNOLD

Mijn Kerstmissen zijn ginds

Voor de Kerst ga ik altijd even naar 'huis', duizenden mijlen ver, naar een huis en een laan die niet meer bestaan. Er kunnen niet eens andere mensen wonen want alles is weg, de bomen gekapt, het huis afgebroken, soedah, abis. Zo lang **ik** leef zullen dat huis en die laan blijven bestaan, door tijd en ruimte hierheen verplaatst, al is er daar ginds van mij misschien niets overgebleven, geen klank, geen zuchtje, geen lach, zelfs geen schaduw en in de donkere waterspiegel van de martavaan onder de waringin ginds verschijnt mijn gezicht niet meer.

Hier, in dit land, zie ik in de zwarte spiegel van mijn herinneringen duizenden beelden weerkaatst en in die herinneringen neemt kerstmis een belangrijke plaats in. Toen was het een feest, een écht feest, van hoop, blijdschap. Hoop op wat, blijheid waarvoor? Het was in de crisisjaren. Toch was er hoop op een mooie wereld, bewoond door betere mensen, gelukkige mensen. Het was een feest van licht, schittering en gezelligheid, van beloftes die nagekomen moesten worden, van zich verbonden voelen met alles wat dierbaar was, van dankbaarheid voor alles wat goed was. Het hele huis was ervan vervuld. Dikwijls viel in die dagen de regen in stromen neer, gorgelde door de dakgoten, drupte nadrukkelijk in haastig klaargezette emmers. Het huis was groot, ruim en gezellig ondanks de somberte buiten, waardoor het in de kamers nog donkerder werd zodat de lampen aangestoken moesten worden. Het verhoogde slechts de sfeer van plezierige afwachting en iedereen had zijn taak bij de drukke voorbereidingen.

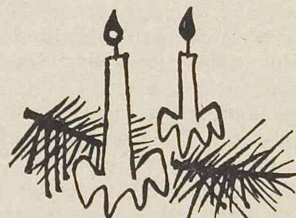
Bij het licht van de wandlampjes in de eetkamer waren de njonja en de djongos bezig de feestdis te dekken. Hij vouwde servetten tot stralend witte bloemen, wreef de glazen nog eens op, appels werden opgepoetst, bloemen nog even anders geschikt. Dit alles onder het goedkeurend, toeziend oog van de heel oude klok, nog van toen overgrootvader klein was, uit een heel ver land van bergen en sneeuw en echte dennen, die zo heerlijk ruiken. 'Die mis je hier,' zegt de moeder. Het kind mist niets want **dit** is haar kerstmis in een land met bergen, regen en een andere kerstboom, die mooi en geurig is. Het is een andere boom dan vorig jaar, toen was het een tjemara, maar deze is échter.

Hoeveel tjemara's zijn er niet aan vooraf gegaan, hoeveel kerstmissen? Eens was het in een houten huis op palen, een kamer met een houten vloer, het raam staat open en iemand speelt kerstliedjes op de piano. Buiten, in het gras staat de rozige, zonverlichte stam van een hoge, zacht ruisende tjemara. Binnen staat een kleinere in een groen kuipje, er hangen wat glinsterende versieringen aan. Het kind smijt een zilveren beker uit het raam, hij blijft onder de boom liggen, op een bedje van lange, afgevallen naalden en de zonnestralen slaan er vonken af. De muziek houdt op, in de beker zit een deuk.

Later, bij een ander huis, staat een immense tjemara buiten, hij fluistert en zoemt dag en nacht en als het hard waait zwiept hij vervaarlijk - als hij maar niet op het huis valt! In een van de grote, weinig gebruikte kamers, de kamer met de marmeren vloer, de rood-met-gouden gebeeldhouwde klapdeurtjes, de koperen kaarsenkroon aan het balkenplafond, daar prijkt een tjemara, zo groot dat hij bijna het plafond raakt. De boom is prachtig versierd met wel duizend kaarsjes en weerspiegelt in de bol van de kroonluchter. Alle kaarsen branden, zachtjes bewegen de gekleurde, zilveren en gouden ballen en helemaal bovenin, dicht onder de piek, draait traag het wassen engeltje met de viool. De mensen zingen met zware stemmen de mooie liederen van de grammofoonplaat mee en onder de boom liggen de pakjes. Het is een heel groot feest, iedereen is blij, vrolijk en gelukkig. Dit is 't dan: gelukkig zijn, zo veel geluk dat de tranen komen, tranen van geluk. Wonderlijk, niet alleen van verdriet, er zijn ook tranen van geluk...... en even later tranen van het lachen. Want dan gaan heel plechtig de deuren van de eetkamer open, de prachtige tafel met kaarsen, zilver en kristal, bloemen overal en middenop een grote schotel met een kostelijk stuk wildbraad...... en daar òp? De poes! Grote gillen van verbijstering, hartelijk gelach, het arme dier zoekt een goed heenkomen en het geluk blijft de hele avond en nog lang daarna.

Nog andere kerstfeesten, maar nu in een kleiner huis. Het staat in de heuvels, in een parkachtige tuin met bosjes en geheime doorgangen, metershoge cacteeën, die 's nachts bloeien. De kerstboom is wat kleiner, het beeldschone engeltje hangt lager en in de eetkamer stralen de wandlampjes een zacht licht uit over de gedekte tafel. In de keuken en de spenkamer klinken vrolijke stemmen, het hele huis gonst van de feestelijke stemming en buiten ruist de regen. De martavaan onder de waringin loopt over, er komt een schone waterspiegel, dicht onder de rand!

's Avonds is het feest, de gasten komen, er wordt gelachen, er is muziek, men wenst elkaar een zalig kerstfeest. De oude klok, de koperen kroon, de kaarsen en al dat levendige, zachte licht op zilver, porselein en oud damast, in de ogen van de mensen, overal. Dit is Kerstfeest, zo is Kerstmis, een feest van hoop, geloof, vertrouwen in het bestaan van goede mensen en dingen, een diep gevoel van dankbaarheid voor al het goede, het geeft moed voor de toekomst, blijheid en vertrouwen.
Er zijn ook heel andere Kerstmissen,

zonder boom, zonder klok, zilver of kristal, gewoon maar op een tikar op de vloer. Middenin staat één enkel kaarsje op een schoteltje en het verlicht de gezichten van vrouwen en kinderen. Met een hoge, lieve stem vertelt een van hen het kerstverhaal, van hoop en liefde, vrede op aarde en in de mensen een welbehagen. En wonderlijk genoeg, er is in die mensen een welbehagen, uit hun ogen spreekt hoop, geduld en moed, met gedempte stemmen zingen zij een kerstlied en de gedachten gaan in stilte naar mannen en zonen, die er niet bij kunnen zijn, die wie weet waar hun feest van hoop en licht in het donker moeten vieren. De vrolijke stemming keert terug als iemand van onder een bed het allerlaatste, zorgvuldig bewaarde blik met Verkadekoekjes tovert. Wat een feest!

En dan is er een kerstmis zonder feest, met zonder niks, ontdaan van alles maar mèt een stompje kaars, aangestoken met een 'geleende' lucifer. De vrouwen en kinderen zitten rondom het kaarsje op de vloer, een van hen vertelt het verhaal van Jozef en Maria en de ezel, die op reis moesten, van de stal, omdat er ook toen al zo nodig geteld moest worden. Wat beverig worden de kerstliedjes gezongen, maar in de ogen glanst licht, er is hoop in de harten, vertrouwen in een betere toekomst, vrede - die nu niet ver meer kan zijn. Zo is het toch nog een feest geworden en de dagen daarna ziet de wereld er toch iets anders uit dan daarvóór.

De vrede kwam. Er volgden weer kerstmissen, we waren weer bij elkaar, zelfs de oude klok was terecht, geschonden maar hersteld en een hele nieuwe generatie kindersnoetjes werd ernaar opgetild. Voor die snoetjes moest het een feest worden zoals toen, maar nu met een **echte** spar, die zo heerlijk ruikt. Op de doffe wijzerplaat van de klok zijn de cijfers wat vervaagd, kaarslicht spiegelt op het bolle glas en doorschemert de albasten zuiltjes, de zilveren beker staat er naast, mèt een deuk.

Maar mijn kerstmissen zijn dáár. De djongos heeft me een brief geschreven, bedankt voor het presèn, ook hij denkt aan de kerstmissen van toen. Voor de Kerst ga ik altijd even naar 'huis.'

RINI CARPENTIER ALTING.

Trotse Indo's

Elf jaar geleden schreef ik in het Kerstnummer van Tong Tong 1964 het laatste artikel over het "DaghRegister Anno 1664." Mr. J. A. van der Ghijs had vele jaargangen samengesteld uit de "DaghRegisters des Casteels Batavia" en Tjalie had mij dit speciale DaghRegister gegeven om er in elk Tong Tong nummer een stukje van te publiceren met enkele bijzonderheden, die ik er bij kon vinden. Het was boeiend werk.Op elke 1e en 15e dag van de opeenvolgende maanden van 1964 kreeg men een beeld van hetgeen op die zelfde dagen in het jaar 1664, dus precies 300 jaren tevoren voorviel.
Mag ik de aanhef van dat artikel nu nog eens herhalen?

"Het DaghRegister van 1664 loopt ten einde. Een wereld van avontuur ging voor ons open, een wereld, nu 300 jaren geleden, met mannen, die door hun moed en doorzettingsvermogen niet alleen het kostelijke eilandenrijk voor Nederland veroverden, maar ook factorijen bezet hielden in die Oosterse landen van " 't Roode Meyr" tot Japan. Nederlanders, die de "Zeven Zeëen" beheersten in galjoenen, fluytschepen, jachten en galotten, de vlag van de "Republiek der Verenigde Nederlanden" hoog in top.

Dit alles is nu voorbij. Takdir. Maktoub. Maar toen in die vreemde havens en in de "Baai van Batavia" kwamen zij samen: Nederlanders, Portugezen, Spanjaarden, Moren, Armeniërs, Perzen, Arabieren, Indiërs, Siamezen, Chinezen, Japanners, Maleiers, Ternatanen, Bandanezen, Makassaren, Boeginezen: zeevarende volken in hun schilderachtige zeilschepen, wancans, jonken en vlerkprauwen. Voor hen allen geldt dit mooie gedicht van Simon den Dansser, de kaperkapitein in ruste:

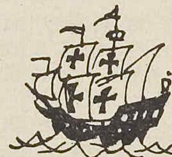
"Voices, mysterious, far and near,
Sound of the wind and sound of the sea
Are calling and whispering in his ear.
So he thinks he'll sail out again
For another cruise with his
buccaneers."

En het prachtige gedicht "Sea Fever" van John Masefield:

"I must go down to the seas again,
to the lonely sea and the sky
And all I ask is a tall ship and a star
to steer her by;
And the wheel's kick and the wind's
song and the white sails shaking,
And a grey mist on the sea's face
and a grey dawn breaking.

I must go down to the seas again,
to the vagrant gipsy life,
To the gull's way and the whale's way,
where the wind's like a whetted knife.
And all I ask is a merry yarn from a
laughing fellow-rover,
And a quiet sleep and a sweet dream,
when the long trick's over.

Op de een of andere manier zijn deze volkeren onze voorouders en laten wij, Indo's, trots zijn op dat zwerversbloed, dat in onze aderen vloeit.
"Vagebonden en avonturiers" zegt de

tegenwoordige generatie. Maar is het leven zelf niet een groot avontuur? De mens is in deze wereld als zwerver geboren, een zoeker naar geluk en schoonheid.

De "Pennist" van dit "DaghRegister" schrijft op 23 december dat op die dag de "thuisvloot" van 12 schepen "onder de vlagge ende het gesagh van den Ed. Pieter de Bitter uyt dese reede naer 't vaderlant" vertrekt en hij eindigt met de bede:

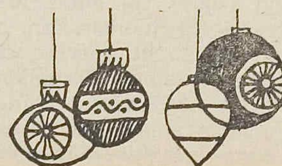
"De Heere sy gebeden dese costelycke vloot met synen genadigen segen te willen geleyden op dat deselve behouden en voorspoedigh in ons lieve Vaderlant mach verschynen."

Dit schreef ik in Tjalie's Tong Tong, zijn blad, waarin hij zijn roep om schoonheid en saamhorigheid heeft vastgelegd. Hij heeft het de karakteristieke naam Tong Tong gegeven, opdat de klank zal doordringen over landen en zeëen heen in de harten van allen, die hun vaderland, de groene eilanden onder de stralende tropenzon, moesten verlaten.

Laat ons trots zijn op onze afkomst, de warmte van onze geboortegrond diep in ons hart bewaren, de wijde verten van dat schone land in onze gedachten houden. Het zal ons behoeden tegen de koude van hatelijke woorden en vijandige ontmoetingen.

Ik eindig met de bede: De Here zij gebeden onze dierbare Tong Tong en zijn toegewijde Redactie met Zijn genadige Zegen te willen bewaren en geleiden tot in lengte van dagen.

ROSALIE GROOSS.

EEN RESIDENT ALS "BLIKKEN DOMINEE" ISAAC ESSER 1818-1885

door Dr. H. J. de Graaf

De Timorse resident Isaac Esser was tijd- en jaren lang ambtgenoot van de alom bekende B.B.-ambtenaar Eduard Douwes Dekker, alias Multatuli. Drie jaar voordat de man van Lebak het licht zag, werd hij op 3 mei 1818 te Haarlem geboren als achtste der 11 kinderen van mr. Pieter Hendrik Esser, die reeds in 1825, 40 jaar oud, als procureur-generaal en advocaat-fiscaal bij de Krijgsraad te Batavia overleed. Aannemelijk is, dat zijn weduwe, Mechteld Ardesch met haar talrijke kroost daarna moeite had om rond te komen.

Toch bezocht de kleine Isaac in Haarlem nog de bekende school van meester Prinsen, waar ook Nicolaas Beets (Hildebrand) het A.B.C. geleerd heeft. Doch nadat hij in Kampen, waarheen de familie verhuisd was, het onderwijs op een even goede school gevolgd had, moest de knaap al aan het werk. Van studeren kwam dus niets. Evenals Multatuli werkte hij een tijd lang op een handelskantoor te Amsterdam (vgl. Woutertje Pieterse), en evenzo trok hij op 18-jarige leeftijd naar Indië, waar hem de vooruitzichten beter leken.

Hij werd er klerk ter Algemene Secretarie in Buitenzorg, waar hij opklom tot hoofdcommies. Daar hij moeilijk met de toenmalige Indische uitgaande wereld kon opschieten, zat de ernstige jongeman maar 's avonds Maleis te studeren of las in de Bijbel, die hij, om niet in slaap te vallen, overschreef. In het gevolg van de G.G. Merkus maakte hij in 1842-'43 een tocht van 14 maanden over Java, doch dit was geen plezierreisje, daar hij alles schriftelijk moest voorbereiden, wat een geweldige rompslomp gaf. Toen Z. Exc. het volgende jaar Bantam bezocht, doch Esser niet meenam, vestigde hij toch de aandacht van de G.G. op de corrupte hoofden van Lebak, met welke heren Dekker een dozijn jaren later ook nog te maken zou hebben. Merkus besloot, na rijp beraad, de zaken te laten, zoals zij waren. Het had geen zin de knoeiers te vervangen. "Nieuwe schurken aan te stellen voor oude maakte de controle slechts moeilijker", meende de Landvoogd.

Na 1843 is Esser van ambt en woonplaats veranderd. Hij kwam nl. bij de Gouvernementscultures, die in de dagen van het Cultuurstelsel zo'n grote rol speelden, en bracht het daar tot **adjunct-inspecteur.** Hij zal toen van Bogor naar Batavia verhuisd zijn, waar hij verliefd werd op een Rooms-Katholiek meisje (net als Douwes Dekker), **Caroline Louise Catharina Nieuwenhuys** (verre familie van onze medewerker Rob Nieuwenhuys, als letterkundige bekend onder zijn schuilnaam Breton de Nijs?) Hij heeft toen de overgang naar de Roomse kerk ernstig overwogen en zocht daartoe de bemiddeling van pastoor **Cartenstat,** die van 1842 tot 1845 vice-praefect der Indische Missie was. Ook verwachtte hij van deze priester hulp voor zijn geestelijke moeilijkheden. Esser's bekering tot het Rooms-Katholicisme moet toch wel in een ver gevorderd stadium zijn gekomen, want hij heeft bij Pr. Cartenstat **gebiecht** en kreeg van deze zelfs de **absolutie.** Mogelijk is hij zelfs "Rooms getrouwd", want van een oecumenische huwelijkssluiting was toen nog nauwelijks sprake.

Een portret van oud-resident van Timor, Isaac Esser, uit het boekje "Straatprediking".

Evenwel, tot een blijvende overgang naar de Roomse Kerk is het niet gekomen, al zou het mij niet verbazen, indien Esser's naam in het lidmatenboek der Katholieke kerk van Batavia zou prijken, evenals trouwens die van Eduard Douwes Dekker die op 28 aug. 1841 door dezelfde Cartenstat gedoopt werd. Echter, Esser bleek geen blijvertje, evenmin als Multatuli. Cartenstat kon hem in zijn geestelijke nood niet helpen. Men neme hierbij in aanmerking, dat deze geestelijke bij de Katholieke kerkhistorici evenmin 'n goede pers heeft. Tijdens de vroeger in deze bladen besproken kwestie met de vicaris-apostolicus Mgr. Grooff koos hij tegen deze partij, werd geschorst en uit Indië verwijderd.

Esser's godsdienstige problemen waren hiermede niet opgelost; hij las vlijtig in de Bijbel, bracht uren door in gebed en zocht overal naar redding uit zijn moeilijkheden o.a. bij de geestenziener Swedenborg, bij de mysticus Böhme en dergelijke dwepers meer, schrijft hij later. Vruchtbaarder was het contact met de vrome piëtistische predikant Blumhardt in bad Boll (Würtfemberg), en tijdens de woelingen van 1848 gaf de inspecteur der cultures Umbgrove hem het boek "Ongeloof en Revolutie" van de Christenstaatsman Groen van Prinsterer ter lezing, die later zo veel belangstelling zou hebben voor zijn werk als Haags straatprediker. Maar ook zocht hij de oplossing in veel Wèl-doen en hij gaf b.v. aan elke Inlandse bedelaar 20 cent (een dagloon), zodat de kreupelen en blinden van alle kanten naar zijn huis stroomden, tot zelfs uit Cheribon. Doch hij was vast besloten te doen, wat de Heer zelf hem in zijn woord bevolen had.

Bij het Laatste Oordeel zou deze immers tot zijn schapen ter rechterzijde (de braven) zeggen: "Kom gij gezegenden mijns Vaders, bezit het Koninkrijk ...... Want ik heb honger geleden, en gij hebt mij te eten gegeven, dorst gehad, en gij hebt mij te drinken gegeven; ik was een gast en gij hebt mij gehuisvest, naakt en gij hebt mij gekleed, **ziek** en gij hebt mij **bezocht,** in de **gevangenis** en gij zijt **tot mij gekomen".** Speciaal de laatste twee voorschriften besloot Esser stipt na te leven en daarbij raakte hij verward in een **Buitenzorgs drama.**

De dochter van een arts was, zoals het toen heette, gestruikeld, doch daar haar familie rijk was, lukte het haar vrij gemakkelijk met een vermogend landheer te trouwen, zodat het uiterlijk fatsoen bewaard bleef. Dit slecht begonnen huwelijk bleek geen succes. De dame, ofschoon de 40 reeds gepasseerd, voelde zich aangetrokken tot een véél jeugdiger jongmens uit Utrecht. Daar de rijke landheer hierbij een sta-in-de-weg was, besloot het waardige paar deze maar uit de weg te ruimen. Toen een poging om hem met vergiftigde aardappelen naar betere gewesten te doen verhuizen mislukt was, werd een Inlander met een jachtgeweer in de arm genomen. Inderdaad schoot deze brave borst van achteren op de landheer, toen deze net met een potje biljart bezig was, doch de onhandige schutter miste en raakte zijn medespeler vrij ernstig. Het werd een publiek schandaal en zelfs een rechtszaak. De schuldige echtgenote werd voor *f* 30.000 naar Engeland (Hull) weggewerkt, doch haar jonge vriend kreeg van de rechter 12 jaar. Men speelde er dus niet mee. Esser, zijn roeping getrouw, bezocht eerst het ernstig gewonde slachtoffer van de aanslag, vervolgens, na zijn overplaatsing naar Batavia, de schuldige aanstoker, een bleek jongeling met zwarte baard in **Glodok.** "Zeer schuchter van aard zijnde, kostte het mij een vreselijke strijd, eer ik daartoe komen kon," bekende Esser later in zijn herinneringen. Nadat de zware celdeur achter hem dichtgevallen was,

begon hij stamelend: "Gij zijt een moordenaar". "Lelijkerd", luidde het antwoord, "dat hoef je me niet te zeggen, dat weet ik wel."

Esser kreeg een kleur en hernam: "Zo meen ik het niet; ik wilde U komen zeggen, dat U nog wel **zalig** kunt worden." "Zo", antwoordde de gevangene, "ga dan zitten; wil je een **bittertje?"** (Destijds konden gedetineerden ook sterke drank kopen). Esser een "warm afschaffer" van sterke drank, bedankte en las toen uit het N. Testament de geschiedenis van de te elfder ure bekeerde moordenaar aan het kruis voor, besluitende met de woorden: "Mij dunkt, dat wanneer gij het nu zó aanlegt, ook gij nog behouden zult worden." Daarop ging hij zéér verlegen heen. "Zonderlinger bezoek (zijn eerste) zal wel zelden bij een moordenaar zijn gebracht", besluit hij. Maar een pak was van zijn hart gevallen. De eerste schrede op het doornige pad van gevangenisbezoek was gezet.

Doch toen Esser opgelucht door de schaduwrijke (Prinsen-?) laan naar zijn kantoor terugwandelde, kwam niet de moordenaar, doch Esser zelf tot inkeer. Het was alsof God tot hem zeide: **"Gij** zijt die moordenaar!" Geen goede daden, geen eigen verdienste, maar slechts de hemelse "gratie" was de volkomen weg tot innerlijke redding. En sedert zag men hem twee maal 's weeks in de **gevangenis** of in het **hospitaal** (waar later de Javasche Bank stond). "Voor velen plaatsen der verschrikking", waar hij voor zijn medemensen iets goeds poogde te bereiken.

Hetgeen Esser verworven had, of liever, wat hij ontvangen had, kon hij niet voor zich zelf houden. Hij begon maar met zijn huisbedienden, wie hij met hulp van Bijbelse prenten de Blijde Boodschap in het Maleis probeerde uit te leggen. Daarop volgde in zijn koetshuis een schooltje, met, bij gebrek aan beter, een Moslimse onderwijzer, die zijn leerlingen behalve lezen en schrijven ook Bijbelse vragen en antwoorden leerde. Maar 's ochtends, vóór Esser uit Kramat naar zijn werk in de Benedenstad reed, vertelde hij zijn schaapjes een half uurtje Bijbelse geschiedenissen.

Dit alles deed hij maar op zijn eentje, doch gaandeweg ging hij ook in groepsverband werken. Hij kreeg nl. geestverwanten, o.a. een zekere Julius Brouwer, die naar het "mirakel van Batavia" was komen kijken, t.w. een Europeaan die echt in de Bijbel las. Dit deed hij elke avond om 8 uur, bezoek of geen bezoek. Velen bleven daarom van hem weg, zelfs de schoonzuster van de G.G. Rochussen, mej. Vincent.

In 1851 heeft hij met de zendeling E. King, de reeds genoemde J. Brouwer en (diens broeder?) D. Brouwer het **Genootschap voor Uit- en Inwendige Zending** opgericht, waarvan door zijn geestdrift, vooral in het begin veel is uitgegaan. Niemand durfde er voor te collecteren, maar Esser wel! Mede door dit "bedelen" langs de deftige voorgalerijen van Weltevreden kon het Genootschap het eerste jaar al een *f* 14.000 uitgeven. Een aardig begin voor een eenjarige! Voor dit geld werd tegen *f* 12.000 het landgoed "Kampong-Makassar" aangekocht, waar een kosteloze school werd opgericht. Destijds had men in Duitsland en Nederland overwogen om het Evangelie niet door goed onderlegde zendelingen, maar door eenvoudige vromen te laten verbreiden, die naast hun dagelijks beroep de Blijde Boodschap zouden verkondigen. Deze goed bedoelde poging is grotendeels mislukt, omdat de brave lieden bijkans al hun tijd nodig hadden voor hun dagelijks bordje rijst, en zo min goed opgeleid als voorbereid waren. Zo kwam op 5 aug. 1851 een drietal Duitse zendelingen te Batavia als uit de lucht vallen, die natuurlijk van toeten noch blazen wisten. Esser evenwel ving ze op en bracht hen op kampong-Makassar onder, waar het inderdaad een prettig klimaat is. Daar genoten deze goede mensen hun eerste Maleise lessen.

Dit deed Esser in zijn vrije tijd, doch daarnaast had hij nog zijn ambt bij de cultures. In 1850 deed hij als adjunct-inspecteur in gezelschap van de Directeur der Cultures Schiff een reis over Java. Op die tocht, die bij gebrek aan spoorwegen, nog geheel per reiswagen geschiedde, is hij eens bij Poerworedjo bijna met wagen en al in een afgrond gestort. Ook hebben zij toen een bezoek gebracht aan het meer Wendit met zijn apenkolonie. Natuurlijk bracht deze het gesprek op 's mensen afstamming en herkomst.

Zoals Douwes Dekker eens een scherp conflict met de Indische Regering heeft gehad, zo ook Esser, en wel onder dezelfde G.G., mr. **Duymaer van Twist.** Het komt mij voor, dat de schuld hierbij grotendeels aan Esser's zijde lag, daar hij niet de voor een ambtenaar gepaste omzichtigheid heeft betracht.

Ter gelegenheid der eerste grote **Wereld-Tentoonstelling** te Londen in 1851 zou er ook een internationale bijeenkomst plaats vinden van de "Evangelische Alliantie". Aan de voorzitter, de bekeerde Israëliet Herschell, schreef Esser 'n brief over de **ongelukkige toestand** in Indië, verzoekende voor Java te bidden, opdat er **zendelingen** zouden komen. Dit schrijven werd tegen zijn bedoeling in vertaald en gepubliceerd, vervolgens weer uit het Engels in het Nederlands terugvertaald en afgedrukt, eerst in het tijdschrift "de Indiër", daarna in de toen zeer liberale "Arnhemsche Courant", doch helaas niet correct. Esser had geklaagd, dat de "Blijde Boodschap" (Engels: glad tidings) onvoldoende in Indië was doorgedrongen, doch in de Nederlandse terugvertaling waren die "Blijde Tijdingen" geworden tot de "heuglijke gebeurtenissen van 1848" (het befaamde revolutiejaar). Doch ook al kon Esser dit misverstand gemakkelijk ophelderen, het bleef toch voor het Gouvernement hoogst onaangenaam, dat een ambtenaar zich veroorloofde de staf te breken over toestanden binnen Nederlands-Indië en wel voor een internationaal gezelschap als de Evangelische Alliantie op de grote wereldtentoonstelling van 1851. Er werd zelfs aan zijn **verwijdering uit Indië** gedacht. Gelukkig viel dit mee. Op 7 aug. 1851 besloot de G.G. de adjunct-inspecteur der cultures I. Esser in een **andere werkkring** over te plaatsen, zoveel mogelijk overeenkomende met zijn toenmalige rang en bezoldiging. Als reden dier overplaatsing werden Esser's "bekende denkbeelden" genoemd. Voorlopig mocht hij ook niet meer op inspectie gaan. Esser heeft toen - in tegenstelling tot Dekker, wie dit na zijn Lebaks conflict niet gelukt is - een onderhoud van een goed uur met Zijne Excellentie gehad, wat niet veel uitwerkte. "Ten laatste stond de Grote Heer op en zei met opgeheven hand:

(lees verder volgende pagina)

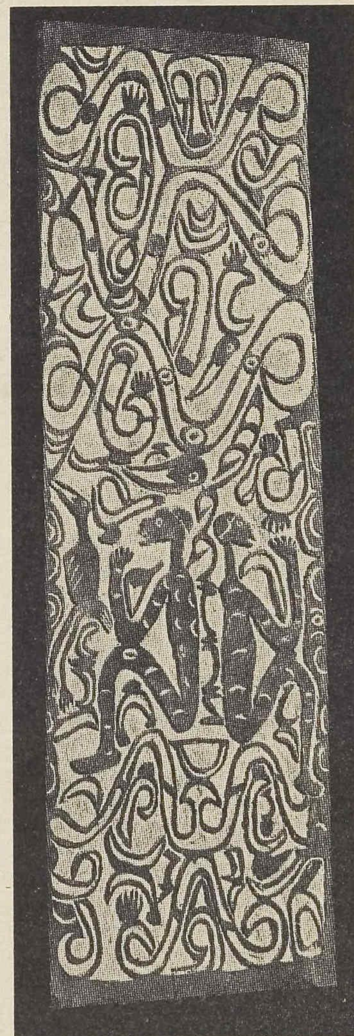
HOUTSNIJWERK UIT HET ASMAT GEBIED

Op de tentoonstelling van Nieuwe Indonesische Kunst, die onlangs in het Singer Museum in Laren werd geopend, werden de bezoekers verrast door een aantal boeiende, zeer fijn bewerkte paneeltjes, prachtig werk van de primitieve kunstenaars uit het Asmat gebied, nu voor het eerst in Nederland tentoongesteld.
Asmat is het moerasgebied aan de zuidkust van Nieuw Guinea, Irian Jaya. Een onherbergzaam kustgebied, van uitgestrekte, ontoegankelijke moerassen, oerwouden en talloze rivieren.

Houtsnijwerk uit het dorp Sauwa-Erma.

Langs die rivieren liggen ongeveer honderd dorpjes, met een inwonertal van 300 tot 2000 zielen. De kunst van de Asmatters kreeg grote bekendheid door het werk van Prof. A. A. Gerbrands, Michael Rockefeller en anderen. Michael Rockefeller kwam ginds op tragische wijze om het leven.
Bij de opening van de expositie vertelde de Heer Jac. Hoogerbrugge op meeslepende wijze van de langdurige en zware tocht naar dit ontoegankelijke gebied, roeide zelfs op zeer plastische en kundige wijze zijn geboeid luisterende publiek de rivier op, waar men na verloop van tijd door de bloedstolrende publiek de rivier op, waar men aanstormende prauwen werd begroet.
De primitieve kunst uit dit gebied blijkt bij nadere beschouwing een eindeloze verscheidenheid aan scheppingen voortgebracht te hebben. Door de voortschrijdende beschaving echter dreigde die kunst verloren te gaan, de oude motieven werden vergeten en leken gedoemd te zijn onder te gaan. Maar dank zij de inspirerende belangstelling voor die zg. primitieve kunst valt er een grote opleving te constateren. In samenwerking met het gouvernement van Indonesië heeft de United Nations onlangs in vijftig dorpen in de kustmoerassen de meester houtsnijders, de Wow- Ipits, opgezocht en hen bewogen het oude handwerk tot nieuw leven te brengen. Met platgeslagen spijkers als beiteltjes togen de Wow-Ipits aan het werk en begonnen houten paneeltjes met klassieke motieven te bewerken. Op de oeroude manier worden de reliefs gekleurd, met rode klei, schelpkalk en houtskool of roet.
In de meeste dorpen wonen enkele bekende houtsnijders, die groot aanzien genieten en de jongere generatie in de oude kunst onderwijzen, zodoende de oude tradities handhavend. Het hernieuwde vertrouwen stimuleert tot het zoeken naar nieuwe vormen. De decoratieve relief-panelen zijn hiervan een duidelijk voorbeeld. Die panelen ontstonden in het dorp Sauwa-Erma, waar een van de oudere mannen, Kor, merkte dat de Heer Hoogerbrugge bijzondere belangstelling had voor de talrijke motieven. Op een dag verscheen hij met een paneeltje waarop hij de verschillende motieven had weergegeven. Aangezien de oude Asmatters niet over zagen beschikten, en dus geen planken konden zagen, begon hiermee iets heel nieuws, dat uitgroeide tot een druk beoefende kunstvorm. De onderwerpen stammen van de oeroude, mythische voorouder- en vogelfiguren, verwant aan de traditionele reliefversieringen van de vroegere houten oorlogsschilden en bamboe snelhoorns, ontleend aan de rijke verhalenschat van de Asmatters. Een tentoonstelling die horizonten opent ver voorbij de evenaar van onze verbeelding.

Paneel van houtsnijwerk uit het Asmat-gebied.

R.C.A.

N.B. Deze tentoonstelling wordt in het Museum van Onderwijs in Den Haag verwacht in februari 1976.

(Vervolg: Blikken Dominee)

"Ik waarschuw u ernstig; ik houd mij aan de Wet". Waarop Esser met een buiging antwoordde: "Ik houd mij aan het Evangelie!" Toch had hij omzichtiger dienen op te treden.
Deze nare geschiedenis heeft Esser's carrière niet gebroken, doch wel geschaad. In tegenstelling tot Dekker, die in 1856 met dezelfde, toen vertrekkende G.G. kwestie had, liet Esser het niet tot een breuk komen, ook al mopperde hij wel eens, dat deze zaak hem een *f* 50.000 schade had berokkend, benevens 'n pensioensverlaging. Intussen ging hij rustig door met werken voor de goede zaak. Zo had hij opgemerkt, dat het Evangelie wèl in Midden- en Oost-Java verkondigd werd, doch niet in West-Java buiten Batavia, bij uitstek het land der Soendanezen. Ook al zaten de Hollanders daar al bijna twee-en-een-halve eeuw, nooit was aan de inheemsen iets uit hun Chr. geloof verteld, terwijl de Preanger-koffie toch zo veel tot Indië's en Nederland's welvaart had bijgedragen. Daarom liet Esser een met hem bevriende Indo-Europeaan - een "Inlands kind" noemt hij hem - het Evangelie van Mattheus in het **berg-Javaans,** het **Soendanees** vertalen, waaraan hij zelf ook nog wat "haspelde". De oplaag, door hem zelf bekostigd, bedroeg 500 exemplaren en enige werden naar Amsterdam aan het Nederlands Bijbel-Genootschap gezonden, ten bewijze, dat er behalve Javaans, ook nog een andere taal op Java werd geproken. De vertaling bleek na deskundig onderzoek, onbruikbaar, doch Esser's doel was in zo verre bereikt, dat er bij het Bijbelgenootschap aandacht was gekomen voor een Soendanese Bijbelvertaling. Deze is er inderdaad ook gekomen, van de hand van de kundige zendeling S. Coolsma, aan wie wij ook een Soendanees woordenboek te danken hebben.
Ook hield Esser zich onledig met een uitgave van Maleise Bijbelse verhalen, en meer andere geschriften, alles op zijn kosten, of wat hij bij elkaar bedelde. Maar hiermede was Esser's energie niet uitgeput. Reeds in Indië is hij met de **straatprediking,** waaraan zijn naam zo nauw verbonden is, begonnen. Zijn eerste preek hield hij op de **pasar te Meester Cornelis,** wschl. omstreeks 1852. Hij kwam daar in gezelschap van de pas uitgekomen zendeling-werkman Grimm, die als nieuweling van verlangen brandde, om aan de slag te gaan.

(lees verder volgende pagina)

Het was avond. Ik zat lui in mijn favoriete stoel van de muziek te genieten die de kamer inkwam door twee levensgrote luidsprekers die elk in hun eigen hoek stonden. Van waar ik zat scheen de ene luidspreker wat korter te zijn dan de andere, en toen ineens, zonder enige waarschuwing......

"BEELDEN" uit mijn KINDERJAREN

Niet ver van waar wij woonden in Singosari stond een ruïne van een oude Hindoetempel en een eind daar vandaan, twee, in onze kinderogen, geweldig grote beelden. 't Waren twee reuzen. De bewakers van de tempel. Ze zagen er schrikwekkend uit. Beiden in zittende houding, met grote uitpuilende ogen, een krans van slangenkoppen om het hoofd, de gezichten in een grijns, de tanden zichtbaar. Ze hadden beiden een knuppel aan hun zij en op de knuppel rustte een zware stenen hand. Ze stonden niet erg dicht bij elkaar en de ene reus was wat korter dan de andere. De grootste miste een pink van de "knuppelhand," als ik 't me goed herinner.
We speelden er graag, klommen via de knuppels, de knieën, en bolle buiken op de hoofden en keken vanuit de hoogte neer om alles te zien zoals de reuzen het zagen. Het was er altijd erg stil. De beelden zwegen, voor zich uit starend met die versteende grijns, je hoorde alleen 't geluid van garèngs en vogeltjes. We vonden onze beelden wel griezelig, maar toch ook "spannend".

Als kind wil je graag van alles weten. Wat wij van de beelden wilden weten, was, waarom het ene kleiner was, beter gezegd, dieper, in de grond zat dan het andere. En mijn ouders hadden het volgende verhaal voor ons klaar.
"Heel lang geleden stonden deze twee reuzen hier al, ze waren goede vrienden. Maar op een goede dag kregen ze vreselijke ruzie. Nu kunnen die beelden zich overdag niet bewegen,

maar 's avonds...... 's avonds...... lopen ze rond!" "En toen?" "En toen, op een heel donkere nacht tijdens de geweldige herrie, kwam de ene reus op de andere af en in z'n woede beet hij de pink af van z'n collega, die op zijn beurt in een reusachtige woede ontstak, z'n knuppel ophief en die met een dreun liet neerkomen op 't hoofd van de bijtlustige reus. Zo hard was de slag dat z'n vriend diep in de grond zonk. En daarom is de ene reus groter dan de andere." "En toen......?" Toen al.
Als m'n ouders Zaterdagavond de stad ingingen om een "bioscoopje te pikken" en er thuis op ons werd gepast door de bedienden, luidde de vermaning altijd: "Zoet zijn hoor, want anders komen de beelden." Soms hoorden we zelfs hun dreunende voetstappen. Ik verzeker je, we waren zoet.
De muziek was opgehouden. Het was zo stil. De beelden vervaagden, verdwenen tenslotte en de luidsprekers waren weer luidsprekers. Ze stonden zwijgend ieder in hun eigen hoek. Stijf en streng. Ik was terug in de huiskamer, ver van Singosari. Ik kon niet nalaten wat te glimlachen. De beelden waren weer eens op stap geweest. Het was toch avond?

J.L.

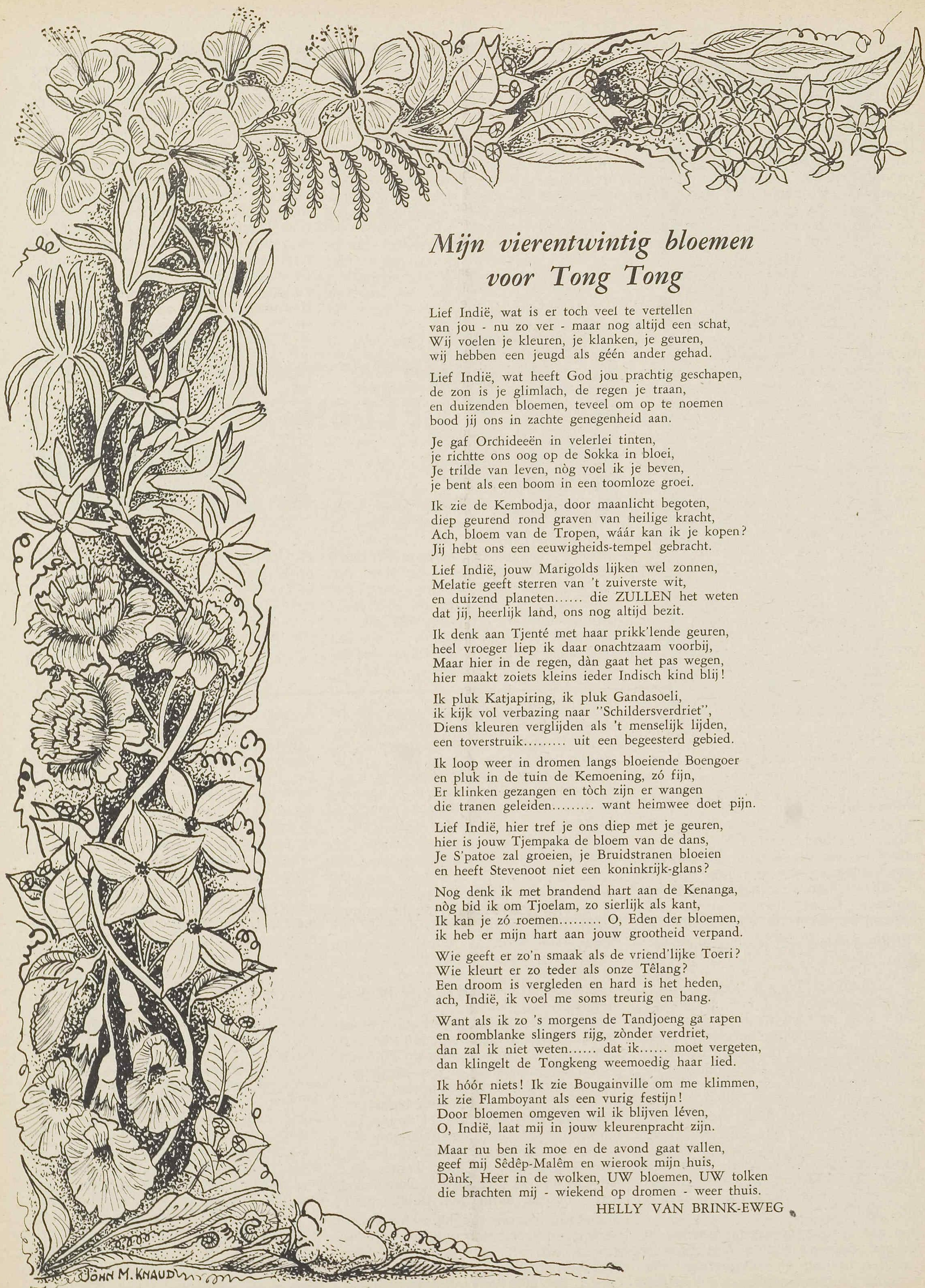
(Vervolg: Blikken Dominee)

Maar Grimm's Maleis was nog onvoldoende. Publiek was er genoeg. Er waren talloze pasargangers, ook omdat een rijke Chinees daar net een **grootse bruiloft** vierde, gelijk Chinezen dat kunnen. Daar Esser behoorlijk Maleis verstond, besloot hij, na enige aarzeling , maar zelf te preken en wel naar aanleiding van een paar teksten, die Grimm hem uit zijn Maleise Bijbel aanwees. Esser klom toen op een tafel en verzocht de drukke Chinese muziek even te stoppen. Hij begon toen met het beroemde Johannes III, 16 : "Karena demikianlah Allah mengasihi isi doenia, sehingga diberinja Anaknja jang toenggal itoe, soepaja barang siapa jang pertjaja akan dia djangan ia binasa, melainkan berolèh hidoep jang kekal". Daar praatte hij toen over en Esser meent, dat de preek wel insloeg, spreekt zelfs op zijn manier van een "gezegende ure." Zelfs deelt hij de reacties van het toegestroomde Inheemse publiek mede, als van een: "Hoor, hoor!" of bij een tweede: "Goed gezegd, dat is waar!" Dan een derde: "Zeg dat nog eens, ik snap het niet", en nummer vier: "He, Ali, dat is voor jou!"

Men zal deze opgesomde reacties in verband dienen te zien met Esser's levendige betoog- en redeneertrant, die hem ook in zijn vaderland eigen zou blijven. Esser preekte nooit saai, doch steeds ad rem. Of hij zo nog veel langs Batavia's stoffige wegen gepreekt heeft, weet ik niet. Wel sprak hij later nog vaak op Timor, tijdens inspectiereizen, maar dat was natuurlijk heel wat anders dan zo maar op de pasar.

Esser is lang met verlof geweest, van 1856 tot 1861, mogelijk wegens de ziekte zijner vrouw, die kort na zijn terugkeer naar Indië overleden is. Toen hij in 1861 tot resident van het afgelegen Timor werd benoemd, trok hij daar alleen heen. De twee jaren, dat hij daar het gezag bekleedde, zijn niet zo opvallend of rijk aan feiten als zijn eerste verblijf in de Oost, doch hij ging in dezelfde godsdienstige lijn verder, hetgeen de Europese ingezetenen maar matig aanstond. Het beginnen van een receptie met een voorlezing uit een plechtig door een djongos aangedragen quarto-Bijbel wekte verzet, zodat de meesten maar wegbleven. Naast het algemeen welzijn zijner residentie behartigde Esser ook de belangen van school en kerk. In de laatste liet hij avondbidstonden houden, waarbij het gebouw met 70 vetpotjes geillumineerd was, hetgeen eerst veel bekijks had.
Speciaal bekommerde hij zich om onderwijs en kerstening van het eilandje Sawoe, waar hij een school stichtte, door een uit Ambon ontboden meester geleid. In 1862 liet hij zelfs (voor het eerst in die taal?) een tractaatje over de Weg des Heils in het Sawoenees drukken en verspreiden.
Met zijn onderhorigen speelde hij niet. Een regent, die zich vóór het verschijnen bij de toewan besar moed ingedronken had, kwam er niet makkelijk af. Ernstig bestreed hij ook de slavenhandel, die ook ná het verbod van 1860 clandestien voortleefde.
Uit protest tegen de invoering van de opiumpacht nam Esser in 1863 ontslag hetgeen wellicht voor het Gouvernement een opluchting was, en misschien ook wel voor hem zelf. Via Egypte en het Heilige Land bereikte hij het vaderland, waar hij het volgende jaar hertrouwde. Toen een politieke carrière in 1865 niet doorging - hij had zich toen candidaat voor de IIe Kamer gesteld doch was niet gekozen - is hij in 1868 met de befaamde straatprediking begonnen. Daardoor werd hij jaren lang een bekende en zeer opmerkelijke figuur in de deftige residentie. Daar deze werkzaamheid buiten Indië plaats vond, behoeven wij er slechts kort melding van te maken, er de nadruk op leggende, dat dit werk reeds in Batavia was voorbereid. Men kan het ook zien als een voorbereiding van het werk van het Leger des Heils, dat ook op sterke weerstand is gestuit, terwijl men het nu onvoorwaardelijk prijst. Doch toen de oud-resident van

(lees verder pagina 17)

Mijn vierentwintig bloemen voor Tong Tong

Lief Indië, wat is er toch veel te vertellen
van jou - nu zo ver - maar nog altijd een schat,
Wij voelen je kleuren, je klanken, je geuren,
wij hebben een jeugd als géén ander gehad.

Lief Indië, wat heeft God jou prachtig geschapen,
de zon is je glimlach, de regen je traan,
en duizenden bloemen, teveel om op te noemen
bood jij ons in zachte genegenheid aan.

Je gaf Orchideeën in velerlei tinten,
je richtte ons oog op de Sokka in bloei,
Je trilde van leven, nòg voel ik je beven,
je bent als een boom in een toomloze groei.

Ik zie de Kembodja, door maanlicht begoten,
diep geurend rond graven van heilige kracht,
Ach, bloem van de Tropen, wáár kan ik je kopen?
Jij hebt ons een eeuwigheids-tempel gebracht.

Lief Indië, jouw Marigolds lijken wel zonnen,
Melatie geeft sterren van 't zuiverste wit,
en duizend planeten...... die ZULLEN het weten
dat jij, heerlijk land, ons nog altijd bezit.

Ik denk aan Tjenté met haar prikk'lende geuren,
heel vroeger liep ik daar onachtzaam voorbij,
Maar hier in de regen, dàn gaat het pas wegen,
hier maakt zoiets kleins ieder Indisch kind blij!

Ik pluk Katjapiring, ik pluk Gandasoeli,
ik kijk vol verbazing naar "Schildersverdriet",
Diens kleuren verglijden als 't menselijk lijden,
een toverstruik......... uit een begeesterd gebied.

Ik loop weer in dromen langs bloeiende Boengoer
en pluk in de tuin de Kemoening, zó fijn,
Er klinken gezangen en tòch zijn er wangen
die tranen geleiden......... want heimwee doet pijn.

Lief Indië, hier tref je ons diep met je geuren,
hier is jouw Tjempaka de bloem van de dans,
Je S'patoe zal groeien, je Bruidstranen bloeien
en heeft Stevenoot niet een koninkrijk-glans?

Nog denk ik met brandend hart aan de Kenanga,
nòg bid ik om Tjoelam, zo sierlijk als kant,
Ik kan je zó roemen......... O, Eden der bloemen,
ik heb er mijn hart aan jouw grootheid verpand.

Wie geeft er zo'n smaak als de vriend'lijke Toeri?
Wie kleurt er zo teder als onze Têlang?
Een droom is vergleden en hard is het heden,
ach, Indië, ik voel me soms treurig en bang.

Want als ik zo 's morgens de Tandjoeng ga rapen
en roomblanke slingers rijg, zònder verdriet,
dan zal ik niet weten...... dat ik...... moet vergeten,
dan klingelt de Tongkeng weemoedig haar lied.

Ik hóór niets! Ik zie Bougainville om me klimmen,
ik zie Flamboyant als een vurig festijn!
Door bloemen omgeven wil ik blijven léven,
O, Indië, laat mij in jouw kleurenpracht zijn.

Maar nu ben ik moe en de avond gaat vallen,
geef mij Sêdêp-Malêm en wierook mijn huis,
Dànk, Heer in de wolken, UW bloemen, UW tolken
die brachten mij - wiekend op dromen - weer thuis.

HELLY VAN BRINK-EWEG

Ja, vierentwintig bloemen voor Tong-Tong. Niet alleen voor Lilian en haar staf die toch wel hard toe zijn aan wat bloemen (al zijn het dan nu maar bloemen op papier), maar ook voor alle trouwe lezers en lezeressen van een blad dat **nooit** mag verdwijnen. Ik herhaal het nogmaals - en denk daarbij ook aan Tjalie - ons eigen blad Tong-Tong is een weefgetouw...... en wij zijn de draden.
Kent U ze trouwens nog allemaal, de vierentwintig bloemen die ik heb trachten te schetsen? Kent U ze nog: de Tongkeng, de Toeri, de Tjoelam, de Gandasoeli? Eerlijk gezegd heb ik mammie's hulp moeten inroepen om enkele soorten in mijn herinnering terug te roepen.
Roept **U** nu óók eens! **Juist** in deze koude maanden zullen onze Indische bloemen op U af komen als troostende handen van een Macht die eeuwig boven ons zal staan.
Een gezegende Kerst en een gelukkig Nieuwjaar!

Helly van Brink-Eweg

DIEREN IN INDIË

'n Soort boomhagedis, die steeds
'n Helgeel vlaggetje op en neer
beweegt
Op zijn groen, plat kopje, is reeds
Iets, wat ik wil hervinden in Kalibagor,
Die suikerplantage bij Banjoemas......

En dan die goud en groene tor
Uit de Plantentuin in Bogor.
De schattige badjings op de Pasar
Boeroengan,
En het gefluit van zangvogels in hun
koeroengan.

De leuke gitzwarte oogjes van de
kakatoe
En zijn stompe tongetje, rollend
'n djagoengkorrel - Toe,
Geef me al die lieve dieren hier,
En ik zal leven met veel meer plezier!

LOUISA BOURDIL

Does money speak?
O yes, it does
I hear it cry
It says: Good By!

(Oud Engels rijmpje)

(Vervolg: Blikken Dominee)

Timor met zijn bolhoed in de nek in een Haagse achterbuurt op een stoel klom om God's woord te verkondigen, vond men hem nog krankzinnig.
Zich er over ergerende, dat de Hollandse kerken slechts op zondag enige uren open waren, huurde hij met zijn vriend Wilken in de Lombardstraat tegen *f* 5,— per avond een danszaal, genaamd Terpischore, en in deze wufte omgeving spraken zij tweemaal 's weeks.
Na een jaar besloten Esser en Wilken op de Haagse kermis als "kramer" op te treden. Hun tentje met bijbels, tractaten en kleinere geschriften stond voor het paleis van de kroonprins aan de Kneuterdijk, nu kantoorgebouw. Zelfs Z.K.H. heeft 't behaagd eens een tractaatje in ontvangst te nemen. De verkoop werd afgewisseld met korte toespraken. Daar Esser hierbij als neringdoende optrad, moest hij hiervoor "patent-belasting" (*f* 50,—) betalen, een nu gelukkig afgeschafte belasting. Van dit hem op 11 mei 1868 verleende "patent" werd in het na zijn dood in 1868 verschenen boekje "Straatprediking" (5de druk 1910!) een facsimilé opgenomen. Esser, die dit "patent" als zijn "ridderorde" beschouwde, heet daarin "Inlandsch kramer met een kraam godsdienstige werken enz." en met trots ondertekende hij 't stuk als **"oud-resident van Timor"**.
Omstreeks 1935 reisde ik eens in de één-daagse samen met Esser's kleinzoon dr. B. J. Esser, missionair predikant voor Banjoemas. Wij hadden het toen over gebruik en misbruik van de term "Inlander", zelfs als het woord met een hoofdletter geschreven werd. Deze dr. Esser, die blijkbaar iets van de rondborstigheid van zijn grootvader had geërfd, zei toen opeens: "Wat maakt dat nou uit? Mijn grootvader heette in zijn patent ook wel **"Inlander!"**
Met het klimmen der jaren moest Esser tot zijn smart het straatprediken laten schieten. Hij stierf op 11 oct. 1885.
Gelijk wij zagen liepen Esser's en Multatuli's leven vrijwel parallel, immers, Dekker overleefde hem nog geen anderhalf jaar. Maar verder, wat een verschil in levensopvatting en levensgedrag. Doch beiden werden bezield door een grote hartstocht, ofschoon niet dezelfde, waarvan zij **moesten getuigen.** Zij moeten elkaar gekend hebben. Esser had zeker in Multatuli's werken gelezen en bewonderde diens "heerlijk talent". Doch overigens stond hij natuurlijk op kwade voet met de profeet van het ongeloof. Trouwens, in zijn "Ideeën" had deze Esser's en Wilken's optreden bespottelijk gemaakt, en wel vrij grof.
Eens heeft hij er Wilken in voorgesteld, terwijl hij 't "Allervolmaaktste gebed" probeerde uit te leggen aan een troep gespuis, dat de prediker voortdurend met spot en hoon (en erger) in de rede viel, een bizarre voorstelling! Esser heeft Multatuli's verslag der gebeurtenissen met kracht in zijn Straatprediking bestreden, en het zou waarlijk niet de enige keer zijn dat Multatuli de zaken scheef voorstelde. Doch aan de andere kant kan ik mij moeilijk aan de gedachte onttrekken, dat Multatuli hier méér bedoelt dan zijn atheïstisch gebral bevat. Het lijkt mij in dit geval toe, of er in het verhaal van Wilken's optreden zekere verborgen sympathie schuilt voor deze dappere preker, die voor zijn zaak flinker was dan velen van Multatuli's liberale schijnvrienden.

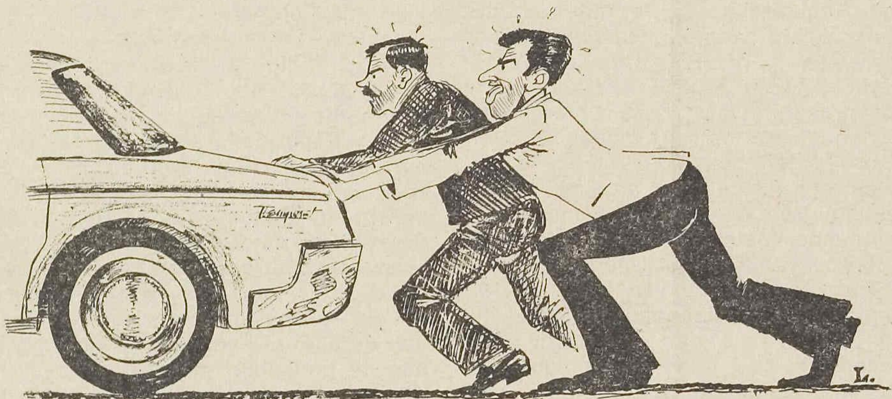

Trip naar Las Vegas

Toen wij aankwamen in Vegas, nummer één wat wij doen is de benzinetank van de car helemaal vol vullen en nog $ 5.00 voor benzine onder de carmat verstopt. Deze idee komt van Si Clem. Hij zegt: "biar oewangnja habis, maar autonja brengt ons sure thuis". Ik moet zeggen Si Clem sometimes bodok, maar deze keer pienter. In de restroom van de station wij andere shirt aangetrokken en onszelf verfrist, want onze tactiek is: "hit and run" en dus we don't need een motelroom. Bilangnja we don't need een room, maloe immers om te zeggen oewangnja voor motelroom ister niet.

Si Clem en ik eerst nonton en kat uit boom kijken, maar niet lang daarna wij ook aarzelend aan de Black Jack table gezeten met ieder $ 3.00 uit onze zak in front of us. Het ging voor een tijdje goed met onze syteem, you know, naek en toeroen tot one moment Si Clem kreeg een Ace en een 2 als tweede kaart. Hij houdt de twee kaarten krampachtig in zijn handen. Toen het zijn beurt was hij vroeg om een kaart. Hij kreeg een 4 open en daarna nog een 4. Clem vroeg nog een kaart; hij kreeg nou een 10. Clem was druk bezig met denken en vroeg nog een kaart, de dealer gaf hem een 5. In

Praten zoals je dat het lekkerst vindt, dat mag in Tong-Tong en ook in "De Indo" het orgaan van de Indo Community Center in California. Daar heeft zich in de loop der jaren een bepaald soort "sleng-petjo" ontwikkeld van Nederlands - Indonesisch - Amerikaans dat alleen door ingewijden gesnapt wordt. Literaire experts go home, you snap nul van dese! En als U net als Bep Vuyk veronderstelt dat ons petjo uitsluitend gesproken wordt in de "onontwikkelde, lagere milieus", forget it boeng!

Si Frans is onze djago, hij al twee maal in Las Vegas geweest en dus al allround en professional. De hit en run systeem is door hem geinventeerd. Hij zegt: "Geef niks, als wij groot hitten, wij doen precies als de big shots, ieder een eigen room in Cesars Paleis". Si Clem en ik pas voor de eerste keer in Las Vegas.
In Downtown aangekomen wij meteen naar Golden Nugget en Frans niet te lang, al bezig aan de Black Jack table.

totaal lagen al vier kaarten open op tafel, in totaal al 23 punten. De dealer wachtte geduldig tot Clem zijn kaarten zou open leggen, denkende, deze man heeft een beetje meer tijd nodig om te tellen. Tot grote verbazing van de dealer vroeg Clem nóg een kaart. Frans en ik keken elkaar aan en de dealer kon het niet meer inhouden en vroeg sarcastisch aan Clem: "Do you have High School?" Clem keek ons vragend aan en vroeg: "Waarom vraagt die vent of ik High School heb?"
Ik zei: "Wah, pajah jij, zie je dan niet dat je al dood bent, toch al over de 21. Hij denkt, je ken niet tellen."
Clem zijn gezicht al helemaal roewet en toen zegt hij: "Oh, deze spel één en twintigen, ik denk één en dertigen, je weet toch wel dat spel van Holland."
Frans en ik staan op en verlaten de Black Jack table. Geirriteerd zegt Frans tegen Clem: "Jij betoel betoel maak ons verlegen hier en die mensen denken dat wij petjo's zijn, die de sekola Djaroe niet eens hebben doorgelopen en niet tot 21 kunnen tellen!" Clem probeerde zichzelf nog te verdedigen, maar Frans en ik wilden niet meer luisteren, onze eergevoel betoel aangetast.
Wij hebben daarna nog een gezellige gokavond gehad, maar zijn toch broke naar huis gegaan. En tot slot ik moet jullie nog vertellen, dat wij de car nog de laatste 300 meter tot mijn huis hebben moeten dorongen, want de benzine was habis.

(Uit: "De Indo", Californië)

Een Indisch meisje in Amerika

Wat doe ik eigenlijk hier? Ik heb nooit naar Amerika willen gaan, hoe komt 't dan dat ik hier zit, voor 't raam van mijn eigen huis (met hypotheek), in Zuid California, in december 1974? De tuin ziet er echt aardig uit nu.

De Japanese Maple staat in rode herfsttooi, kijk hoe doorzichtig de blaadjes kleuren in de schuine zonnestralen! Die oranje en goudgele massa's Marigolds staan er nog goed voor, en ze zijn werkelijk erg gemakkelijk, geen kunst aan.
Gelukkig dat we toch de moeite genomen hebben dat grindpad langs ons huis aan te leggen. De grond was keihard, en we hebben met ons drieën op onze knieën dagenlang moeten spitten (boy, wat een pijnlijke ruggen hadden we toen) om het pad uit te diepen. Wat waren we blij toen we de hoek van het huis naderden, onze taak leek eindeloos! Het doet echt denken aan ons huis in Degolan. Wat een heerlijk huis was dat, een tiental km buiten Djokja tegen de helling van de Merapi gelegen. Paps had toch wel gevoel voor huizen bouwen: de ruime kamers, de grote ramen, die heerlijke voorgalerij waar je een prachtig uitzicht had op de glooiende oprijlaan die als het ware op de Merapi toeliep. Ja, ons grindpad doet me denken aan die breed uitgespreide oprijlaan. Maar, ik ben hier in Amerika, niet in voor-oorlogs Indië! Wat doe ik hier? Doe ik eigenlijk iets? Laat ik met me doen? Kan ik iets doen? Ik ben nu veertig. Is dat oud? Ik voel me niet oud, hoe voel je je als je oud bent, anders? Grijze haren heb ik altijd gehad, wel, misschien heb ik nu wel meer. Nic vindt het leuker staan als ik mijn haar een spoeling geef. 'n Kliederwerk, maar ik zal er weer aan moeten beginnen. Morgen misschien. Oh, kijk wat een vlinders opeens. Drie, vier, neē meer, jammer dat er geen mooie grote gekleurde bij zijn. Fluweelachtig zwart, met regenboog veegjes hier en daar, en dan die dreigende grote ogen die je zo fascinerend konden aanstaren op de wijde vleugels. Nee, die heb je hier niet. Maar kijk hoe die witjes dartelen, op en neer en om elkaar heen, oh, daar heb je onze Siamees. Dit is lekkere koffie. Ik mag de ramen wel eens een goede beurt geven, die vervelende smog maakt alles zo grauw. Is dat belangrijk? Is wat ik doe belangrijk? Ben ik van Indonesië helemaal naar Amerika gekomen om ramen schoon te maken? Mike gaat al bijna naar high school, dat duurt vier jaar. Hij is pienter, misschien krijgt hij wel een scholarship. Dat betekent dat hij over 4 jaar uit huis gaat. Ik hoop 't zo voor hem, hij doet zo zijn best, een lieve jongen. Maar dan blijven alleen Nic en ik over. Is dat genoeg? Gek, 't lijkt of ik Nic nu meer

(lees verder volgende pagina bovenaan)

apprecieer dan toen we pas trouwden. Ik ben blij met hem. Zou hij blij zijn met mij?
Mis poes, die vlinders zijn te snel voor je dikke pootjes. Wat steekt ze leuk af tegen dat groene Irish Moss van het voetpad, beige lichaam en donkere sokken en gezicht. Ze kijkt erg misnoegd naar me, gelukkig is ze niet scheel. Ik kan toch niet de rest van mijn leven alleen maar denken over ramen schoonmaken, borden afwassen en zo? Wat kan ik doen?

Rrrrng! Nog lekker even omdraaien, oh neen! opstaan, aankleden. 't Is vandaag de eerste dag van school. Wat moet ik allemaal doen, 't is zo onwennig: gezicht wassen, kleren liggen al klaar, lunchbags uit de ijskast halen, havermoutpap klaarmaken (dat haatte ik als kind, gelukkig eten we die nu zonder misbaar, met krenten erin), poezen uitlaten! Haal ik het wel, 't is nu al kwart voor zeven! Wat ben je vroeg schat, je school begint toch pas om acht uur? Oh, wil je mij naar de bus brengen? Omdat het de eerste dag is? Zodat ik niet helemaal alleen ben? Dat is lief van je. Moet ik niet bang zijn, het gaat wel over denk je? Wel, jij zult het wel weten lieverd. Nee Nic, misschien een volgende keer, vandaag wil ik helemaal op mijzelf naar college gaan. Ik haal het wel, ik hoop alleen dat de busdriver weet dat hij voor elke student hoort te stoppen zelfs voor dit oudje. Als hij 't niet doet dan zie je me wel weer opdagen en dan kun je me nog altijd naar het college rijden.

Mike, daar komt de bus. Stel je voor dat hij niet stopt! Stel je voor dat hij vol is, of me niet ziet, of niet weet dat ik naar hem wuif, of...... Oh, hij stopt, zie je dat. Natuurlijk stopt hij, het is immers de schoolbus, you will be allright Mama, you'll see!
Morning, is there a seat left? It's crowded isn't it? Oh, I have to sit down, that's the law? Met z'n drieën op zo'n bank valt niet mee, maar ik zit, op de schoolbus, alleen, op weg naar college. Wat een jonge snoetjes! Zouden ze me gek vinden? Niemand zegt iets, geen gegiechel, geen lach-ogen, geen welsprekende elleboogbewegingen? Heeee, daar zit ook een "oudje," ziet er nog niet eens zo gek uit. En daar? Hmmm, ja hoor, beslist, oud! Wel, ik ben niet helemáál alleen zo gezien.

Deze heuvel valt niet mee, dat is echt een klim hoor. Oh hemel, waar moet ik eigenlijk zijn, de gebouwen zien er allemaal eender uit, en ze liggen mijlen uit elkaar, ik heb tien minuten de tijd, laat me alsjeblieft niet te laat komen! Can you tell me the way to the anthropology-building, please? Oh, I have to turn back, turn left, then right, no? The other way around? You are going to take me there, how nice of you!
Wat staat op die deur, even vergelijken met mijn studentenkaart. Nummer ...... klopt, afdeling...... klopt; well, here goes nothing!

LIESBETH.

WIE WAS MOEDER SQUEERS?

Een onzer lezers was zo vriendelijk ons een exemplaar van het Amsterdams Logboek, dat geregeld in Het Parool verschijnt, toe te zenden. Het is gewijd aan een publicatie in het mededelingenblad van het Rode Kruis te Amsterdam en bevat een "Verslag der verrigtingen van het Centraal Comité in Ned.-Indië van de Nederlandse Vereniging tot het verlenen van hulp aan zieke en gewonde krijgslieden in tijd van oorlog." Welnu, het verslag betreft het jaar 1874 en oorlog wàs er: in Atjeh. Het Centraal Comité werkte op volle kracht. Wij citeren nu Het Parool:

"Vanuit Batavia werden ettelijke goede gaven naar de gewonde en zieke krijgers gestuurd, zoals tabak, sigaren, pijpen, zeep, suiker, verkwikkende dranken, lectuur, gezelschapsspellen, maar ook brillen, kunstgebitten, houten benen en wandelstokken. Dat de Nederlandse krijgsmacht uit vele nationaliteiten was samengesteld blijkt uit het feit, dat er niet alleen vraag was naar Nederlandse boeken, maar ook naar Engelse, Franse en Duitse lectuur.
Een geschenk „voorzeker van geene geringe waarde" kwam van een zekere heer E. Waitz: 500 flessen frambozenazijn voor de koortslijders. Ook kwam een zending van 100 kisten rode wijn, vergezeld van de beste wensen aan de kolonel Pel, in het Frans geschreven. Voorts worden opgesomd zendingen van pompelmoezen, „china's appelen", citroenen, pisangs, speelkaarten, havannah-cigaren, schrijfgerei, enzovoorts.
De officier van gezondheid C. Noordewier rapporteerde, dat de giften enorm werden gewaardeerd, maar hij had ook wel aanmerkingen. Rode wijn en rhum achtte hij onnodige artikelen, want wijn verstrekte het gouvernement („zoo het wenschelijk wordt geacht") zelf wel en de rhum kon zijns inziens best worden vervangen door genever. En ook chocola was erg welkom, maar minder tevreden was hij over het koffieëxtract in de zendingen. „Dit werd lekker gevonden door allen beneden den rang van sergeant", meldde de heer Noordewier, „gewoonlijk werd een weinig extract gemengd in de gewone rantsoen koffie; officieren en onderofficieren vonden het praeparaat ongenietbaar, de meesten vergeleken het met zwavel en stroop; mij herinnerde het aan het mengsel van moeder Squeers." Wat dat laatste mag zijn weet ik niet."

De schrijver van het Logboek is bij allerlei deskundigen gaan informeren naar moeder Squeers, maar heeft haar niet gevonden. Zij moet in haar tijd toch een welbekende figuur geweest zijn. Kan een van onze lezers ons op weg helpen?

ALS VROUW KUN JE ZOVEEL DOEN.... (I)

Zou men zich alleen door de romans van Couperus moeten laten voorlichten, dan zou Indië zo'n 75 jaar geleden bewoond zijn door een zwerm leeghoofdige, ijdele en uiterst luie creatuurtjes afwisselend in mooie kanten kabaja's en Parijse japonnen gehuld en als een blok aan het been van een bestuursambtenaar vastgeklonken. Zij zouden ondanks de witheid van nansook, zijde en mousseline toch debet zijn geweest aan de zwarte bladzijden van onze koloniale historie.
Dat er behalve de onevenwichtige, onwaarschijnlijke Couperus-figuren, die weliswaar zorgden voor heerlijke roddel-intriges, ook nog reëele, hardwerkende, goede Nederlandse mannen en vrouwen waren, weten we gelukkig allemaal. Juist over die mensen wordt in Tong-Tong bij voorkeur verteld, zij vullen immers het grootste deel van ons geschiedenisboek?
Als afsluiting van het Jaar van de Vrouw (wat dat ook betekend moge hebben) zouden we een tot nog toe weinig bekende dame voor het voetlicht willen brengen. Ze leeft niet meer, het werk dat ze entameerde, het doel dat ze nastreefde, bestaan niet meer. De omstandigheden veranderden en alles wat toen zin had, is vergeten. Maar vrouwen als zij, zullen er altijd zijn, daar hoeft geen Jaar van de Vrouw voor worden ingesteld......

In 1890 stond Marie Knoch als 18 jarig onderwijzeresje voor de klas in Semarang. Niet lang daarna vertrok de familie naar Nederland voor de studie van de zoon in Leiden. Die zoon werd later Dr. Knoch, een van de bekendste en beste chirurgen die Indië in die tijd kende.
Marie trouwde als handschoentje met de piepjonge controleur B.B. D. G. Stibbe en kreeg haar vuurproef in de binnenlanden van Sumatra. Verstoken van geneeskundige en vaak ook andere vormen van hulp in het dagelijkse bestaan, ontdekte ze hoeveel ze zelf waard was en waard kon zijn voor anderen. De inheemse bevolking kwam natuurlijk bij njonja controleur en die moest kunnen helpen. Intuïtie en haar aangeboren gave om gezond verstand in daadkracht om te zetten, maakten van Marie Stibbe een vrouw waarop men aan kon. Men hield van haar, respecteerde haar. Zoals deze jonge controleursvrouw zijn er ongetwijfeld vele geweest, maar Marie deed meer. Toen zij in 1912 naar Nederland teruggekeerde was ze vervuld van een geweldig plan. De harde leerschool die zij alleen had moeten doorlopen, zou voor anderen misschien te zwaar kunnen zijn. Jonge vrouwen die naar Indië wilden, zouden goede voorlichting en een opleiding moeten krijgen. De verschillen met Nederland, land, volk, gewoonten waren immers te groot voor vrouwen die niet als zij de gelegenheid hadden gehad er kennis mee te maken? Hoe zouden zij dan hun taken in Indië goed kunnen vervullen?

Mevr. M. A. Stibbe-Knoch

Met Zr. Hellemans, een Rode Kruis verpleegster die in de Boerenoorlog was geweest, werkten zij het plan uit voor de oprichting van een Koloniale School voor Vrouwen. Hoewel Marie Stibbe de drijfveer was van deze onderneming, trad zij zelden op de voorgrond. Een typische werkster achter de schermen, die toch haar stempel drukte op elk werk, waar zij haar schouders onder zette. Die Koloniale School kwam er, het weekblad "Onze Overzeesche gewesten", schreef:

"Zeker was het, dat in vele mannen en vrouwen, die hunne jonge jaren in de binnenlanden van Indië hadden doorgebracht, de behoefte aan zoo'n instantie leefde, anders had haar beroep op die mannen en vrouwen niet zoo aangeslagen, als het toen deed.
September 1921 werd de Koloniale School voor Vrouwen en Meisjes, waarvan H.M. de Koningin beschermvrouwe werd, geopend in het Westeinde 46, Den Haag. Dank zij vele particuliere bijdragen van maatschappijen en personen werd er een kapitaaltje gevormd. Door den Minister van Koloniën, den heer S. de Graaff en door de Indische autoriteiten kreeg de school uit Indië een subsidie van *f* 1000,— per jaar en door bemiddeling van mr. P. Droogleever Fortuyn; Burgemeester van Rotterdam, toenmaals wethouder in Den Haag, kreeg de school het perceel Westeinde 46, tegen een huur van *f* 1000 per jaar en *f* 1000 subsidie per jaar om die huur te betalen.
Men zag toen in, dat iedere culturele instelling, die Den Haag rijker werd, de aantrekkelijkheid van Den Haag verhoogde en dat eene instelling als deze - eenig op de wereld - voor Nederland als Koloniale Mogendheid een pluim op den hoed beteekende.
Met werkelijk intense vreugde is er in de afgeloopen 12½ jaar gewerkt; ruim 800 leerlingen mochten profiteeren van hetgeen de school te geven had. Voor velen heeft ze een zedelijken ondergrond gelegd van onschatbare waarde. Jammer genoeg echter, bepaalde de Regeering in Indië niet, dat ze er prijs op stelde, dat alle vrouwen van ambtenaren - vooral van de B.B.-ambtenaren - die cursussen zouden volgen; en ook de verschillende groote ondernemingen, die vaak in de diepe binnenlanden van Indië jonge vrouwen zagen komen verzuimden te eischen, dat die vrouwen goed onderlegd in die ver-verwijderde streken zouden komen; niet alleen goed onderlegd in de positieve kennis van de moedercursussen, de cursussen in tropische hygiëne, verbandleer en eerste hulp bij ongelukken, cursussen in taal- en volkenkunde van Indië, in koken, naaien, plant- en dierverzorging, maar ook goed onderlegd in het meer subtiele begrijpen van anderer nooden, begrijpen van de verplichtingen om in dat land van kind-menschen te moeten brengen veel liefde en medegevoelen en vooral veel zelfbeheersching."

(wordt vervolgd)

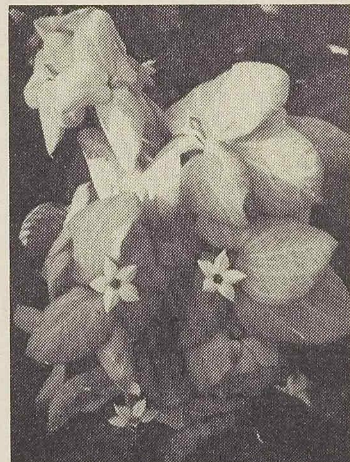

NUSA INDAH, DAON PUTRI, DONA AURORA

Een sterke, mooie plant die haar karakter als een boodschap voor het Nieuwe Jaar uitdraagt: "Op welke plaats ook, bloei en groei en tracht een zegen te zijn voor uw omgeving!"

Wie oog heeft voor planten en bomen, zal bij een hernieuwde kennismaking met Indonesië een prachtige, bloeiende heester zijn tegengekomen. Opvallende witte, rode, soms rose trossen, ietwat lijkend op een driedubbele Poinsettia. Men vertelde me dat de plant Nusa Indah genoemd werd en jaren geleden door de president van de Filippijnen (welke zei men er niet bij) aan Indonesië was geschonken. Sindsdien is de Nusa Indah in de Filippijnen Dona Aurora genoemd, in Indonesië bijna een nationale bloem geworden. Overigens net als de Kambodja die men nu bijna in elke tuin aantreft, vroeger alleen op begraafplaatsen.
Zoals de close-up van de bloem verhult, is de eigenlijke bloem maar een klein stervormig bloemetje en wat opvalt zijn de kelkbladen. Grappige bijzonderheid: de Dona Aurora wordt in haar geboorteland maar een bescheiden struik, in Indonesië groeit ze vaak uit tot een kleine boom! Men ziet haar vaak (door enting) in meerdere kleuren bloemen aan een plant.
Onze steun en toeverlaat op biologisch gebied Prof. v.d. Pijl gaf nog wetenschappelijke bijzonderheden:
"De Nusa Indah (Mussaenda Philippensis, fam. Rubiaceae, (koffie) is een zustersoort van de Javaanse M. frondosa (Daon Putri) uit het bos. Bij beide zijn het witte kelkbladen die opvallend zijn, soms één, soms meer. Ik bracht de plant in Bandung over, gaf een exemplaar aan Ir. Hwan Hy Kie. Ook officiële import geschiedde. In de tuinen op Java werd ook een Afrikaanse soort met rood kelkblad gekweekt M. erythrophylla. Door beide soorten te kruisen ontstonden allerlei kleurhybriden die zeer pulair werden."

"Pantoen Melajoe"

Kebun berpagar bunga Melati.
Ambillah sedikit akar-wangi kelabu.
Mendjadi obat buat djantung hati,
Sampai apabila boleh bertemu.

Om de tuin staat een Melati-pagger.
Neem toch wat grijze akar-wangi.
Het is medicijn voor het smachtende hart,
Tot ge Uw geliefde weer zult ontmoeten.

Siapa djuga membakar dupa,
Djangan di-bakar dalam api,
Sampai mati ku tidakkan lupa,
Sudah terikat dalam hati.

Wie ook dupa wil branden,
Brand ze dan niet in een vlam.
Tot mijn dood toe zal ik U niet vergeten,
Ik heb U reeds in mijn hart gesloten.

2 Pantuns uit: "Pantoen Melajoe" ,oléh
Balai Poestaka Djakarta.
Rosalie Grooss.

INSCRIPTIE OP DE LUIDKLOK VAN DE KATHEDRAAL VAN CHESTER

When as a child I laughed and wept
- time crept
When as a youth I dreamed and talked
- time walked
When I became a full-grown man
- time ran
And later, as I older grew - time flew
Soon I shall find while travelling on
- time gone
Will Christ have saved ny soul by
then? - Amen

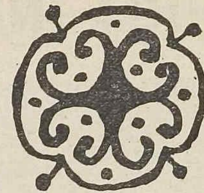
VERTALING:
Toen ik als kind lachte en schreide
kroop de tijd
Toen ik als jongeling droomde en
praatte, liep de tijd
Toen ik een volwassen man was
geworden, snelde de tijd voort
En later, toen ik ouder werd,
vloot de tijd
Spoedig zal ik, al verder reizende,
ontdekken dat de tijd is heengegaan.
Zal Chrisus dan mijn ziel hebben
gered? - Amen

EEN MERKWAARDIGE INDISCHE FAMILIE

Een onderzoek naar Douwes Dekkeriana in het krantendepot van de Koninklijke Bibliotheek (VII - Slot)

Vele van de faits et gestes uit het tumultueuse leven van Ernest François Eugène hebben wij Nederlanders hem moeilijk in dank kunnen afnemen. Niettemin boeit hij ons door zijn moed en door zijn extravagante karakter. Ik wil op dit laatste in deze slotbeschouwing nog wat dieper ingaan. Een vraag die zich dan opdringt: is D.D. nu werkelijk 70 jaar lang zo konsekwent geweest als hij blijkens de titel van zijn autobiografie wilde aangeven? Wij hebben reeds gezien dat hij in zijn jeugd verscheidene malen blijk gaf van zijn nationale gevoelens als Nederlander en er is in de gevonden brieven en in het Wilhelmina feestalbum vanuit Ceylon niets dat de latere renegaat doet vermoeden.

Ook wanneer we tien jaar later zijn is zijn stellingname ten opzichte van een eventueel onafhankelijk Indonesië nog lang niet dezelfde als die van de latere Danudirdja Setiabuddhi. Aanvankelijk stond hem een andere staatkundige oplossing voor ogen. Van der Veur wijst in dit verband op D.D.'s streven in de jaren 1912/1913 om de leiding in handen te brengen van de Indische mengbevolking. [1])

D.D. was in feite overtuigd van de superioriteit van de autochtone Indo bevolking. Curieus in dit verband is hetgeen hij vertelt over zijn ontmoeting met de adept van de rassentheorie, Houston Stewart Chamberlain, auteur van "Die Grundlagen des XIX Jahrhunderts": "uit München verzocht hij Chaimberlain om een ontmoeting. Kort later nodigde deze hem uit naar Augsburg te komen. Daar werd S. door hem en zijn imponerende echtgenote (zij was Eva Wagner, Richards dochter) hups ontvangen. Binnen vijf minuten wist S. in tegenwoordigheid te zijn van een geniaal intellect; ook de volgehouden visie van S., dat de Ariër het object van een mite was, verhinderde niet dat hoge eerbied hem vervulde voor deze heros van de geest".

Op het eerste gezicht wat bevreemdend blijkt dit contact minder raadselachtig wanneer men bedenkt dat in Chaimberlain's theorie niet zo zeer de "zuivere" Germaan of Ariër (zo deze ooit bestaan heeft: Chaimberlain noemt een "zuiver ras" een "luftiges Gedankending") aan diens hoogst gewaardeerde mensentype beantwoordde als wel bepaalde mengingen die - zoals tussen Germanen en Kelten of tussen Germanen en Slaven - gedurende een bepaalde tijd in de loop der geschiedenis hadden plaats gevonden. Ook Japanners, Sephardische Joden en vooral de klassieke Grieken stonden als ras bij Chamberlain hoog genoteerd, doch overal zag hij dit als geslaagde mengingen uit vroeger tijden. [2]) Ook voert hij de bijmenging van Franse Hugenoten aan de Berlijnse bevolking als een gunstige factor aan, en spreekt ergens van "die Notwendigkeit, oder zum Mindesten Nützlichkeit der Blutmischung".

Chamberlain's theorie heeft D.D. ongetwijfeld aangesproken aangezien ze tot op zekere hoogte viel te rijmen met zijn eigen opvatting over de superioriteit van zijn Indo-Europese bangsagenoten als mengras. In zijn ogen was dit het meest begaafde ras dat geroepen was om in de Oost-Indische tropische politiek de toon aan te geven, zoals dat op de Philippijnen geschiedde door de Spaanse mestiezen. Het is overigens te begrijpen dat deze gedachtengang in de tijd van de "Indische Partij" bij de "zuiver" Indonesische leden daarvan niet zo geweldig aansloeg. Met de opkomst van het gezagsgetrouwe I.E.V. dreigde D.D. tussen twee stoelen te komen zitten en voelde hij zich genoopt een keuze te doen. Men kan dus stellen dat hij eerst gaandeweg zijn lot geheel verbonden heeft aan dat van de Indonesische vrijheidsbeweging. Eenmaal in het extreme vaarwater terecht gekomen heeft hij inderdaad tot het einde zijner dagen konsekwent doorgekoerst, al is het dan geen 70 dan toch wel 35 jaar lang. Als tragisch moet men het niettemin beschouwen dat D.D. door zijn gezagsvijandige agitaties in feite heeft meegewerkt aan de vernieling van een unieke tropische samenleving en de uiteindelijke ontworteling en verspreiding van zijn eigen bangsa, de Indische Nederlanders uit hun vaderland.

In een andere, meer strikt persoonlijke, zin is Ernest D.D. zijn hele leven zekerlijk konsekwent zichzelf gebleven. In de geest van de Multatuli-traditie heeft hij altijd gestreden tegen onrecht en onderdrukking, werkelijk of vermeend. Zoals zijn karakter is ook zijn lot konsekwent geweest: een voortdurende afwisseling van vrijheid met gevangenschap en verbanning, zodat hij in zijn autobiografie kon spreken van "17 jaar vrijheidsderving". Koch zegt dan ook ergens terecht: "Il a payé de sa personne". Wel zou men zich nog kunnen afvragen of die perioden van gedwongen afzondering D.D. altijd zo zwaar gevallen zullen zijn. Misschien is er in een diepere persoonslaag een behoefte geweest om na tijden van woeling en conflict afstand te nemen. Wat hij vanuit zijn gevangenschap in Diyatalawa op Ceylon schrijft geeft even te denken: "Nu iets over ons leven. Dit is zoo vreeselijk onaangenaam niet en het best te vergelijken met dat van een vogel in een niet onaardig kooitje, die geregeld zijn voedsel krijgt en heel goed wordt opgepast".
Tijdens de een na laatste detentie, gedurende Wereldoorlog II in Suriname, heeft hij zich bezig gehouden met vraagstukken van godsdienst en mystiek, waarschijnlijk wel op geheel eigen wijze. Het zou interessant kunnen zijn wanneer we kennis zouden kunnen nemen van de 16 geschriften waarvan hij in "70 jaar konsekwent" de titels geeft, veelal op bijbelteksten geïnspireerd. Zouden deze opstellen nog ergens bewaard zijn gebleven?
"Hij was een persoonlijkheid met vele tegenstrijdige aspecten" besluit Koch zijn scherpzinnige analyse in "Batig Slot". Dit is ook juist in een zin waaraan Koch wel niet gedacht zal hebben want in astrologische zin kan men deze uitspraak naar de letter opvatten: het meest saillante aspect in D.D.'s horoscoop is namelijk een oppositie-aspect tussen de Zon in Libra en Saturnus in Aries. Dit staat symbolisch voor een spanning tussen het grote (geestelijke) ik (de Zon) en het kleine (aardse) ik (Saturnus), krachten die in principe zelf reeds tegengesteld zijn. Daar komt nog bij dat deze zware oppositie niet wordt overbrugd, door gunstig tussenliggende aspecten. Integendeel het toch reeds zware conflict wordt nog aanmerkelijk verscherpt door de Maan in Cancer die er met een vierkant tussenin staat, tengevolge waarvan de spanning op emotionele wijze (Maan) nog eens extra wordt opgezweept. Naar buiten geprojecteerd kan men het zien als een stand die typisch mag heten voor iemand met hevige gezagsconflicten. Een Libramens met zijn ingeboren evenwichtsbehoefte zal met deze tegenspoedige aspecten zijn evenwicht onmogelijk kunnen handhaven en eenmaal uit het lood geslagen zal hij het nauwelijks meer terugvinden. Een zwaar karma lijkt hier in deze horoscoop gesymboliseerd. Dit zijn nooit louter individuele aangelegenheden aangezien elk persoonlijk leven tevens is verbonden met de kosmos en de karmatische afwikkelingen die hier gesymboliseerd staan kan men beschouwen als onderdeel van een grote evolutie van bepaalde groepen volken of rassen. Het doet ons denken aan de strijd tussen Pandawa's en Kaurawa's, waar Ardjuna strijdt met Karna, Bima met Baladewa en waar Prabu Yudistira, Suyudana, Durna, Sangkuni en Gatutkacha de eeuwige

(lees verder volgende pagina onderaan)

WE ARE STILL RICH !

Naar aanleiding van het stukje "Boy, were we rich!" van Sikko Kapenga in "Tong Tong" van 15 november, de volgende ontboezeming van ondergetekende, die van dezelfde origine is als de heer E. P. H. van Doornum, die het stukje schreef onder de titel "Tong Tong te Indisch", etc.

In het jaar 1935 kwam ik voor het eerst in Nederland. Voelde me in de grote steden daar in een "stenen wildernis". Er waren goede dingen en minder goede dingen. Goed waren mijn financiële omstandigheden. Goed was de mogelijkheid omliggende landen (België, Frankrijk, het Rijnland, Zwitserland en Engeland) te zien. Minder goed en mij tegen de borst stuitend was de armoede die tot uiting kwam in jongetjes die voor geld konijnen lieten zien, en de kleinburgerlijkheid en ongastvrijheid der Nederlanders. En ik besloot naar Java terug te keren! Dat deed ik per trein. Ik reisde over Rusland en Siberië met de trans-Siberische naar Shanghai en vandaar met de J.C.J.L. naar Java. Onvergetelijke reis in februari door het besneeuwde landschap. Onvergetelijk ook door de indrukken opgedaan te Shanghai en Hongkong, in Straat Makasser, etc.

En terug op Java kwam ik direct weer in de ban der tropen. En beleefde die intens tot...... de Japanse inval kwam. Daarop volgden drie jaren van internering. En daarna ging het wéér (voor de tweede keer) Hollandwaarts. Maar dit keer niet met het vooruitzicht gauw terug te komen. Het werden drie jaar van verlangen en weemoed. Ik trouwde er met een meisje van dezelfde oorsprong als die van mijzelf en de heer Van Doornum. En beiden hadden wij heimwee naar de wuivende palmen, de moessons en de vrijheid die men in de tropen op zo ruime schaal deelachtig wordt. We gingen terug, bleven vier jaar (van 1949 tot 1953) op Java, waar wij woonden te Depok. Daar was het voormalige Indië nog steeds alom merkbaar.

Maar het werd te gek, te gevaarlijk, vooral met het oog op onze twee zoontjes, geboren in 1948 en 1949. En we gingen weg. En bleven wéér drie jaar in Nederland, en wel in Den Haag. Met weemoed naar de wuivende palmen en naar de vrijheid die men in de tropen op zo ruime schaal deelachtig wordt. Tot in 1956 de bevrijding kwam! We gingen naar Curaçao, zijn daar 17 jaar gebleven, voelden ons werkelijk t h u i s !

Toen kwam, in 1973, het noodlot er tussen. En we gingen weg. Wéér naar Europa, dit keer naar Oostenrijk, omdat geen van ons beiden veel met de omstandigheden in Nederland opheeft. Maar zie...... ofschoon we het goed hadden in Oostenrijk, bleef het gevoel van weemoed naar de wuivende palmen en......" de rest is hierboven al tweemaal neergeschreven.

En in maart 1974, na een jaar in de provincie Karinthië in Oostenrijk te hebben gezeten, gingen we terug naar de tropen - ditmaal naar Suriname.

En we voelen ons w e e r thuis! We are still (or again) rich!

Waarmee ik maar wil zeggen: voel je je niet gelukkig en heb je weemoed naar dat wat je achterliet, zoek het dan elders in de tropen, als dat je geboorte- en je stamland is. Gegarandeerd vind je dan de vrede des harten opnieuw.

RIJKLOF VAN GOENS

*

ABNORMAAL ?

Ik denk, dat het verschijnsel dat velen, waaronder ik, naar Indonesia terugverlangen, samenhangt met het feit dat wij ons eigen land (Ned.) niet ten onder kunnen zien gaan in degeneratie, verkleutering, ruggegraatloosheid, "wolvenmeehuil", decadentie, waanzinnig sociaal-economisch bijgeloof en onbiologische dogmatiek. Het grijpt ons aan, datgene waarvan wij ondanks alles toch houden, ten onder te zien gaan (en het gaat zo verrekte langzaam, dat ook nog.) De Romeinen deden over hun ondergang rond 300 jaren. Moet je dat nu door tien delen, omdat nu alles vlugger gaat? Het gekke is dat in welk land je ook komt, het is overal hetzelfde of zelfs erger dan hier (behalve oostblok- en ontwikkelings-landen). Je vraagt je dan af: ben ik zelf abnormaal dat ik deze toestand abnormaal vind?

Dr. Ir. R. R. VIERHOUT

(Vervolg: "Een merkwaardige Indische familie"

evolutiestrijd voeren in welke de mensheid door kennis van goed en kwaad steeds tot een hoger plan wordt opgevoerd. Zo hebben op het aardse plan in de Indonesische naoorlogsjaren S. Shahrir en Schermerhorn, gen. Spoor en Sudirman, van Mook en Soekarno, prof. Gerretson en Moh. Yamin, Setiabuddhi en Raymond Westerling [3]) in tegenovergesteld kamp gestaan.

Ze hebben hun rol moeten spelen in een strijd waarvan de diepere werkelijkheid ons eerst zal duidelijk zijn wanneer de dalang besluit met het terugplaatsen van de gunungan in het centrum van het scherm en wanneer met het verklinken van de laatste gending een ander daglicht aanbreekt:

Weh ! Weh !
Du hast sie zerstört
Die schöne Welt......
Mächtiger
Der Erdensöhne,
Prächtiger
Baue sie wieder.
In deinem Busen baue sie auf !

Mr. J. L. G. TICHELAAR

[1]) "'Far, then, from being the consistent "Indonesian nationalist" he is usually pictured, we may conclude that what Douwes Dekker favoured initially was an independent Indies under Eurasian leadership in which the political plums would have to be shared to some extent with members of the small group of Indonesian intellectuals."

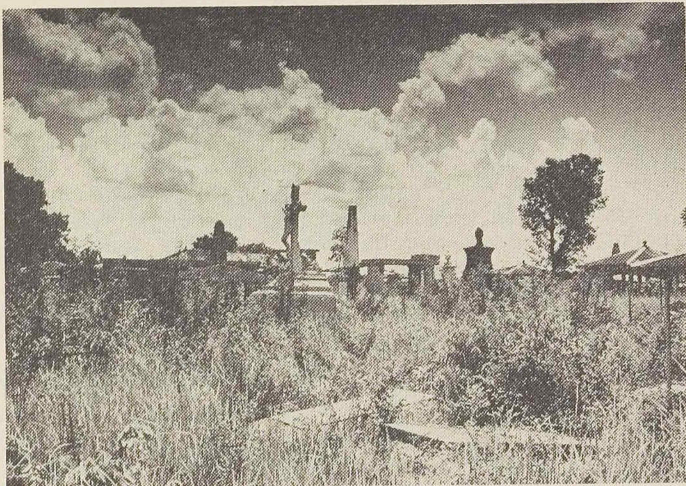
[2]) Chamberlain illustreert zijn betoog terzijde met enkele uiteenzettingen over het totstand komen van geslaagde honden- en paardenrassen, b.v. de echte Newfoundlander en het Engelse volbloed renpaard, beide door zorgvuldige kruising tot stand gekomen. Ook dit zal D.D. zeker geinteresseerd hebben. Als kinoloog heeft hij zich immers later in Bandung bezig gehouden met het fokken van een verbeterde versie van de Duitse herdershond en zijn van zijn hand in het midden der 20-er jaren kinologische schetsen verschenen in "Sport en Beeld".

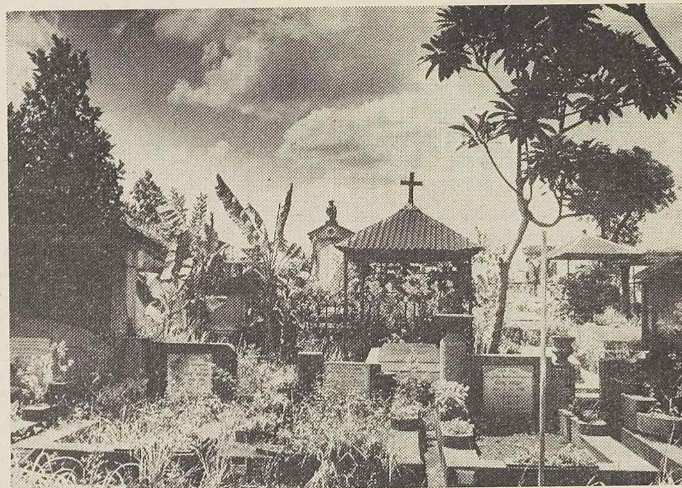
[3]) Diens memoires, "Mes Avantures en Indonésie" (Paris, Hachette, 1952) doen op eigen wijze als boeiende lectuur niet onder voor "70 jaar konsekwent".

Op 14 november 1975 overleed te Oshawa (Canada), in de ouderdom van 81 jaar, onze geliefde echtgenote, moeder en grootmoeder

AALTJE RINK-WIETEN

Oshawa (Ont.)
H. A. C. Rink
A. M. van der Duim-Rink
P. van der Duim
Oman (Arabia)
Z. G. Thomsit-Rink
F. L. Thomsit
Emst (Holl.)
A. H. C. Schoenmaker-Rink
J. Schoenmaker
Omemee (Ont.)
A. H. Rink
J. J. Rink-Wulf
Bowmanville (Ont.)
E. A. A. van Dyk-Rink
J. J. van Dyk
en de kleinkinderen.

Zeven hectaren verwaarlozing, verwildering en verval, waar niemand,onze autoriteiten ook niet, wat aan deden. Jakarta kon zich noch de ruimte (praktisch in het centrum) noch de restauratiekosten permitteren en de oplossing die nu gevonden is, lijkt de meest redelijke en meest praktische. Paniek en kritiek ontstonden door te weinig aandacht, het achterhouden van berichten en misschien een te grote gevoeligheid ten aanzien van de rustplaats van dierbare doden.
Bovenstaande foto's die Rogier maakte, wijzen ons toch wel op de noodzaak van het kunnen loslaten van een denkbeeld, zonder de herinnering en de dierbaarheid te verliezen. Een Golgotha of een laatste Oordeel, tenslotte zal ook de laatste tastbare herinnering aan de mens vergaan en zoals hier op de foto's overspoeld worden door de uitbundige natuur. Bloeiende bomen, vruchtdragende pisangbomen zijn zij al die tijd niet mooier geweest dan die zware verzakte zerken?

TANAH ABANG

Het kerkhof Tanah Abang bood plaats aan 15.000 graven. Geen Bataviaan of hij is er wel eens geweest om de teraardebestelling van een dierbaar familielid of een vertrouwde vriend of vriendin de laatste eer te bewijzen.

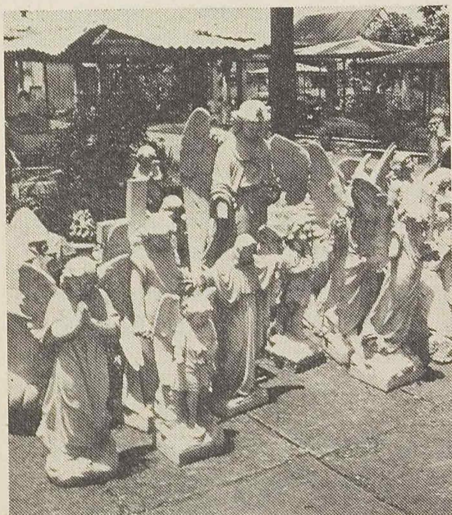
Het bericht van het ruimen van een aantal kerkhoven in Jakarta en de onmiddellijke omgeving heeft hier en daar enige beweging doen ontstaan in kringen van nabestaanden die thans in Nederland vertoeven. Zeker was dit het gevolg van de in dit geval bepaald onvoldoende berichtgeving, die zó traag op gang kwam, dat degenen die piëteitshalve aan de stoffelijke resten van hun geliefden de gewenste zorg had willen besteden daartoe niet of vrijwel niet in staat waren. Wij voor ons tillen niet zo zwaar aan het verdwijnen van de laatste resten van onze voorgangers - levende mensen vinden wij belangrijker - maar wie dat wel doet, mag zich beklagen over het feit, dat hij of zij niet in de gelegenheid is geweest de stoffelijke resten een beter lot te bereiden dan thans mogelijk bleek.

Het is te begrijpen, waarom de gouverneur van Jakarta ertoe is overgegaan Tanah Abang te laten ruimen: het kerkhof lag midden in de bebouwing. Het was omringd door woningbouw en kampongs op een plaats in het hart van Weltevreden. Drie gouverneurs-generaal rustten er: Van Overstraten, Alting en Siberg, overigens geen figuren die in de geschiedenis van Nederlands Indië een grote plaats innemen. Behalve Jan Pieterszoon Coen, wiens graf ook door de republikeinse overheid met grote zorg wordt onderhouden, zijn de graven van vrijwel alle Nederlandse hoogwaardigheidsbekleders die in Indië stierven al lang opgeruimd. Dat moest ook wel, want in de vervlogen jaren was de sterfte zó groot, dat de toen aanwezige graven soms al om de twee of drie jaren moesten worden geruimd. Dat was dan meestal een afschuwelijke bezigheid, want soms waren de stoffelijke resten nog niet geheel vergaan.

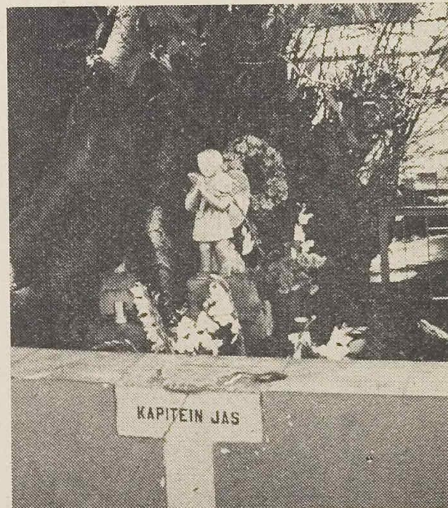
De grootste bekendheid genoot Tanah Abang merkwaardigerwijs niet als gevolg van het feit, dat zovele Indische families er hun dierbaren ten grave hadden gedragen maar omdat in Tanah Abang ook het graf aanwezig was van een man, die nooit heeft geleefd: Kapitein Jas. In het graf van deze populaire Bataviaan ligt geen gebeente, maar wel een aanzienlijk stuk folklore - een marmeren plaatje bij een fraaie boom, waaronder de achtbare krijgsman zou rusten was een overbekende offerplaats - wie Kapitein Jas gunstig wist te stemmen kon op een ruime beloning van zijn offervaardigheid rekenen. Het volksgeloof wilde dat hij de eerste Bataviaan was, die daar aan Moeder Aarde was toevertrouwd. Een lief verhaal, maar het berustte op een misverstand. Het kerkhof bij de Portugese Buitenkerk, waar sinds 1704 alle Compagnies personeel werd begraven, had de bijnaam van het Jassenkerkhof - de laatste rustplaats van deze lieden was immers een houten jas? Welnu, Kapitein Jas was de heerser over deze begraafplaats. Met andere woorden: de Man met de Zeis.

Toen nu het kerkhof Tanah Abang werd geopend en er vooral bij de lieden die zich bij de Buitenkerk wilden laten begraven, weinig animo bleek te bestaan na het einde hunner dagen op aarde zich te vestigen in Tanah Abang, kwam een geinspireerd dienaar

(lees verder volg. pagina, 1e kol. onderaan)

Een zwijgende engelenschare. Beelden worden alvast bij elkaar gezet voor het kerkhof-museum.

Het gedenkplaatje voor de man met de zeis, Kapitein Jas.

Het ontwortelingssyndroon en Tong Tong

De I.N. geplaatst in de Nederlandse samenleving ondergaat de invloed van een aantal factoren, die zijn opstelling tegenover en daarmee zijn verstandhouding met (leden van) die samenleving in belangrijke mate bepalen. Voor een deel zijn die factoren kenmerken van die groep en gaan dan ineens een rol van betekenis spelen, voor een deel zijn ze specifiek voor iedere niet-autochtone groep, die in een samenleving terecht komt en ontstaan daardoor.

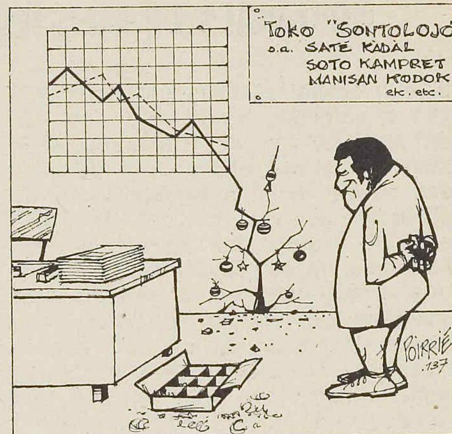
Hieronder wil ik trachten wat nader in te gaan op de, naar mijn mening, belangrijkste van die factoren en het effect, die ze teweeg brengen in de zin als boven bedoeld. Het betoog wil niet meer zijn dan een poging tot rangschikking van gegevens verkregen uit eigen ervaring en observatie en gaat niet verder dan een schets, waardoor aan generalisering en zwart-wit weergave niet is te ontkomen.

Genoemde factoren zijn:

- Beschaving is bij de I.N. niet zozeer aan rang en (wel)stand (gepaard gaande aan een zekere ontwikkelingsgraad) gebonden, als bij de Nederlander. Deze z.g. natuurlijke of innerlijke beschaving vertoont overeenkomsten met de "standgebonden" beschaving van de Nederlander, maar is nochtans van een ander gehalte, omdat andere facetten de boventoon voeren, voortkomend uit een verschil in mentaliteit.
- Inferioriteitsgevoel van I.N. tegenover Nederlander.
  In dit verband ontmoette ik schrijnende voorbeelden, van mensen met kwaliteiten, als persoon en als werker, maar die zich in het openbaar niettemin als een schim gedroegen. Die schim kreeg meer "body" naar mate er meer contact bestond met I.N.'s.
- De I.N. behoort tot een minderheidsgroep.
- Weinig begrip van Hollander voor I.N.
  (Wonend in Den Haag en zeggend tegen een Hagenaar, dat je je jeugd in Doetinchem doorbracht, kan hij zich daarvan nog wel een voorstelling maken. Maar, toch al niet in het bezit van blond haar en blauwe ogen en dankbaar vertellend, dat je de beste jaren van je leven in Makassar beleefde, wil men op zo'n pijnlijk moment de waardering voor je persoon nog wel continueren, maar gaat toch liever verder met de koffie en wordt je vriendelijk gevraagd, of je nog een sprits belieft.)

Het samenspel van deze factoren - die elkaar onderling nog kunnen versterken - leiden bij de I.N. tot een specifiek aantal "symptomen", die men zou kunnen aanduiden met "ontwortelingssyndroom". Dit syndroom bepaalt voor een belangrijk deel de opstelling van de I.N. tegenover zijn (Hollandse) omgeving. Als enige van de symptomen - die in aantal en intensiteit natuurlijk van persoon tot persoon verschillen - zijn te noemen: teleurstelling, ontevredenheid, angst, anders zijn als hinderlijk ervaren, wrok, onzekerheid.

Het syndroom is een identiteitscrisis. Onder invloed van de symptomen voelt de I.N. zich in het defensief gedrongen en raakt hij geremd in denken en doen. In zijn pogen zich onder de gegeven omstandigheden te handhaven en zo mogelijk iets te gaan betekenen, neemt hij zijn toevlucht tot aanpassen aan die omstandigheden.
Het resultaat daarvan is dan weer, dat hij vaak naamloos verdwijnt in een vast en veilig baantje. In dit verband is de zinsnede uit een recent artikel in de Haagsche Courant over de toevloed van Surinamers naar Nederland, tekenend, luidende:...... "En dat (Nederland) in de jaren vijftig en zestig 280.000 Indische Nederlanders opving en vrijwel geruisloos deed assimileren". (O, gruwelijke zelf-voldaanheid!)

Leggen we nu, op dit punt aangekomen, een verbinding tussen het voorgaande en Tong-Tong, dan is het mijns inziens verklaarbaar, waarom maar een klein deel van de totale Indische groep geabonneerd is op Tong-Tong en verschillende van de door dit blad opgezette activiteiten in het slop geraken. Immers, Tong-Tong wil de I.N. zich steeds bewust doen zijn van zijn eigen identiteit en van daaruit hem activiteiten laten ontplooien. Maar de I.N., geconfronteerd met de realiteit van alledag en eenmaal op weg in het proces van verdedigen en aanpassen, kan en wil daarvan vaak niet terugkeren. Ik geloof, dat dit een realiteit is en door die te erkennen de I.N. daarmee een dienst wordt bewezen.

Tong-Tong zoals het is, is van groot belang en dat niet alleen voor de Indische groep, maar ook daarbuiten (al is dat in het laatste geval nog steeds niet doorgedrongen). Ik moet het echter eens zijn met hen, die zeggen, dat Tong-Tong zich ook systematisch bezig zou moeten houden met de problemen, ervaringen en meningen van de I.N., hier en nu. Wat is daarover naar buiten bekend? Toch niet alleen dat hem wat herinneringen zijn gelaten en dat hij verder, "geruisloos geassimileerd" is? Kom, kom!

Ook heeft zich inmiddels een nieuwe generatie van de I.N. aangediend. Een groep met een eigen gezicht. Laten we die voor wat ze is, of moeten we haar via Tong-Tong ook zien te bereiken? Zo ja, hoe?

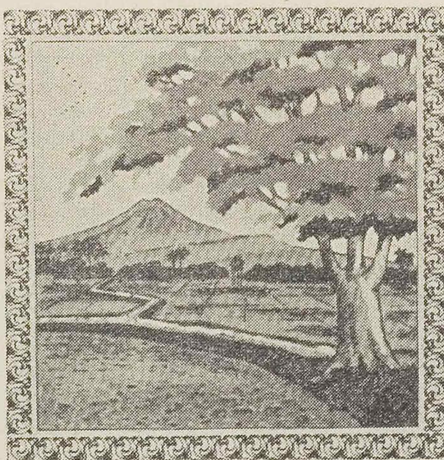
Kortom, moeten we er niet doorlopend op uit zijn bestaande interessen gaande te houden en nieuwe te kweken? Vele vragen, waarop ik niet onmiddellijk een antwoord weet. Maar die vragen zijn het stellen waard, omdat de I.N. veel te bieden en belangrijke dingen te vertellen heeft. Teveel boeiende figuren uit de Indische groep zijn reeds ongemerkt uit ons gezichtsveld verdwenen.

ROB VAN MEERTEN.

(Vervolg: Tanah Abang)

der overheid er toe de naam van de kapitein te verbinden aan de nieuwe begraafplaats. Toen er bovendien op een sfeervolle plaats nog een marmeren gedenkplaatje voor Kapitein Jas was aangebracht was het beeld compleet. Velen vergaten dat Kapitein Jas, de grote opruimer, onsterfelijk is en gaven voedsel aan het gerucht, dat hij de eerste Bataviase burger is geweest die op Tanah Abang werd begraven. Verre van dien, waarde vrienden: wij, noch onze voorouders, hebben ooit mogen beleven dat de Dood ter aarde werd besteld......

JHR.

ZE ZIJN ER WEER !

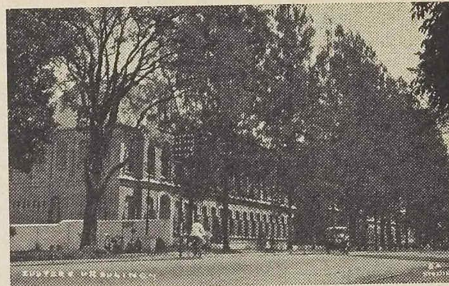
Bloeiende flamboyant in een Indisch landschap, een stukje tropen aan de muur !

Wandtegel inclusief porto *f* 8,50
In de winkel *f* 6,50

(de tegel is niet hitte-bestendig, dus niet als onderzetter gebruiken)

NOGMAALS DE MEISJES VAN DE ZUSTERSCHOOL

Er zijn zoveel reacties geweest, brieven, telefoontjes vooral op de foto van de meisjes van de Zusterschool in Malang, dat we er nog wel pagina's aan zouden kunnen wijden. Doen we natuurlijk niet, wel voor deze keer nog een 3-tal foto's van de school, een Mulo-klas en een Kweekschool-klas.
Veel telefoontjes om te vragen waar ikzelf op de foto stond.Nergens, wel hurkte ik ergens op de achterste rij tussen Jo van Efferen en Lily Kolling, want ik had (toen al) een hekel aan "op de kiek" komen. Om het maar goed te maken, nog een plaatje van IIIA, die met de witte band om haar hoofd moet ik dan wel zijn.
Er zijn vooral veel vragen geweest van "Ga je nu een Zusterschool-reünie organiseren?"
Ik heb er geen tijd voor, als iemand zo'n bijeenkomst entameert wil ik er wel aan meewerken, maar beginnen neen, echt teveel voor me op dit moment.
Een lieve brief ontving ik, geheel onverwacht van Zuster Angela, momenteel in het zusterhuis in Driebergen. Ze schreef:
"Het Klooster in Malang was het eerste huis, waar ik van 1927 tot 1937 geplaatst werd.
Zr. Aloysia was daar directrice en ik ziekenzuster en Lilian is misschien ook wel eens bij me geweest voor het één en ander, een zere vinger, een kapotte knie; dat was dan tijdens de uitspanning.
Verschillende van de meisjes herken ik o.a. Tineke en Irma Elia, Addie Mulder, de meisjes Obdam en velen van wie ik de gezichten, maar de namen niet meer herinner.
Mère Aloysia leeft nog en is vorige week nog hier geweest en woont in ons huis in Aarle Rixtel, Mère Cecilia is nog in Malang, rijdt in een wagentje en geeft nog met succes pianolessen.
De andere Zusters die les gaven, Mère Columba (engels), Mère Bernard (frans), Mère Véneranda (tekenen en handwerken) zijn overleden. Ook Mère Ursule, directrice van de kweek, is overleden.

Nog dikwijls hebben we contact met **onze** kinderen, zoals we dan zeggen, en dan zijn ze altijd nog vol van toen. 't Was wel streng, maar 't was toch een **fijne** tijd!
In 1957 moest ik voor één jaar hulp naar Driebergen, maar 't is zo gebleven, al blijf ik Indonesië een warm hart toedragen."

*

Deze herinnering aan de Zusters Ursulinen Malang wilde ik beeindigen met een gedachte van dankbaarheid aan allen daar, die ons hebben helpen maken, te zijn wat we nu zijn. Misschien wat flinker, liever, zelfstandiger, verdraagzamer dan we elders ooit geworden zouden zijn. En ooit meer zullen worden. L.D.

WITTE KOUSEN...... ZWARTE KOUSEN !

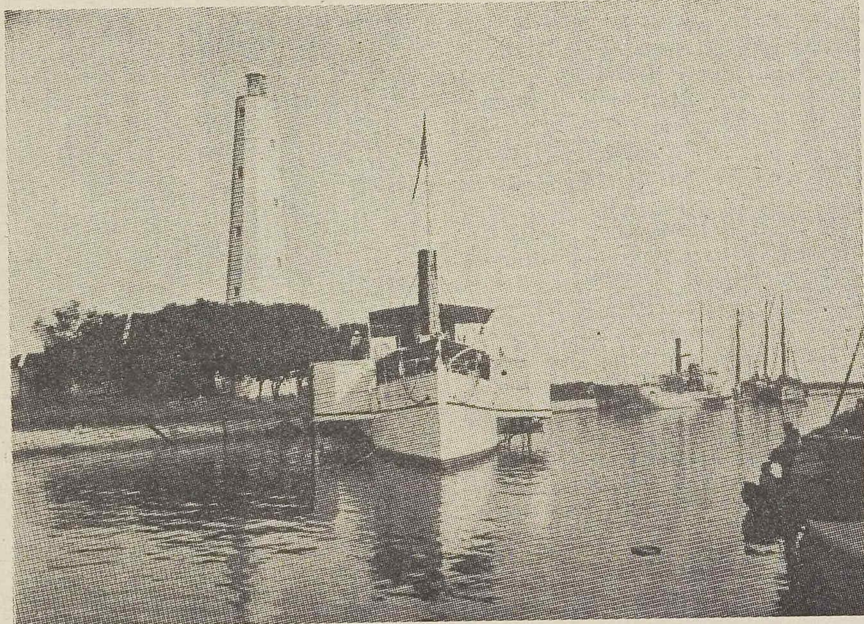
Geweldig, die voorplaat! De trap, en de stukjes balustrade ken ik wel, de meisjes natuurlijk niet, want die zijn van vèr na mijn tijd. Ik ben bij de zusters in Malang geweest van januari 1912 tot juni 1919. Het is een dikke 56 jaar geleden, dat ik de school verliet. Maar toen ik er niet meer intern was, kwam ik er altijd op bezoek, als ik in Malang was.
De kledingvoorschriften die U noemt zijn helemaal anders dan die mijn moeder voor mij kreeg: jurken waren bébé's, die zakachtige lappen op een pasje, met korte mouwtjes, zodat heel wat blote bovenarm te zien was. Je mocht ook wel wat anders dragen. Kousen moesten zwart zijn en we moesten laarzen aan hebben. Moeder naaide bébé's, kocht het vereiste aantal zwarte katoenen kousen (net zo slap als de latere witte) en zij liet bij Veraa (waarschijnlijk de grootvader van het door U genoemde meisje) twee paar zwarte laarzen maken. Die voetbekleding was vreselijk: thuis had ik gelopen op sokken en lage schoenen met een bandje, of op blote voeten.
De laarzen waren het ergst. Veraa was een militair schoenmaker geweest en hij geloofde in stevig leer. Dus werden de laarzen zo zwaar en hard, dat ik het een ellende vond ze aan te hebben.
Later was er ook een andere schoenmaker, meneer Bieber, met een lange witte baard, en zijn schoenen waren niet zo zwaar, dus vroeg ik om mijn schoenen bij hem te mogen laten maken. "Maar keen 'ook ak', ("Maar geen hoge hak" met frans accent) zei Soeur Laurent, die altijd bij het aanmeten aanwezig was. Het allerergste waren de kousen. Op het lijstje voor de kleding stond "kousen" en volgens moeder reikten zulke dingen tot over de knie. Toen ik op school kwam bleken alle meisjes, tot de grootste toe, sokken te dragen en ik voelde me doodongelukkig met mijn zwarte benen. De andere kinderen lachten er om. Ik durfde niet te vragen die kousen te vervangen door sokken. Maar ik kreeg een idee: ik vouwde de kousen ongeveer 12 cm boven mijn enkel omlaag en dat deel stopte ik in mijn laars. Het stond niet mooi, want dat stuk kous bloesde wijd uit boven de laars. In elk geval, ik droeg geen kousen. Het hielp niet lang, want nog dezelfde morgen merkte een meisje mijn truc op en ze lachte me uit en de anderen ook. Toen bleef me niets anders over dan te zorgen dat de kousen vlug op raakten. Je kon ze openhalen aan spijkers.
Van alle personen op de foto ken ik alleen de twee onderwijzeressen die worden genoemd, Mère Aloysia en Brechtje Bleys. Mère Aloysia, Nan, was mijn grote schoolvriendin, Nannie en Annie vormden een vast stel. Zij had het dikste haar dat ik ooit heb

(lees verder volgende pagina, 1e kol. ond.)

Links: Meisjes van III-A, bevallig gedrapeerd op de treden van de kasteeltrap. Om een paar bekende namen te noemen: Lies Schara, Ine Franken, Dolly Sindorf, Beppie Kruisboom, Magda Prillwitz, Andrien v.d. Eb, Nelly Huier, Elly Kuip, Nonni Hirata, Coba Rudolf (excuus als de namen verkeerd gespeld zijn). Rechts: meisjes van de "kweek" (1934-1936) nu wat eerbiediger pedagogische academie genoemd. Enkele namen: Ilse Korver, Stans Buning, Trees Hereman, Tine Elia, Hr. Bolland (tekenleraar) T. Anijs en Mej. Stücker (leerkrachten) Lily Hofmeister, Benny Haccou.

Dromen

Als menigeen begint te gapen,
Denk ik nog niet aan slapen.
Buiten is het miezerig en stil,
Koud, met een sneeuwbui op til.
Wat ik ook doe, het zal niemand storen,
De snorrende kachel is slechts te horen.

Soms dwalen mijn gedachten naar een ver land,
'k Zie kleurige bloemen, een zonnig strand,
De baboe staat naar adem te snakken,
Nonni rende, was echt niet te pakken!
Verwijtend zegt Mammie: "Wat heb je beloofd?
Je hoed te dragen! Ik kan een ei koken op je hoofd!"

Het kan daar ook bliksemen en plenzen,
Een ritje per betjak, zou ik best wensen,
's Avonds bamie tòk-tòk of saté kambing aan de deur,
Ik watertand reeds van de heerlijke geur !
Natuurlijk was het niet alles koek en ei,
Toch was mijn jeugd zorgeloos en blij.

Reizen per bus, trein of auto,
Naar pasar Ja'iek of sjieke toko,
Spelevaren in een prauw,
Paard rijden voor dag en dauw,
Wandelen in de maneschijn tot ver in zee?
Dat kan: Semarang heeft een ree.

Die bergen, sawah's, het mooie Sarangan-meer,
Wanneer zie ik dat alles weer?
Ondanks ik veel landen heb bezocht,
Blijft mijn hart aan Indonesië verknocht.
Daarom... sparen ... nog even geduld,
Deze hartewens wordt hopelijk vervuld !

Plots hoor ik de klok, het is middernacht,
Klinkt in de verte de wacht?
Neen, dat was lang geleden,
Ik zit nu in Nederland, het levende heden!
Vóór ik in slaap val fluister ik zacht:
"Mijn lief geboorteland, goeden nacht!"

XANTIPPE - HOOGVLIET.

---

gezien, donkerblond, en het viel als een cape over haar schouder. In de vacanties ging ze, toen we eenmaal vriendinnen waren, altijd mee naar de onderneming, en ik, enig kind, had het gevoel, dat zij mijn zusje was. Door de Pensioenbond kwam ik te weten dat ze op Taiwan zit (of zat). En met Brechtje heb ik twee jaar op één bank gezeten op de cursus voor onderwijzeres. Mère Cécilia zat ook bij ons in de klas en we mochten haar allemaal graag om haar vrolijkheid.
Voor ik in 1950 naar Holland ging, ben ik nog naar Malang geweest om afscheid te nemen van het klooster. Het grote hoofdgebouw waar deze trap bij hoorde was afgebrand, alleen het oorspronkelijke woonhuis, de kapel en het slot waren nog over. Van de zusters die ik had gekend, waren er nog heel wat, ook "Oma" Cécilia. AE.

POEKOEL TEROES !

Het bestuur van de Stichting De Payung die, zoals men weet, de bouw van een serviceflat annex sociëteit op het programma heeft staan, heeft de leden laten weten dat B & W van Den Haag zich met deze combinatie niet kunnen verenigen. Wel hebben B en W medewerking toegezegd bij de realisatie van het service-flatcomplex, maar het bestuur wijst er op dat de vestiging van een sociëteit de voornaamste doelstelling van de stichting is. Het bestuur zet, ondanks de moeilijkheden met het verkrijgen van een voor dit doel geschikt terrein zijn bemoeienissen voort.

GAMELAN VERENIGING NAGA

Een aantal liefhebbers van gamelanmuziek te Amsterdam, onder leiding van de heer Rob van Albada, heeft het plan om tot oprichting te komen van de Nederlandse Amateur Gamelanvereniging (NAGA).
De bedoeling is om te beginnen met zelf het instrumentarium te bouwen en daarna onder leiding van een Javaanse leraar te leren het gamelanorkest te bespelen.
Belangstellenden kunnen nadere informatie krijgen bij de heer R. van Albada, Camperstraat 14", Amsterdam. Telef. 020 - 94 93 87. De contributie bedraagt *f* 5,— per maand.

BOEKBESPREKING

INDONESISCHE SAGEN EN LEGENDEN

Nènèk Dongèng was het pseudoniem van mevrouw Steevensz-Pas die in een veelbewogen bestaan Indië leerde kennen - ze was in Nederland geboren - en er met hart en ziel aan verknocht raakte. Het zijn simpele volksverhalen die Oma aan haar kleinkinderen heeft verteld en die nu onder bovenstaande titel zijn verschenen in de Moesson-reeks van de uitgeverij Tong Tong. Op gevaar af dat men mij zal beschuldigen van eigen roem, waaraan volgens de bekende zegswijze een akelig luchtje zit moet ik zeggen dat inhoud en uitgave een bij uitstek aantrekkelijk geheel vormen. Het zijn grotendeels volksverhalen, die deze Oma heeft geschreven, haar inspiratie puttend uit de pure bron van zeer eenvoudige mensen. Eén uitzondering vormt haar populaire weergave van de geschiedenis van Rama en Sinta uit de Ramayana, die thans nog voortleeft in de jaarlijkse vertolkingen bij de Prambanan en trouwens in de ketjak-voorstellingen op Bali het eeuwige leven schijnt te bezitten. Alle overige vertelsels zijn authentieke volksverhalen, simpel verteld en aldus, zoals Lilian Ducelle in haar inleiding zegt, blijk gevend van "een opmerkelijk gevoel voor stijl en ingetogenheid, die past bij de Javaanse vertelkunst."

De redacteur van Budidaya J. M. Knaud onthult ons in een "Ten geleide" dat de zeer fraaie illustraties in dit boekje zijn vervaardigd door P. van der Maaden, een Nederlander die nooit in Indonesië geweest is. Zijn zeer fijne tekeningen krijgen daardoor een extra dimensie! Ook de omslag is van deze verbluffend knappe tekenaar: zij vertoont aan de voorzijde Rama en Lesmana als vertegenwoordigers van het goede, en op de achterzijde de kwaaie rakker Dasamuka, de man met de tien aangezichten die Sinta ontvoerde.

Juist op tijd voor de Kerst verschenen!

JHR.

Indonesische sagen en legenden is -uiteraard! - verkrijgbaar in de boekhandel Tong Tong. Prijs *f* 29,50 plus eventueel *f* 3,25 porto.

Op de foto: in het midden Hein Buitenweg, links en rechts de uitgevers Thomas Pronk en Paul Eras.

SEMARANG's SLENTERAAR

Op 1 december jl. werd in huize Zomerland in Wassenaar de bekende Indische publicist Hein Buitenweg het eerste exemplaar van zijn nieuwste boek 'Slenter door Semarang" aangeboden. Tijdens de gebeurtenis, die een min of meer officieel karakter droeg en door enkele intimi werd bijgewoond, memoreerde de uitgever de prettige samenwerking tussen auteur en uitgevers en het belangrijke aandeel dat Buitenweg heeft gehad in de totstandkoming van de uitgave.

De auteur, die al ruim tien boeken over het oude Indië op zijn naam heeft staan, uitte tenslotte in zijn dankwoord het vermoeden dat 'Semarang' wellicht zijn laatste boek zou zijn, wat naar wij hopen, niet het geval zal zijn!

Op de foto de heren Thomas Pronk en Paul Eras.

UIT HET INDISCHE FAMILIE ARCHIEF

Het afgelopen jaar was voor onze medewerkers een drukke tijd, al merkten velen daar niets van. Een groot aantal aanvragen om informatie kon worden behandeld; tientallen personen ontvingen van ons min of meer complete stambomen van hun familie, dagelijks kregen we brieven, en...... het archief groeide voortdurend. Wat verheugend om te zien dat er iets van waarde werd opgebouwd! Doch daarmee nam ook het werk toe en het dreigde ons wel eens boven het hoofd te groeien. Maar ja, je moet voor een goed doel wat over hebben, want waar ging het ook weer om: het op ordelijke wijze vastleggen van onze familie-gegevens en verhinderen dat nog meer verloren gaat. We zijn al een flink eind gevorderd, zover zelfs, dat we nu best een beetje hulp kunnen gebruiken.

Oh, wacht even, denk niet: dat is niets voor mij. Het is zeker, dat ook U iets kunt doen, voor deze zaak, die ons allen aangaat. Bezit U soms niet ergens een "ASAL OESOEL?" Jazeker, dat papier uit de Jappentijd. Er moeten er hier of daar nog heel wat te vinden zijn. Daar heeft U niets meer aan; Japan is reeds gecapituleerd. Stuur Uw asal oesoel dus maar aan ons op, of maak er een fotocopie van, of schrijf het over op een gewoon vel papier. Wij zijn dankbaar voor de gegevens, die er in staan. Laten we hopen, dat nu de asal oesoels bij tientallen binnen komen. O ja, U ziet wel dat U toch nog iets kon doen.

Maar er is nog iets anders. Wie heeft zin om dagelijks stukjes uit de krant te knippen; ja alle gegevens over mensen uit Indië. Meestal zullen dat de overlijdensberichten zijn, maar ook huwelijken, geboorten, feestjes, kortom ALLES, waar onze mensen bij betrokken zijn, is van belang. In elke stad in Nederland en daarbuiten willen wij graag een agent of agente hebben, die ons van tijd tot tijd een pakket knipsels opstuurt. Dat kunt U toch wel? Er is meer; de trouwkaartjes en geboortekaartjes van Uw tjoetjoes, en ook de kaarten met de zwarte rand, wilt U die eens opzoeken en ze aan ons zenden. U doet er een nuttig werk mee, het kost U alleen maar de postzegels.

Heeft U wel eens geprobeerd om kleine familie-overzichtjes te maken? Van een familie, die U vroeger kende? Dat gaat ongeveer zo:

U weet dat er op Banka in 1932 'n familie JANSEN woonde, de vader was employe van de PTT, moeder was juffrouw DE BRUIN, zij heette Nellie. Het echtpaar had 4 kinderen, Jan, Piet, Annie en Nonnie. Jan trouwde later met juffrouw Zwart, Piet sneuvelde bij de slag in de Javazee, Annie werd onderwijzeres en trouwde later met meneer PIETERSE en Nonnie woont nu in Amsterdam en is ongehuwd. Als U een beetje nadenkt kunt U vele van die overzichtjes maken. Van uw eigen familie en van de familie van uw broers en zusters weet U nog veel meer.

Zulke overzichtjes vormen voor ons de bouwstenen voor het slaan van de brug Indië-Nederland. Vaak zijn zij de enige manier om een familieverband tussen (voor ons) losse personen te kunnen vinden.

Als U zulke familie-overzichtjes maakt (hoe meer hoe liever) en U stuurt ze naar ons op, vermeld er dan wel bij wat Uw bedoeling is: gewoon inzenden, of vraagt U ons om er aanvullende gegevens aan toe te voegen. Verlangt U antwoord, vergeet dan niet de bekende antwoord- envelop met postzegel, want anders houden wij het niet vol...

We zijn nog niet uitgevraagd, ons verlanglijstje bevat nog een belangrijk ding. Is er iemand, die in Den Haag woont, liefst in de buurt van het Zuiderpark, en die ons met wat werk wil helpen? Wij komen handen tekort met insorteren van kaarten en knipsels, ordenen van gegevens, enz. U kunt zelf bepalen op welke dagen of uren U wilt werken. U kunt het ook bij U thuis doen. Neem svp even contact op. We vinden vast een prettige regeling. Alleen: er is niets mee te verdienen, dit is liefdewerk dat we voor onze nakomelingen verrichten.

Indien U dit stukje tot het eind toe heeft gelezen, dan bent U ook tot een conclusie gekomen, iedereen is in staat wat te doen. Alvast trima kasih voor die goeierds, die het ook in daden weten om te zetten.

DICK VISKER, beheerder I.F.A.

Indisch Familie Archief, Vreelandsestraat 14, Den Haag, tel. 070 - 33 57 86.

Het liep tegen Kerst 1948

De vliegtocht van Djakarta naar Bandung is een van de schoonste belevenissen die ik me kan herinneren. Je steeg 's morgens om half zes van het vliegveld op, cirkelde even boven de uitgestrekte stad om vervolgens via de kustlijn over de trapsgewijs aangelegde sawah's heen de bergen in te duiken. Ze komen op je af, die kolossen met hun oerwouden en telkens denk je, 'Nu gaan we er tegenaan.' Maar nee hoor, je draait precies tussen de toppen door en er omheen. De berghellingen zijn op dat vroege uur met enorme plukken witte-wattenwolken bedekt, waartussen in de diepte de kampongs ontwaken. Hier en daar kringelt een rookpluim omhoog. Als de Bandungse Hoogvlakte in zicht komt, zijn rechts de machtige bergen door tegenbelichting van de opkomende zon donkerblauw gekleurd als bedauwde druiven. Hun contouren tekenen zich scherp af tegen de goudglanzende hemel. Die ontzaglijk majestueuze schoonheid zou je wel voor altijd vast willen houden.

De bergstad die dan naderbij komt schittert in de eerste morgenstralen paarlemoerachtig en fris en de overgang van de hitte naar dit zeshonderd meter hoge klimaat in een half uur tijds is verrukkelijk. Bovendien woonde er de beste kapster ter wereld die mijn haar knipte voor drie kwartjes.

Het liep tegen Kerst 1948. Deze dag werd de terugtocht 's middags in een gevechtsvliegtuig gemaakt, de reizigers zaten er in met hun rug tegen de ijzeren zijwand aan en de bagage, bedekt met een net, stond tussen hen in op de vloer.

'Generaal Spoor!', werd plotseling om mij heen gemompeld. Ja hoor, in shirt en shorts nam de hoogste Nederlandse militaire gezagsdrager tegen de wand van de cockpit plaats. Ik zette mij recht tegenover hem zodat ik hem goed kon zien. Alleen de zwaar met goud belegde klep van zijn dienstpet die op de bagage gedeponeerd werd, verried wie hij was. Mijn Australische hoedje gesierd met een rood-wit veertje legde ik ernaast en bij het cirkelen over de startbaan schoven beide hoofddeksels broederlijk op elkaar. De kleuren van de Indonesische vlag rustten, eventjes maar, op Neerlands Oranje. 'Alle Menschen werden Brüder,' zong het in mij.

Maar we gingen niet omhoog. Het leek wel een kwartier of langer en wij dreven langzamerhand van transpiratie. Totdat het geronk van de motoren ten slotte staakte.

'Uitstappen!' werd gecommandeerd. Bij nader onderzoek vond men zand in de olieleiding. Was dat misschien bestemd voor onze belangrijke medepassagier? Die zei: 'Als 't nog langer duurt, ga ik met mijn eigen kist!''

Maar hij gaf toch de voorkeur aan een plaatsje in de kist tussen burgers. De generaal bleef wachten.

Na veertig minuten oponthoud konden we opnieuw instappen. Zo vertrokken we dan weer. Bij elke verdachte beweging van het toestel dacht ik, 'we halen deze Kerst niet!' Er heerste een bedrukte stemming onder de passagiers, de beklemming was duidelijk merkbaar.

Maar tot grote opluchting van ons allemaal is het op deze angstige terugtocht niet tot een catastrofe gekomen. Dit mede dank zij onze wakkere piloot, die op mijn vraag of hij al van de grond opgestegen was, antwoordde, 'Nee hoor, ik kijk wel uit!'

E. VAN ZANTEN-HASSELMEIJER

Afscheid

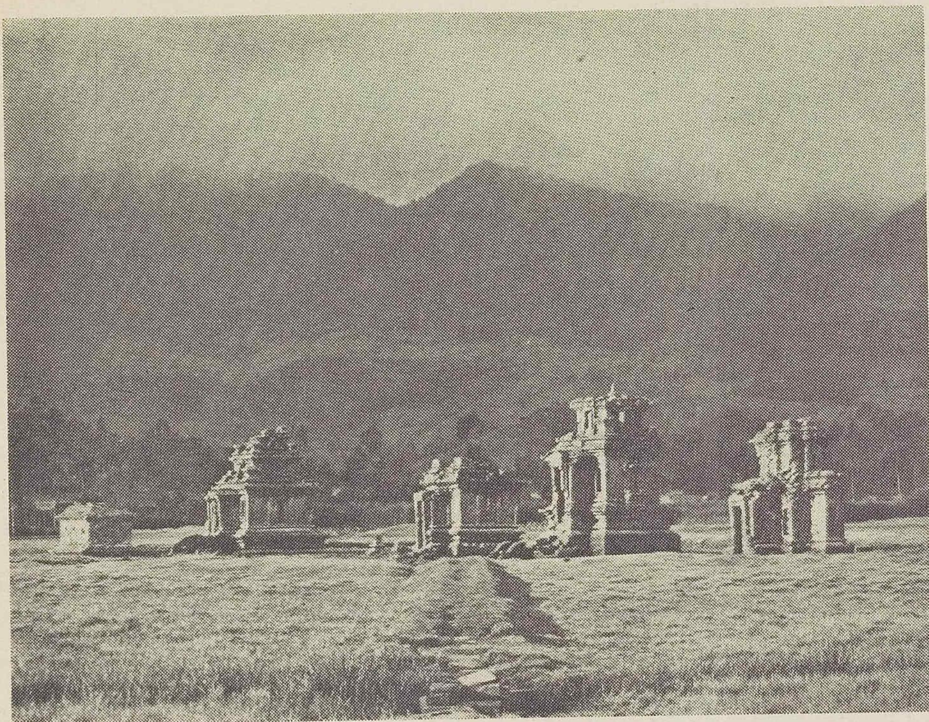
Ze hadden bericht gekregen, dat ze moesten vertrekken. Haar man, die in het Nederlandse leger had gediend kreeg geen re-entry na zijn Europees verlof. Hij had het zijn vrouw meegedeeld, een beetje aarzelend, want hij wist niet wat haar reactie zou zijn. Zij was uiteindelijk geboren en getogen in dit land. Wist niets van Holland af, behalve uit wat schoolboekjes en van zijn verhalen.

Daar zat ze nu op de rand van de twee zinken koffers, zwartgeverfd net als doodkisten. Die moest ze vullen met hun liefste bezittingen. Maar wat moest ze er in doen. Die stapel schoongewassen en gestreken baadjes, waar ze zich thuis het senangst in voelde, die hoefde ze niet mee te nemen. Ook die hypermoderne dansjurk niet, die ze voor het laatste partijtje van kantoor gekregen had. Alleen die donkerblauwe met dat witte kraagje, dat leek haar wel iets, want voor haar idee was alles in Holland grauw en donker. Voor hem stopte ze alleen zijn trouwpak erin, die lange witte broeken droegen ze toch niet in Holland. Stil was Siti de kamer ingeslopen en hurkte bij haar jonge mevrouw neer. "Kenapa non, je moet niet huilen. Straks kom je toch terug." "Nee Boe, denk dat maar niet, hier, dat is allemaal voor jou." En ze schoof haar de stapel schoongewassen baadjes toe en ook de mooie dansjurk. Even glinsterden de ogen van baboe Siti blij op, maar toen ze begreep, dat hiermee definitief werd beslist, dat er geen terug meer mogelijk was, boog ze zich wat dieper over de kist en hielp haar nonja moeda mee met pakken. De lakens en slopen van ongebleekt katoen, die gingen wel mee, die waren sterk en zouden niet zo gauw slijten. Ze wist nog niet hoe ze zich later in Holland ervoor zou schamen, toen ze de luxueuze linnenkast van haar schoonmoeder zag. Ze durfde ze nooit meer te gebruiken, die gore lakens, waarop haar eenvoudige afkomst in Indië haar stempel drukte. Maar dat wist ze toen nog niet. Vol moed pakte ze ook de andere koffer nog in met al het goed van de kleine meid. De luiers en soldatendekens voor onderleggers. Veel was het niet, want de kleine lag het liefst in een tjelana monjet in de zon. Slechts één warm pakje had ze gebreid, want ze dacht: "Binnen is het toch warm als de kachel brandt," dat had haar man haar tenminste verteld. Wat hij niet verteld had waren de altijd gesloten ramen, de dichtgetrokken gordijnen, de kleine kamertjes behangen met bloemetjes behang. De strenge schoonmoeder, die afkeurend keek hoe ze de luiers waste op een plank met een beetje sunlightzeep. Die moesten gekookt en gebleekt en buiten opgehangen tot ze stijf stonden van de vrieskou. Als ze ze naar binnen wou halen deden haar handen pijn en zagen ze rood en gezwollen, maar ze klaagde niet.

Dat wist ze allemaal nog niet. Nu was er nog alleen het verkopen van hun mooie spulletjes, die konden niet mee naar Holland, het ging haar aan het hart, want ze waren allemaal nog zo nieuw, ze waren ook nog maar net getrouwd. Opeens ging het heel erg vlug, ze moesten de laatste dagen maar in een hotel, want voor het huis waren alweer andere bewoners. Met moeite nam ze afscheid van de ketela planten in de tuin, die dit jaar zeker vruchten zouden dragen en de wadjans, oelekan en anglo in de keuken. Het werd als het ware een afsluiten van haar Indische leven. Voor hem zou ze proberen een echte Hollandse te worden. Ze zouden met Kerstmis thuis zijn had hij gezegd. "Een echte Hollandse Kerst met sneeuw en een groene Kerstboom," had hij opgewonden uitgeroepen. Ze wist het, hij zou weer helemaal verhollandsen en zijn tijd hier zou een droom worden, een mooie droom, maar een vergeten droom.

Het Hollandse leven wachtte. Dit hier was toch altijd maar iets tijdelijks geweest. Hij wist het, maar zij wist het niet, en stapte huiverig in haar dunne blauwe jurk met zelfgebreid vestje aan wal, de kou dapper trotserend. Op haar arm de kleine bruine baby, als onderpand van zijn Indische liefde.

ESJE PEER

..... Als ik een foto van de Dieng zie, ruik ik de zuivere bergwind ..... (Foto Satake)

Waar ik van hou

Natuurlijk van me zelf. Als dat niet zo was had ik al jaren lang 75% van mijn pensioen weggegeven aan de armen, aan de derde wereld, zoals Jezus ons verzocht. Maar al mijn mooie grammofoonplaten en mijn boeken en mijn 12 costuums van Savelkoul weggeven? Tja! Ja, nou neen, ja, het moge vreemd klinken, maar ik hou erg veel van mij zelf.

Natuurlijk van mijn familie, vooral van mijn broer en zusters. Als je op je zesde jaar in een internaat moet, hang je met je hele hart aan elkaar. Mijn oudste zus, de enige die nog over is, blijft toch een beetje mijn tweede Ma. Ze is al 75. Dat is een merkwaardige onbreekbare band die blijft bestaan tot na de dood. Raar eigenlijk.

Dan van Holland, waar ik voor het eerst in 1947 in november aankwam, in de nacht, door het Noordzeekanaal. Ik bleef op, sliep niet, als enige en ik keek en ik keek. Maar ik zag niets dan mist. En ik hoorde onzichtbare koeien loeien en ik dacht: Nèt Dieng, nu ben ik een beetje thuis! En de eerste avond gingen mijn vrouw en ik er op uit door de donkere schaars verlichte straten van Den Haag. Geen bersiap. Veilig. En voor het eerst sinds lange jaren liepen wij gearmd te zingen. En ik floot. Als een kanariepietje. Vanwege de vrijheid.

Mijn vrouw. Wat zou ik zonder haar zijn? Vermoedelijk toch wel een harde werker, geërfd van Pa en Ma. Maar met de stethoscoop in de ene hand en een glaasje whisky in de andere. Ik hou helaas niet van jenever en voel me wat schuldig, maar zo ver gaat mijn liefde nou ook weer niet. Ik zou nu een verlopen kerel zijn of dood. Zeker eenzaam en zonder doel en zonder steun en zonder Thuis.

Maar vooral van Dieng, mijn prachtige bergen, mijn geboortegrond.

Niet Djakarta of Pontianak of zo. Dat is gado-gado en bami-kwa en boeboer ajam en babi panggang en toko Toet. Stali tiga wang.

Als ik een foto van Dieng zie, dan zie ik alles wat er om heen is, dan ruik ik de kajoe poetih en ik hoor het gesis van de kawahs, de kraters, en hun gerommel, dag en nacht door. En ik hoor de wind suizen, die zuivere bergwind en ik voel hem mijn wangen strelen. En ik ruik de mest en de zwavel. En ik hoor in de verte het blaten van een schaap en een paar hanen die elkaar toekraaien en een hoge kinderstem. Maar vooral het hinniken van onze paarden.

En ik voel de sterke rug van Karto Bardjan als hij mij droeg, gendong als kind. Ik ruik zijn sterke zweet en de rook van jaren houtvuurtjes in zijn jas, en de tabak. Het was zo veilig.

Ik hoor de bromstem van Pa 's morgens om half zes, als we nog in bed lagen en het klik-klak van de klompen van Ma op weg naar de ijzige badkamer, als we voor die korte weken met vacantie naar huis mochten.

En dan ben ik gelukkig met die herinneringen die niemand mij af kan nemen, die mijn hart verwarmen en mijn leven inhoud gaven.

Heimwee?

Ziekelijk heimwee? Dat bestaat. Zulke mensen zijn er. Zoals je mensen hebt met een slecht gebit.

Daar kun je wat aan doen als je wilt. Er zijn tandartsen en zenuwpillen voor.

F. Cramer
Malaga

Nasi Koening : Redjeki

Toen wij nog heel klein waren vierden we onze verjaardagen steevast met nasi koening. Volgens Ma'hadji, een oude Javaanse vrouw die ooit in Mekka was geweest, een feit waarop ze heel trots was, en een goede kennis van mijn ouders, betekent nasi koening: redjeki. Zij was het ook die de nasi koening voor ons bereidde en zoals zij het maakte, zó lekker, "goerih" was het juiste woord, heb ik ze nooit meer van mijn leven gegeten.

Haar nasi koening werd niet opgediend op een wit bord, gegeten met vork en lepel, nee, het eten van haar nasi koening was net een echte slametan. Wij hadden dan onze mooiste hansopjes aan, de jarige mocht de nieuwe hansop aan die moeder gemaakt had. Het buurjongetje en buurmeisje werden ook uitgenodigd en door Ma'hadji werd een grote tikar op de grond gespreid waar wij kindertjes alvast op gingen zitten en dan maar wachten tot de nasi koening werd opgediend. Dat duurde nooit lang. Even later kwamen Ma'hadji en kokki een grote tampah binnendragen. Er klonk gejuich op. De grote tampah met nasi koening lag dan midden op de tikar en wij allemaal als uit één mond: Adoeh, Ma'hadji, bagoes sekali! De oude vrouw glom dan van trots en zei in het Hollands: Ajo, eerst bidden! Gehoorzaam vouwden wij onze handen en baden om zegening voor het eten.

De nasi koening was echt prachtig opgemaakt door Ma'hadji. Het was eigenlijk zonde om het stuk te maken, maar de gedachte aan het smullen was sterker. De nasi koening had ze als een berg gebouwd, daaromheen lagen gorèngan kip, vlees, hati, als bloemen gesneden ketimoen, mooie ronde frikadelletjes, heel fijn gesneden dadar, bawang goreng, seroendeng en nog vele andere lekkere dingen mooi op de berg gerangschikt.

We zaten even te redetwisten wie waar mocht zitten, maar Ma'hadji zei dat alle gorèngan even groot was en dat we geen ruzie mochten maken. Het smikkelen mocht met de hand (voor deze keer!). Ma'hadji had mijn moeder overtuigd dat nasi koening eten op haar manier (met veel redjeki voor de jarige) het beste was. Als de berg op was en er meestal geen kruimel of gorèngan meer over was, dan kwam de verrassing. Maar eerst: tjoetji tangan non, njoo!

Ongeduldig wasten we onze handen en droogden ze vlug-vlug. En dan gauw het pisangblad waarop de berg nasi koening had gerust opgelicht en kijken wat er onder lag. Wie 1 cent had, kreeg redjeki van boven, maar wie 2 centjes vond mocht bovendien een wens doen. "Kijken, kijken, ik heb de 2 cent!" schreeuwde de gelukkige. En Ma'hadji glimlachte stil, ze wist het altijd zo te versieren dat de jarige de gelukkige werd...... BENITA

KERST- EN NIEUWJAARS WENSEN

Alle vrienden en Tong-Tongers veel heil en zegen en veel gezondheid voor 1976 toegewenst door: Mevr. H. M. Abresch-Uniken v.d. Tuuk, Kinheimflat 248, Haarlem.

Gezegende Kerstdagen en een Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door: W. H. Agerbeek en echtgen., T. E. Teunissenweg 23, Damwoude (Fr.)

Voorspoedig 1976, ex Prot. JOJ (Malang). Adriaan F. Avis, Den Haag, tel. 070 - 67 13 64.

Familie en ouwe sobats het allerbeste toegewenst voor 1976 door E. C. C. Barnaart en echtgen., Joppelaan 37, Gorssel.

Fam., Vrienden en Bekenden Prettige Kerstdagen en een Voorspoedig 1976 toegewenst door: John & Fr. Beynon-Vecht en Mw. I. Vecht-Jusin, Curaçaostr. 45 hs, A'dam.

Vrienden, Familie, Kennissen en Tong-Tong, allen een gelukkig 1976 toegewenst door: Mevr. E. A. Ph. Ziesel-Schmidhamer, Hogenkamp 79, Hattem.

Bekenden, Onbekenden en Eenzamen: de beste wensen voor 1976. O. Brakkee, Gr. Engelbrechtstr. 25, Oosterhout - N.Br., tel. 01620 - 2 53 85.

Familie en Vrienden prettige Kerstdagen en een Voorspoedig 1976 toegewenst door: Tine en Baud de Bruin, Neptunus 37, Hoogeveen.

Vredige Kerst en Banjak redjeki in 1976 toegewenst door: Hennie, Fré, Sico en Frits Bruins, Commandeurstr. 1, Brielle.

Oud-Klatense Vrienden, Oud-Padvinders (sters) gezegend Kerstfeest, Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door: Akela/Oubaas Calamé, Sara Burgerhartweg 97, Den Haag. Tel. 070 - 65 08 96.

Aan Tong-Tong en alle bekenden en Pens. Bond gezegend Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door: Mevr. W. M. Carp, Berkenstr. 23, Krommenie.

Vrolijke Kerstdagen en een Gelukkig Nieuwjaar 1976 toegewenst aan onze familieleden en Kennissen, ook de Directieleden van Tong-Tong en haar medewerkers door Leo en Zus Coldenhoff-Kerkhoff, Nieuwstraat 25, Heerlen (L.)

Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door: Heer en Mevrouw J. F. Cooke-Offermans, Beemsterstraat 154, Amsterdam.

Prettige Kerstdagen en Gelukkig 1976 toegewenst door: Fam. G. H. Crutzen-Pesch, Tonijnstraat 45, Den Haag, tel. 070 - 90 06 72.

Aan allen gezegend Kerstfeest en Voorspoedig Nieuwjaar toewenst door: A. B. C. David, Burg. Visschersstr. 73, Ulestraten.

Geve God ons: Gezegend Kerstmis; Kracht en Geduld in 1976, toegewenst door: Mevr. C. Diederich-van Rijn, Groenendaal 144, Ede.

Familie, Vrienden en Kennissen: Prettige Kerstdagen en Voorspoedig 1976 toegewenst door Ted Davies/Olly Davies-Kuen, Haverland 20, Velp - Gld.

Vrolijk Kerstfeest en Voorspoedig 1976 aan familie, Vrienden en Kennissen. Het is prima hier. Dorothy Davies, p/a Ned. Ambassade, Jakarta.

Oma Juul Kuen wenst Familie, Vrienden en Kennissen: Prettige Kerstdagen en een Gezegend 1976 toegewenst door: Haverland 20, Velp - Gld.

Alle Tong-Tongers een gezegend Kerstfeest en Nieuwjaar toegewenst door: Miel en Noes van Diggelen-Aschoff, Pres. Steynstr. 38-A, Leiden.

Al onze vrienden en bekenden Prettige Kerstdagen en een Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door: G. M. R. Duennwald, Linthorst Homanstraat 8, Meppel.

"Weer een jaar voorbij": Zalig Kerstfeest, Beste wensen voor 1976 toegewenst door: A. van Dulken, Hoogheemraadweg 68, Amsterdam.

Vrienden en bekenden, banjak redjeki toegewenst In het jaar 1976 door Maud, Norbert, Pascal en Candy Fea, Zandhorstlaan 47, Oldenzaal (Ov.) Tel. 05410 - 7429.

Zalig Kerstfeest en Gelukkig 1976 toegewenst door: R. H. de Frétes, Dirk Bonsstraat 7^{II}, Amsterdam.

Familie, Vrienden en Kennissen gezegend Kerstfeest '75 en Voorspoedig Nieuwjaar '76 toegewenst door Letty en Puck Geurin-Siegel, Dubbelstr. 21, Dordrecht.

Familie, Vrienden en Kenissen een gezegende Kerst en Nieuwjaar toegewenst door: E. M. Goedhart en echtgen., Zilversparstr. 27, Echt. (L.)

Familieleden, Vrienden en Kennissen prettige Kerstdagen en Voorspoedig 1976 toegewenst door Fam. M. de Graaff, Toscalaan 432, Hoogvliet.

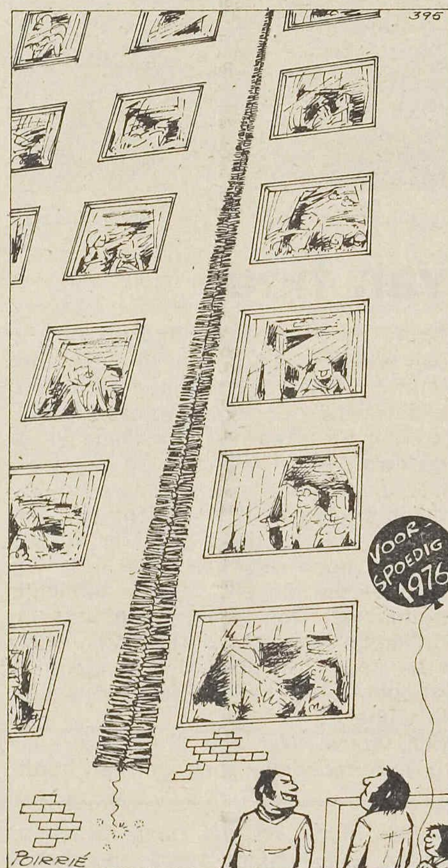
Alle Kennissen: Vrolijk Kerstfeest en Voorspoedig 1976 toegewenst door Irma Groen, Belleville, N.J. 07109, U.S.A.

Vooral EENZAME Indischgasten, STERKTE, GEZEGENDE KERST, VOORSPOEDIG 1976 toegewenst, Vrienden! H. J. O. van Haagen, Bertelmanstraat 20 hs, Amsterdam.

Freddy en Puck van Haastert wensen al hun sobats gezondheid en veel geluk!

Familie en Kennissen in Nederland Zalig Kerstfeest en Voorspoedig 1976 toegewenst door Mevr. S. van Harreveld-Dittberner, P.O. Caisa postal 18091, Aereoporto - Congonhas, Sao Paulo - Brazilië.

Familie, Kennissen, Vrienden, Vrolijk Kerstfeest en Voorspoedig 1976 toegewenst door Edith Halewijn, Jaarsveldstr. 185, Den Haag.

Deze keer mijn rentengan de langste van allemaal!

Gelukkig Kerstfeest en voor 1976 sterkte, nieuwe hoop en veel zegen toegewenst door Fam. Hazenberg en Oma Verbeet, Welustlaan 33, Breda.

Familieleden, Kennissen en Vrienden Zalig Kerstfeest en Voorspoedig 1976 toegewenst door: Fam. A. O. Hitipeuw-Staneke, de Kei 92-4, Leeuwarden.

Het Oud-Indische Discomuseum en familie wenst U alle goeds toe. G. U. Hoffmann en Mevr. A. Th. Hoffmann-Antonio, Planetenlaan 73, Spijkenisse.

Familie en Vrienden een fijne Kerst en Voorspoedig 1976 toegewenst door: Fam. G. P. Ingram, Tinaarlostraat 23, Den Haag.

Familie & Vrienden in Indonesia, Amerika en Nederland: SLAMAT 1976! Chris & Tine Ivens-Anthonio, Zeeloodsenlaan 32, Den Helder.

Prettige Kerst en Voorspoedig 1976. U toegewenst door: Fam. T. de Jong-Tengko, Sabastraat 23, Santpoort.

Zalig Kerstfeest en Voorspoedig Nieuwjaar toegewenst door:E. van Zanten-Hasselmeyer, Engelandlaan 1392, Haarlem.

Alle broeders en zusters zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar 1976 toegewenst door W. Key, Braakmanstr. 16-2, Arnhem.

Fam. P. Kirschstein-Beun, Leendert Valstarhof 7^{II}, Amsterdam, wenst familie, Vrienden en bekenden een Zalig Kerstfeest '75 en Gelukkig Nieuwjaar '76.

Zalig Kerstfeest en een Gezegend Nieuwjaar toegewenst door: Fam. W. W. Klavert-Giezenberg, Leon van Heilstraat 18, Breda.

"Fijne feestdagen, toegewenst aan al onze Vrienden, bovendien een Vredig 1976". Lauty & Jan Kleevens-Musch, Curielaan 15, Vleuten.

"Alle sobats hartelijk selamat tahoen baroe", toegewenst door: Corrie en John Koenekoop, Pondok Senang, Piet Heinlaan 44, Oegstgeest.

John Kolmus - Zus de Vink - Kinderen en kl. Kinderen wensen Familie, Vrienden en Kennissen een voorspoedig 1976 toe. J. Kolmus en echtgen., Molenvliet 97, Rotterdam.

Lieve Vrienden van Tong-Tong: Vrede, Vreugde, Gezondheid in 1976 toegewenst door: Ch. A. Kornmann Rudi en Echtgenote, Karel Doormanlaan 14 A, Katwijk aan Zee.

Prettige Kerst en Nieuwjaar, veel redjeki toegewenst door J. W. Kwak en echtgen., Fred. v. Eedenstr. 86, Voorburg, tel. 070 - 86 77 94.

Familie, Vrienden en Kennissen een gezegende Kerst en Voorspoedig Nieuwjaar toegewenst door: Frits en An(Muis) Lammerts van Bueren, Klaas Woltjesweg 19, Zuidbroek.

"Selamat Tahun Baru" toegewenst door: G. A. Lemette en echtgen., Grote Beerstr. 1, Bergen op Zoom.

Alle familieleden, sobats + kenalans: Merry X mas and Happy New Year toegewenst door Broer en Lout de Leur-Fisser, Sasja, Ruth. Margrietstraat 45, Arnhem.

Henk en Stanny Leutscher-Davies wensen U een voorspoedig 1976 toe. H. H. Leutscher, Kornalijnstr. 13, Utrecht.

Familie, Kennissen en Tong Tong-leden Prettige Kerstdagen en een gelukkig Nieuwjaar toegewenst door F. van der Leij en echtgen., Bredevoort (Gld.), Tramstr. 32.

"Vrolijke Kerstdagen en Voorspoedig 1976 in goede gezondheid" aan Oud-douane-collega's, Vrienden en Kennissen door: H. M. Malee en E. Malee-van Hien, Ceramstr. 31, Dordrecht.

Familie/Vrienden/Kennissen: Mery X mas, Selamat Tahun Baru, Good Luck, toegewenst door: Laurens (Oling) Martens en Elly Martens-Neuvenheim, Wibautstr. 38, Dordrecht.

Familie en Kennissen van harte slamat tahun baroe, toegewenst door, Wies en Kees Martens, Leliestraat 116, Doetinchem.

Lieve witte, zwarte, gele, bruine adiks: veel plezier in 1976. Fam. Chr. Mayer-Kepel, de Schaapherderstr. 25 hs, Amsterdam.

Familie en Vrienden gezegende KERSTDAGEN en een VOORSPOEDIG NIEUWJAAR toegewenst door: Willy/Chris Mekern, Nierkerkestr. 3-IVe, Amsterdam.

Prettige Kerstdagen en een Voorspoedig Nieuwjaar toegewenst door: Carel en Piep Mispelblom Meijer, Galileistr. 43, Den Haag. Tel. 070 - 63 35 86.

Aan alle sobats, Kennissen Zalig Kerstfeest en Selamet Tahun Baru toegewenst door W. Mongula en echtgen., Karekietstr. 81, Capelle a.d. IJssel.

N.U.R. Nagel wenst Familie en Vrienden een Vrolijk Kerstfeest en een voorspoedig 1976. toe. Fam. N. U. R. Nagel, Westerleestr. 5-4, Amsterdam.

Geluk en Voorspoed in 1976 aan alle sobats toegewenst door: P. J. Nanlohy-Rike, Juliana v. Stolberglaan 173, Ede.

Saudara Saudara dan sobat sobat slamat hari Natal dan Tahun Baru. A. G. Nemmers en echtgen., F. Koolhovenstr. 95, Utrecht.

Familie, Vrienden, Oud-Soerabajanen, Tong-Tong-Directie en medewerkers, een Vrolijk Kerstfeest, Voorspoedig en gezond 1976 toegewenst door Piet Niggebrugge, Romestr. 29, Haarlem.

Mengucapkan: SELAMAT HARI NATAL 1975 & TAHUN BARU 1976. Kepada handai taulan diseluruh negeri Belanda, terutama para Pimpinan serta anggauta anggauta "TONG-TONG" dimana saja berada, semoga lebih sukses lagi perjuangan "TONG-TONG" dimasa yang akan datang. Hidup "TONG-TONG"; L. F. Ost, Wingerdweg 16, Hoensbroek - Z.L.

Veel geluk in 1976 toegewenst door: Fam. K. F. Ottenhoff, Planetenlaan 90, Haarlem.

De beste plaats om U, lezers en vrienden van Tong-Tong veel goeds toe te wensen, lijkt ons vanuit dit blad. Waar we elkaar hebben leren kennen, herinneringen, gedachten, gevoelens hebben uitgewisseld en zo weer gekomen zijn tot dit laatste nummer van 1975.

Alle medewerkers van Tong-Tong hopen ook dit jaar weer te kunnen "poekoel teroes". Dat U en de Uwen in goede gezondheid, met blijmoedigheid en geestkracht het Nieuwe Jaar mogen beleven is de oprechte wens van

J. H. Ritman — Mevr. M. Moscou-de Ruiter — Th. M. A. Scheulderman — Mevr. E. van Hout-Intveld — A. L. Ph. Leidelmeyer — G. J. Bartman — Mevr. W. Ruijter-Adeboi — Mevr. L. Brodett — Lilian Ducelle — Ch. Manders — Rogier J. Boon — Lucian M. Boon — Ina Boon-Spruit — Fifi Boon — en onze vaste, los-medewerkers(sters) Em. Zwiers, Hetty v.d. Worm, John Murset, Guus v.d. Broeke, Rita v.d. Wal.

Vanuit ons vakantie-adres in Californië wensen wij al onze vrienden en kennissen langs deze weg een gelukkig Kerstfeest en een voorspoedig 1976 toe! Charlie en Meta Overbeek-Bloem, Laan v. Meerdervoort 449, Den Haag.

Gezegend Kerstfeest, goed uiteinde (met mertjon?!), Gelukkig Nieuwjaar, allen toegewenst door Fam. M. A. Panhuyzen, Laan der Ver. Naties 18, Harderwijk.

Allemaal een Zalig Kerstfeest en een gelukkig Nieuwjaar toegewenst door: G. E. S. Petrus-Frederiks, van Hanxl Houwerstr. 47¹, Amsterdam.

Zalig Kerstmis 1975 en Voorspoedig 1976 toegewenst door: G. Pilouw en echtgen. Wijnkoperstr. 508, Gorinchem.

Prettige Kerstdagen en een Voorspoedig 1976 aan al onze relaties en Vrienden, waar dan ook ter wereld. Chem. Pharm. Fabr. "Phytol", Afd. NECTAR ESSENCE, Wagenstr. 129, Den Haag.

Alle familie, Vrienden en Kennissen: Zalig Kerstfeest en gelukkig Nieuwjaar, toegewenst door F. Poortman en echtgen., Heuvelbrink 51, Breda.

"Voor allen selamat Tahun Baru en banjak redjeki. Insjaf Allah." toegewenst door: Ch. Ravenswaaij, 317 State Street, Wadsworth, Ohio 44281, U.S.A..

Aan alle sobats een prettig Kerstfeest en een gelukkig Nieuwjaar toegewenst door: H. Remezond en echtgenote, Vinc. v. Goghlaan 121, Vlissingen.

Fam., Kennissen, Vrienden prettige Kerstdagen en een Voorspoedig 1976 toegewenst door I. Riekerk-v. Franquemont en kinderen, Burg. Molenaarstr. 136, Rotterdam.

Prettig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door: Maud en J. H. Ritman.

Een gezegende Kerst en een Gelukkig Nieuwjaar 1976 toegewenst door: A. Roeloff-Vis, Rijksstraatweg 27¹, Duivendrecht.

Zalig Kerstfeest en Voorspoedig 1976 alle Tong-Tongers toegewenst door: Fam. F. P. Roos, Tienhovenstr. 16 B, Overschie-Rotterdam-8.

J. P. Rooze, aan alle Vrienden en Kennissen een Zalig Kerstfeest en Voorspoedig 1976 toegewenst. Goudenregenstr. 122, Den Haag.

Feliz Natal e Feliz Novo aan Vrienden en Kennissen. Fam. Ruitenbach, Caixa Postal 9833, Saô Paulo. (Brasil.)

Vrienden en Kennissen Voorspoedig 1976 toegewenst door: Pop van Ruyven-Logeman, v. Asch v. Wijckstraat 15, Amersfoort.

Prettige Kerstdagen, Gelukkig Voorspoedig 1976 toegewenst door: J. L. K. Danderse en echtgen., Jan Topweg 17, Nunspeet.

Wij wensen allen: voor Kerst en 1976: "Make the best of it!" Wim Sikman en Fried Sikman-v.d. Geugten, Piet Heinstr. 114, Maarssen.

Prettige Kerstdagen en Gelukkig Nieuwjaar voor T.T. en alle bekenden, toegewenst door: Fam. W. Singerling, Johan Vermeerstr. 8, Woerden-Z.H.

Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door: Fam. W. Smissaert, Lavendelstraat 56, Sittard.

Vrienden en Kennissen een Zalig Oud- en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door J. Snell en echtgen., Doelenstr. 61, Rijswijk.

S. P. A. Soumokil 16820 S. W. Cambridge Court, Beaverton, Oregon 97005, wenst vrienden en Indisch-gasten een gelukkig Kerstfeest en Voorspoedig Nieuwjaar toe.

Veel heil en zegen toegewenst door: F. Th. Speil, de Genestetstr. 33, Venlo-West. Tel. 077 - 2 11 44.

Moes en Thelma, familie en vrienden een Voorspoedig 1976 toegewenst door: Hilly en Inèz Swart-Abels, Ruysdaelstr. 31-2, Amsterdam.

Familie, Vrienden en Kennissen Zalig Kerstmis en Gezegend 1976 toegewenst door: W. F. W. Schardijn, Roemer Visscherstr. 61-I, Haarlem.

Aan familie en Tong-Tong-vrienden wens ik een Zalig Kerstfeest en een Gelukkig Nieuwjaar toe. W. F. W. Schardijn, J. de Jongstr. 71, Den Helder.

Vrienden en Kenissen Prettig Kerstfeest + Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door: Mien en Djodjil de Scheemaker, Peppelweg 90 B, Schiebroek.

Familie, Vrienden en Kennissen prettig Kerstfeest en gezegend Nieuwjaar toegewenst door Mevr. P. M. Uit de Bos-Jut de Bourghelles, Akkerwindestr. 2, Landsmeer.

Kinderen - Familie - Vrienden en Kennissen, Prettige Kerstdagen en een goed gezond 1976 toegewenst door: Mevr. S. F. Urbach-Hartman, Jaap Edenstr. 26 hs., Geuzenveld, Amsterdam-W. 1016.

Een voorspoedig en gelukkig '76 toegewenst door: P. E. Vandermeermohr, POB. 882, Paramaribo, Suriname.

Vrolijk Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar aan alle Tong-Tongers en medelezers toegewenst door V. de Vries en echtgen., Waling Dijkstr. 61, Vrouwenparochie (Fr.)

Oud-Tavenu-leden, waar ook ter wereld, voorspoedig, gelukkig 1976 toegewenst door: Koos van Vrijberghe de Coningh, 792 Columbus Ave., New-York 10025, U.S.A.

Aan alle Tong-Tong-lezers Zalig Kertfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Fam. E. L. Welcker, Bargapark 14, Bergen (L.)

Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar 1976 toegewenst door: Mevr. C. Westenberg-Stekkinger, Laurens van Teylingenstr. 9, Medemblik.

Zalig Kerstfeest en Slamet tahun baru toegewenst door: Frits + Jeanne Weyrich, La Ampolla, Spain.

"Slamat Hari Natal dan Tahun Baru" toegewenst door M. F. van der Wijst, Kapittelstr. 26, Weert (L.)

Directie, Administratie en Redactie van Tong-Tong, Gezegende Kerstdagen en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door: E. van Zanten-Hasselmeijer, Engelandlaan 1392, Haarlem.

Wij wensen van uit Australië "iedereen" gelukkig Nieuwjaar, veel gezondheid. Hetty Blume, Ger Lenting, Dokweg 15, Dordrecht.

WIE ? WAT ? WAAR ? WANNEER ?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor :
- **Opsporing of informaties over personen.**
- **Inlichtingen over diverse onderwerpen.**
- **Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET- COMMERCIËLE gebeurtenissen.**
- **Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.**
- **Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.**

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief *f* 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING !

Moeder zoekt dochter:
Mevrouw Marie Tepas-Delarue in Indonesië zoekt haar dochter Q. H. Dost. Laatst bekende adres: Elkingeslag 20, Angelsla, Emmen. Inl. aan: Stichting Overzeese Contacten, Postbus 9440, Den Haag. Tel. 070 - 46 59 60; 070 - 33 47 36.

Wie kan mij helpen aan adres van Ely van Leeuwen, geboren Thomas? Vóór de oorlog had ze in Ambarawa gewoond. Haar man was beroeps-militair. Inlichtingen aan: J. Thomas-Lagendijk, Pretoriusstr. 176, Den Haag.

Bij Tong-Tong ligt een poëzie-album, behorende aan Truusje Bruinvis, daterend uit omstreeks de jaren 1950. Wie kan haar bereiken?

Dochter zoekt Moeder:
Dochter Hetty van Kammel (45) in Indonesië zoekt haar moeder: Mevr. L. F. van Lommel-Smit. Laatst bekende adres: Vrijzicht, Torenwijk-Osdorp, Amsterdam. Inl. aan: Stichting Overzeese Contacten, Postbus 9440, Den Haag. Tel. 070 - 46 59 60; 070 - 33 47 36.

Reünie voor ex-krijgsgevangenen uit het Kamp Maöemere op Flores in Indië.
Datum: 17 april 1976 van 19.00 - 01.00 uur. Plaats: Houtrustrotonde (Houtrustweg). Aanmelden: L. Jacobs. Enschedelaan 63, Den Haag. Tel. 070-67 77 15.

Adres gevraagd in Indonesië van SUMATRA-, ANNIE en SUMITRO Soemodiloga. Hun vader was Indonesisch Arts Dr. Soemodiloga, afkomstig uit Poerwokerto. Dr. Soemodilogo kwam in ± 1923 te Soerabaia en woonde op Dinoje - Tangsi. Adresopgaven aan: F. Niggebrugge, Romestraat 29, Haarlem.

"Wie weet adres; woon- of verblijfplaats van Jan en Piet Boermeester en hun zuster L. Sibbald? Tijdens de Jap. bezetting in Solo." Inl.: H. F. Ravestijn, Dolhaantjesstraat 53, Amsterdam-W.

Wie kan mij inlichtingen verschaffen over dhr. Jacobs (oud Steurtje) vanaf ± 1939/Jap. bezetting. Dir. Geneesheer te Denpasar Bali? Br./Tel. aan W. H. Agerbeek, T. E. Teunissenweg 23, Damwoude. 05111-1800.

DE AVONTUREN VAN HET GEZAGSBATALJON INDIË

In Tong Tong van 1 augustus jl. publiceerden wij een oproep van Ad Kolsteren (Krabbestraat 87, Rotterdam 12, tel. 010 - 18 17 60) aan de leden van het voormalig Gezagsbataljon Indië die destijds na vele omzwervingen als gevolg van de toenmalige boycot van Nederlandse schepen in Australië slechts na vele onaangename ervaringen en een aanzienlijk tijdverlies eindelijk Indië bereikten. De 1600 man waren 1 oktober 1945 per Stirling Castle uit Liverpool vertrokken. Niet alleen was de ontvangst in Australië bijzonder onhartelijk, maar vervolgens beletten de Britten de landing van die troepen in Indië. Kolsteren stelde zijn lotgenoten voor, die reis nog eens te gedenken in een bijeenkomst. Welnu, die heeft 15 november plaats gehad in Oirschot en werd, met 525 deelnemers een daverend succes. "Een onvergetelijke dag" schrijft hij ons nu, die alle aanwezigen zo enthousiast stemde dat men staande de reünie besloot tot oprichting van een club "De vrienden van de Stirling Castle". Men kan zich bij Ad Kolsteren (adres zie boven) voor het lidmaatschap opgeven. Voorlopig programma: over drie jaar weer een reünie !

DRINGEND VERZOEK
aan alle abonnées en clienten om, indien U een postgiro-rekening heeft, Uw betalingen via deze dienst te doen en NIET MEER PER BANK. Dit bespaart ons tijd en bovendien portokosten en omzetprovisie die de bank ons in rekening brengt.

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.

BIJ brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Gevr. gr. kam. (leeg/gem.) m. achtertuin, door vrol. eenv. onderw.es, gepens. + poes, zeer zindel. Br. a.: L. Bourdil-Rotteveel, 1 Rue de la Masse, Aix-en-Provence 13100, France.

- - - - - - - - - - - - - - -

De Balische Dansschool "Diah Tantri" heeft weer plaats v. nieuwe leerlingen. Kepplerstr. 121, Den Haag, Tel. 070 - 32 34 57.

- - - - - - - - - - - - - - -

Gezocht J. Lash; oud adres G. A. D. Busdienst, Hollandia, Nieuw-Guinea. Br. onder Nr. 2695.

ABONNEE'S

WERFT ABONNEE'S ! ! !

LOGEREN IN BANDUNG ?
Natuurlijk in:

"HOTEL SOETI"

Directie: Nj. R. A. Soetijah.

Moderne kamers, prima service, prettige sfeer! Alle kamers met **EIGEN** bad, toilet en stromend water. Enige kamers ook voorzien van **WARM** stromend water. Billijke prijzen, al vanaf *f* 17,— per persoon per dag. Adres: **DJL. SUMATRA 54, BANDUNG. Tel. 51686.**

TOKO MAS INDONESIA

Diamantair lid van Diamantenbeurs.

Specialiteit Indonesische gouden sieraden 22, 23 en 24 krt.

Juwelen 22 Kr. goud gezet met briljanten (origineel Indonesisch model) Markiesringen loup-zuiver briljanten en witte kleur: gezet met 13, 18, 20, 21; 23 briljanten.

Rijringen, slagringen, dubbel entourage ringen etc.

MARKIES HANGERS: ati, wadjik, peer, druiven, etc.

MARKIES OORKNOPPEN: ster model, entourage, eensteen, etc.

ARMBANDEN: schakelarmbanden met veel briljanten. 2 en 3 rijen stijve armbanden met briljanten. Bij grote afname juwelen speciaal lage prijzen.

Nieuw import:
juwelen gezet met INTEN (diamant). Steroorknopjes, robijnmarkiesring gezet met inten; verschillende hangers gezet met inten. We hebben het grootste assortiment **inten juwelen.** Ook verkrijgbaar sieraden met saffier, robijn en smaragd.

Honderden soorten ringen, halskettingen, armbanden, hangers, tusuk kondé, kebajaspelden in 22/24 Kr. goud.

Albert Cuypstraat 142 - Amsterdam. Tel. 020 - 71 87 28 na 18.00 uur: 020 - 72 16 28. 's Maandags gesloten.

Kom! En zie dansen die niet van deze tijd zijn. In Indonesië. Dit jaar.

Onvoorstelbare kunstzinnigheid, indrukwekkende uitdrukkingskracht, imponerend bezweringsritueel - wat kan meer geestdrift verwekken dan de dansen van Bali, Java, Lombok ... kortom van Indonesië? Garuda vliegt regelmatig op Indonesië vanuit Europa, Azië en Australië. Vanuit Nederland 6x per week (samen met KLM).

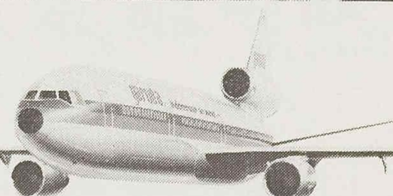
De nieuwe kleurenbrochure over Indonesië ligt voor u klaar. Als u een exemplaar wilt ontvangen, stuur dan de bon in naar Garuda Indonesian Airways, Postbus 491, Amsterdam.

Naam: ______________________

Adres: ______________________

Plaats: ______________________

TO

garuda
indonesian airways

Indonesië begint al in de lucht